

วิจารณ์หนังสือ

ประกอบ ทองมา (แปล)

สาเหตุแห่งความยากจน

กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๔ จำนวน ๖๑ หน้า ราคา ๘ บาท

หนังสือเล่มแปลมาจาก Thomas Balogh **The Cause of Poverty.** 2nd edition (Hildesheim : Friedrick - Ebert - Stiftung, 1971) ซึ่งเป็นหนังสือชุดของ Friedrick Ebert Stiftung Series 4 เป็นหนังสือขนาดจิ๋ว หนาเพียง ๔๘ หน้า ลักษณะเขียนแบ่งเป็นตอนสั้น ๆ จำนวน ๑๕ ตอน โดยแต่ละตอนมีความต่อเนื่องซึ่งกันและกัน ผู้วิจารณ์จะไม่กล่าวถึงเนื้อหาของหนังสือโดยละเอียด แต่จะสรุปเพียงสาระสำคัญของเนื้อหาหนังสือพร้อม ๆ กับการวิจารณ์ การวิจารณ์หนังสือจะกระทำภายในขอบเขต ๓ ประเด็น กล่าวคือ ประเด็นแรก จะวิจารณ์แนวความคิด และเนื้อหาของหนังสือของ Thomas Balogh ประเด็นที่สอง จะวิจารณ์ความถูกต้องแม่นยำของการแปล และประเด็นสุดท้าย จะวิจารณ์ความผิดพลาดในการพิมพ์ของสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ประเด็นที่ ๑ : แนวความคิดและเนื้อหาของหนังสือของ Thomas Balogh

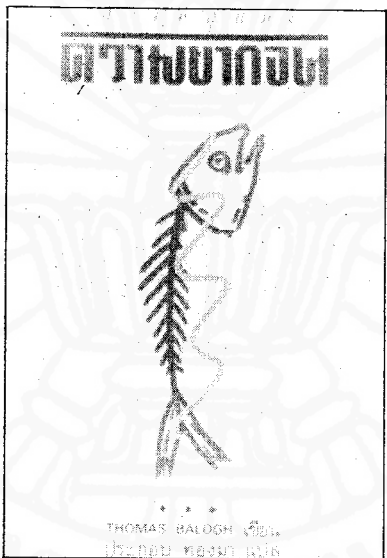
ดูเหมือนว่า Thomas Balogh จะเชื่ออย่างยิ่งว่าสาเหตุแห่งความยากจนของประเทศโลกที่สามนั้นเกิดจากสาเหตุ ๒ ประการใหญ่ ดังที่ Thomas Balogh ระบุรายละเอียดไว้ในหน้า ๗ ของฉบับภาษาอังกฤษ หรือหน้า ๑๑ ของฉบับแปล

๑. ประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เนื่องจากสภาพอนามัยดีขึ้น ทำให้ได้รับเอาวิธีการสมัยใหม่จากต่างประเทศมาไว้ การเพิ่มของประชากร นอกจากจะมีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างรวดเร็วแล้ว

๒. การเกษตรเป็นแบบดั้งเดิมยังไม่เปลี่ยนแปลง เมื่อประกอบเข้ามกับสาเหตุประการแรกย่อมจะมีผลในทางลบ เสถียรภาพของประเทศซึ่งอนาคตของการเกษตรยังมีคมนั้นย่อมขึ้นอยู่กับจำนวนประชากรเป็นสำคัญ หากอัตราการเกิดที่สูงขึ้นได้คู่กับอัตราการตายอันเกิดแต่โรคภัยไข้เจ็บเท่า ๆ ก็ทำหน้าที่

แต่ในระยะสองสามปีที่ผ่านมา เราก็คงได้เห็นแล้วว่าในหลายต่อหลายประเทศ ขณะที่ยังคงการเกิดสูงขึ้น อัตราการตายกลับลดลงอย่างรวดเร็ว

แต่ Thomas Balogh ก็กล่าวว่าคุณจะไม่พูดถึงปัญหาประชากรโดยตรง จะให้ความสำคัญต่อเรื่องปัญหาภาคเกษตรกรรมมากกว่า หลังจากนั้นคือเริ่มตั้งแต่หน้า ๑๑ เป็นต้นไป Thomas Balogh ก็เริ่มวิเคราะห์สาเหตุแห่งความยากจนทันที แต่ลักษณะแนวความคิด เนื้อหาตลอดจนแนวการเขียนหนังสือของ Thomas Balogh นั้นมีลักษณะวนไปวนมา คือ พูดถึง

สาเหตุลักษณะของปัญหา ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น และพร้อมทั้งวิธีการแก้ไขหรือเรียกว่า “กลยุทธ์ในการแก้ปัญหาสาเหตุแห่งความยากจน” พร้อมกันไป ดังนั้นการวิจารณ์จึงกระทำได้อย่างมาก เพราะมิได้แบ่งขั้นตอนการเสนอแนวการเขียนที่ชัดเจน แต่มีลักษณะคลุมเครือหลายประเด็นรวมเข้าด้วยกัน อาทิ หน้า ๑๑ สรุปว่าปัญหาของภาคเกษตรกรรมคือขาดความอดหยุน มีประสิทธิภาพต่ำ มีแรงงานแอบแฝง ขณะเดียวกันก็วิพากษ์วิจารณ์ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์สำนักคลาสสิก (Classical Economic Theory) หรือทฤษฎีเศรษฐศาสตร์สำนักนีโอคลาสสิก (Neo-Classical Economic

Theory) จนกระทั่งถึงทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ของเคนส์ (Keynesian Economic Theory) แต่การวิจารณ์กระทำอย่างกระปรี้กระเปร่า นอกเหนือจากนั้น Thomas Balogh ยังเสนอแนะให้มีการเก็บภาษีอากรต่อผู้มั่งคั่งในเมื่องหลวง (หน้า ๑๑) หรือการเสนอแนะให้รัฐเข้าแทรกแซงกิจโดยตรง หรือการปฏิรูปสถาบัน (หน้า ๑๒) ลักษณะของแนวความคิดจึงเป็นการเขียนเพื่อโต้แย้งทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ในบางจุดเท่านั้น และอีกจุดหนึ่งเพื่อชี้ให้เห็นถึงลักษณะทั่วไปของประเทศโลกที่สาม (หน้า ๑๑-๒๐) แต่ Thomas Balogh ถึงแม้จะพยายามทำทั้ง ๒ ลักษณะนี้แต่ก็ไม่ได้ดังที่ตั้งใจเห็นว่า Thomas Balogh มิได้กล่าวถึงปัญหาที่สำคัญบางประการ อาทิ การขาดดุลระหว่างประเทศ การต่อสู้ระหว่างชนชั้นต่าง ๆ ภายในประเทศโลกที่สาม ระบบการปกครองประเทศแบบเผด็จการทางทหาร (Military Dictatorship) หรือระบบจักรวรรดินิยมที่เข้ายึดกุมเส้นเลือดทางเศรษฐกิจของประเทศโลกที่สาม ตลอดจนกลุ่มพลังต่อต้านต่าง ๆ หรือปัญหาการถ่ายเททรัพยากรระหว่างประเทศและเหนือสิ่งอื่นใด

Thomas Balogh พูดถึงสาเหตุแห่งความยากจนไม่มากนัก แต่กลับพรวนพราดถึงปรากฏการณ์ทั่วไปของประเทศคือพัฒนาเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งถ้าเราพูดถึงเชิงตรรกวิทยา การที่ประเทศโลกที่สามมีลักษณะโครงสร้างบางประการไม่สอดคล้องหรือคล้ายคลึงกับประเทศที่เจริญแล้วนั้น ทำให้ประเทศโลกที่สามยากจนจริง หรือการที่ระบบเศรษฐกิจที่พึ่งพิงสินค้าเกษตรกรรมนั้นทำให้เป็นสาเหตุแห่งความยากจนจริง หรือถ้าหากจัดอุปสรรคดังที่ Thomas Balogh กล่าวถึงไปแล้วจะแก้สาเหตุแห่งความยากจนได้จริงหรือไม่ ผู้วิจารณ์เองไม่มีความแน่ใจแม้แต่น้อยอย่างไรก็ตามหนังสือของ Thomas Balogh ก็เป็นหนังสือเล่มที่ดีเล่มหนึ่ง ก็สามารถหยิบยกปรากฏการณ์จำนวนมากของประเทศโลกที่สามมากกล่าวตัวอย่างครบครัน พร้อมทั้งวิพากษ์วิจารณ์ทฤษฎีเบื้องหลังการทำงานของระบบเศรษฐกิจที่เชื่อถือเรื่อง “การทำงานของกลไกราคา” (Price Mechanism) อย่างตรงเป้า ตัวอย่างปรากฏการณ์ที่ Thomas Balogh หยิบยกมาวิเคราะห์ก็คือ ปัญหาเรื่อง การถือครองที่ดิน

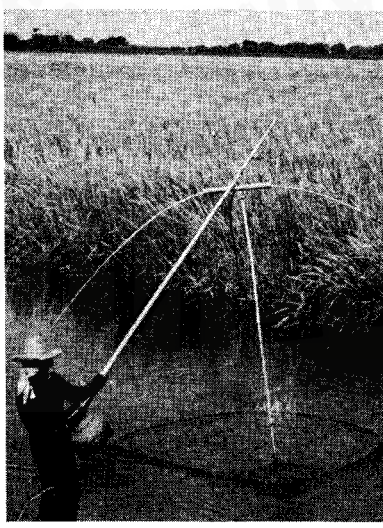
(หน้า ๑๒-๑๔) ปัญหาการชลประทาน (หน้า ๑๕) ปัญหาความรู้ของเกษตรกร (หน้า ๑๖) ปัญหาการว่างงานในภาคเกษตรกรรม (หน้า ๒๐-๒๕) ปัญหาการว่างงานแอบแฝง (หน้า ๒๐-๒๕) ปัญหาการตั้งสหกรณ์ (หน้า ๑๓) ปัญหาเรื่องประสิทธิภาพของภาคเกษตรกรรม (หน้า ๑๒-๑๓) ปัญหาการจัดสรรปัจจัยการผลิต และปัญหาขาดความยืดหยุ่นในภาคเกษตรกรรม (หน้า ๒๒-๒๕) ปัญหาระบบโครงสร้างของสถาบันบางสถาบัน อาทิ ปัญหาของตลาดการเงิน (หน้า ๒๕-๓๒) หรือปัญหาการกระจายรายได้ ประชาชาติ (หน้า ๑๔) ปัญหาหนี้สินของเกษตรกร (หน้า ๑๔-๑๖) ปัญหาการเช่าที่ดินและถูกเก็บค่าเช่าในราคาสูง (หน้า ๑๖-๑๗) หรือทวิภาคขบวนการของสมมติของทฤษฎีเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิก (หน้า ๑๖-๒๐) ทงั้นแนวความคิดของ Thomas Balogh ก็มีได้ก้าวหน้าไปกว่านักเศรษฐศาสตร์ค่ายกระฎุมพีทั้งหลาย กล่าวคือวนเวียนอยู่กับ การวิเคราะห์ในภาคเกษตรกรรม ให้มีความสำคัญกับการดูดซับแรงงานแอบแฝง เน้นการขยายสินเชื่อ ปรับปรุงประสิทธิภาพของที่ดิน เน้นการปฏิบัติรูปโครงสร้างสถาบันทางเศรษฐกิจ หรือกล่าวถึงโครงสร้างเกษตรกรรมว่ามีข้อบกพร่องบางประการ และที่เด่นอยู่ตลอดเวลา ก็คือ ภาคเกษตรกรรมขาดความยืดหยุ่น (Agricultural Rigidity) (หน้า ๒๒-๒๓) ดูเหมือน Thomas Balogh จะเชื่ออย่างฝังใจว่า หากสามารถแก้ไขภาคเกษตรกรรมให้มีความยืดหยุ่น ประเทศโลกที่สามจะหลุดพ้นจากความยากจนได้ ซึ่งถือเป็นความเข้าใจที่อันตรายอย่างยิ่ง สาเหตุของความยากจนในประเทศโลกที่สามหาใช่เกิดจากความไม่สามารถในการปรับตัวของภาคเกษตรกรรมประการเดียวไม่ สาเหตุที่สำคัญอาจจะเกิดจากความไม่เท่าเทียมกันในระบบการค้าระหว่างประเทศ หรือปัญหาของระบบจักรวรรดินิยมโลก หรือปัญหาบรรษัทลงทุนข้ามชาติ ฯลฯ ซึ่งใช้ตรวนที่พันธนาการระบบเศรษฐกิจของประเทศโลกที่สามไว้อย่างเหนียวแน่นเหล่านี้ Thomas Balogh ละเลยที่จะพิจารณา จึงทำให้หนังสือเล่มนี้ลดคุณค่าลงอย่างฉับพลัน และอาจทำให้ไขว้เขวได้ว่าหากพยายามพัฒนาประเทศภายในกรอบ

ของตน จะสามารถนำรัฐนาวาสู่ความมั่งคั่งสถาพร ซึ่งออกจะเป็นเรื่องเพ้อฝันเกินไปในเมื่ออิทธิพลระบบทุนนิยมของโลกได้แผ่ปกคลุมไปทั่ว การเน้นการปรับปรุงโครงสร้างภาคเกษตรกรรม หรือภาคอุตสาหกรรมภายในประเทศ จึงย่อมไม่อาจทำลายพันธนาการที่ถูกต้องจากประเทศจักรวรรดินิยมได้ และนั่นเป็นเหตุผลที่สำคัญประการหนึ่งในความเข้าใจของผู้วิจารณ์ ที่ทำให้หนังสือของ Thomas Balogh เป็นหนังสือเล่มเล็ก ๆ ที่พยายามตอบปัญหาสาเหตุแห่งความยากจน จากกรอบความคิดที่จำกัดมาก ทั้งพยายามหลีกเลี่ยงการวิเคราะห์สาเหตุแห่งการเอารัดเอาเปรียบของคนกลุ่มน้อยต่อคนกลุ่มใหญ่ อย่างมากที่สุดที่ Thomas Balogh กล่าวก็คือ

“... ชาวเจ้านายมีการถือครองที่ดินที่ใหญ่กว่า หมายถึงการเป็นเจ้าของที่ดินแบบหนึ่งซึ่งผู้เป็นเจ้าของอาจทำเองโดยตรง หรือให้เช่าก็ตาม ผู้ถือครองจะมีรายได้ก้อนใหญ่เพียงพอกที่จะอยู่อย่างสำราญ (หรือพุ่มพวย) โดยไม่ต้องออกแรงงานมากนัก...” (หน้า ๓๓)

หรือปัญหาการกระจายรายได้ Thomas Balogh ก็เพียงเสนอแนะว่า

“... ในการแก้ปัญหาที่คือ จัดการปรับปรุงระบบภาษีอากร แต่ผู้มีอันจะกินในเมืองเสียใหม่โดยสิ้นเชิง อย่างไรก็ตาม ในประเทศซึ่งอำนาจทางการเมืองขึ้นอยู่กับความสำเร็จในการเลือกตั้งนั้น วัฒนธรรมอันนำไปปฏิบัติโดย

นอกเสียจากว่าพรรคการเมืองทุกพรรคจะเห็นพ้องต้องกันในประเทศที่ได้แย้งกันเท่านั้น...” (หน้า ๑๑)

ถึงแม้ Thomas Balogh จะไม่บอกเราว่า แนวการวิเคราะห์และมองปัญหาของเขานั้นเป็นสำนักนีโอคลาสสิก เราก็คงทราบได้จากข้อเขียนของเขา อาทิ การมองปัญหาความรู้ของชาวนากับทัศนะของเจ้าที่ดิน Thomas Balogh ก็มองอย่างผิวเผินว่า

“การเลี้ยงให้ความรู้บางอย่างโดยทางหนึ่งจำเป็นแก่ชาวนา เช่น สอนให้เขาขับรถแทรกเตอร์ เป็นต้น นั้น ในสายตาของเจ้าของที่ดินแล้วเห็นว่าเป็นการเสี่ยงทางการเมืองที่เป็นอันตราย ชาวไร่ชาวนาผู้มีความรู้ อาจไม่ยอมรับฐานะของตนแต่โดยดี คนหนุ่มสาวบางคนถ้าเป็นผู้มีการศึกษาก็อาจถึงกับอ่านหนังสือพิมพ์ที่ชวนบ่อนทำลาย...” (หน้า ๓๖)

ผู้วิจารณ์เห็นว่า หนังสือเล่มนี้แนวการวิเคราะห์และเนื้อเรื่องในแบบเศรษฐศาสตร์พัฒนาทั่วไป มิได้มีความแปลกใหม่พิสดารหรือลุ่มลึกแต่ประการใด เป็นการมองปัญหาสภาพทั่วไปไปของประเทศโลกที่สาม หรือจะเรียกว่า “ประเทศล้าหลัง” ก็ย่อมได้ การมองเน้นหนักที่ปัญหาภาคเกษตรกรรมเป็นด้านหลัก พิจารณาปัญหาที่ดิน แรงงาน หนี้สิน องค์การตลาด ราคาสินค้าเกษตรกรรม การกระจายรายได้ ประสิทธิภาพการผลิต ปัญหาการชลประทาน การลงทุนโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาระบบสหกรณ์ ฯลฯ หนังสือเล่มนี้ทำได้เพียงเท่านั้น

ประเด็นที่พึงพิจารณาคือ Thomas Balogh นำเสนอทฤษฎีอธิบายสาเหตุแห่งความยากจนของประชาชนในโลกที่สาม เสมือนหนึ่งว่าเป็นทฤษฎีทั่วไป (general theory) ที่สามารถใช้อธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้ในประเทศด้อยพัฒนาได้ทุกประเทศ แท้จริงการนำเสนออรรถาธิบายโดยใช้ท่วงทำนองเช่นนั้นนับเป็นเรื่องที่อันตรายอย่างยิ่งเพราะสภาพแวดล้อมทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมตลอดจนพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของแต่ละประเทศไม่เหมือนกัน เราจึงไม่อาจคาดหวังได้ว่า ปัญหาความยากจนในแต่ละประเทศจะเกิดจากสาเหตุประเทศเดียวกัน

ประเด็นที่สอง : ความถูกต้องแม่นยำของการแปล

การแปลหนังสือเล่มนี้มีปัญหาและข้อบกพร่องอันพึงกล่าวถึงอยู่หลายประการ ขอเริ่มวิจารณ์จากคำนำของผู้แปล ผู้แปลได้เขียนคำนำเขียนใหม่ จำนวน ๘ หน้า โดยมีได้แปลคำนำสำนักพิมพ์ซึ่งผู้วิจารณ์ไม่อาจเข้าใจได้ว่าเพราะเหตุผลประการใด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

การยกข้อเขียนของ John Kenneth Galbraith Galbraith นักเศรษฐศาสตร์นามอุโฆษ ที่กล่าวถึงสาเหตุแห่งความยากจน ๘ ประการมาสนับสนุนความคิดเห็นของผู้แปล โดยการ "เก็บความ" สาเหตุแห่งความยากจนทั้ง ๘ ประการนั้น นับเป็นความเข้าใจผิดอย่างมาของผู้แปล ที่คิดว่า John Kenneth Galbraith เชื่อเช่นนั้น ผู้วิจารณ์ต้องท้วงติงจุดนี้เพราะข้อเขียนชิ้นนี้ของเขาเป็นปรากฏการณ์ เมื่อเขาเป็นทูตอินเดียภายหลังรวมพิมพ์อยู่ในหนังสือชื่อ **Economic Development** (London : Oxford University Press, 1964) หน้า ๑๓-๒๒ Galbraith เองบอกไว้ว่า คนส่วนมากมักจะเชื่อว่า สาเหตุแห่งความยากจนมาจากสมมติฐาน ๘ ประการ Galbraith กล่าวโต้แย้งและชี้ให้เห็นถึงความบกพร่องและจุดอ่อนของความเชื่อเหล่านั้นว่าไม่สามารถอธิบายสาเหตุความยากจนที่แท้จริงของแต่ละประเทศของประเทศโลกที่สามได้ ตัวอย่างเช่น ข้อ ๕ ของ "The cause of Poverty" ของ **Economic Development** หน้า ๑๖

"5. Poverty is caused by insufficient capital This seems self-evident .

Low income allows of no saving, without saving, there is nothing to invest. Without investment, there can be no economic advance, and so poverty is self-perpetuating. Yet in Iran, Iraq and Saudi Arabia, as also in Venezuela, oil provides a rich source of revenue, and capital is not scarce. But the vast majority of the people remain excudingly poor."

ผู้แปลเก็บความว่า

"๕. ความยากจน เกิดจากความขาดแคลนทุนทรัพย์ ข้อนี้เห็นได้ชัด การขาดทรัพยากรทุนทำให้เกิดวัฏจักรแห่งความยากจน

ไม่ว่าจะมองทางด้านอุปสงค์หรืออุปทานก็ตาม แต่ในหลายประเทศ แม้จะมีทุนทรัพย์มากมายก็หาได้ปราศจากซึ่งความยากจนในสังคมของตนไม่น่าจะมีเหตุอะไรอย่างอื่นอีกเป็นแน่" (หน้า ๖ ของฉบับแปล)

คนที่จะพออ่านภาษาอังกฤษแตกก็คงเข้าใจได้ไม่ยากว่า นี่เป็นการ "เก็บความ" ที่คลาดเคลื่อนจากต้นฉบับอย่างอง

ดังนั้น หากจะมีใครยกข้อสมมติฐานไปใช้อธิบายอีก ก็ขอได้กรุณาอ่านจากต้นฉบับภาษาอังกฤษของ Galbraith เอง ดังที่ยกมา หากผู้แปลจะอ่านให้ถวิล Galbraith กล่าวไว้ก่อนด้วยซ้ำ ก่อนที่จะสาธยายเป็นข้อ ๆ Galbraith บอกว่า คนส่วนมากมักมองหรือเชื่ออย่างจริงจังว่า สาเหตุทั้ง ๘ ประการนี้เป็นคำอธิบายที่ดีที่สุด หรืออธิบายได้ตรงกับปัญหามากที่สุด ซึ่ง Galbraith ก็ยกให้ฟัง และก็ได้แย้งให้เห็นด้วย

ตัวอย่าง : การแปลผิดความหมาย ในหน้า ๑๕ ของฉบับแปล หรือหน้า ๑๑ ของฉบับภาษาอังกฤษ เขียนว่า

"It has been implicitly assumed that development would, in the main, have to take the form of industrial growth absorbing the unemployed or **underemployed** of the rural area, of a removal of surplus labor from land."

ฉบับแปล ๆ ว่า

"ข้อตกลงนี้ที่ถกกันมานี้ ๆ โดยมากก็ถือการพัฒนาจะต้องเป็นภาพที่ชนอุตสาหกรรมเพื่อรับผู้ว่างงานหรือผู้ว่างงานแฝงในชนบท"

หรือการแปลคำว่า "Underemployed" ว่าเป็น "ผู้ว่างงานแฝง" นั้นไม่ถูกต้องนัก แท้ที่จริงศัพท์ตัวนี้ควรแปลว่า "การทำงานต่ำกว่าระดับ" ส่วนคำว่า "ผู้ว่างงานแฝง" หรือ "ผู้ว่างงานแอบแฝง" แปลมาจากภาษาอังกฤษว่า "disguised unemployment" ซึ่งมักเกิดขึ้นในภาคเกษตรกรรม กล่าวคือแรงงานที่ทำงานแต่ละวันมีมากเกินกว่าที่ต้องการสำหรับงานในที่นั้นนั้น ดังนั้นหากจะมีการดึงแรงงานบางส่วนออกไปทำงานอย่างอื่น แรงงานที่เหลืออยู่ก็มีความสามารถทำงานได้เต็มที่ ผลผลิตก็ไม่ลดลงด้วย หรือพูดอย่างนักเศรษฐศาสตร์ก็เรียก **marginal physical pro-**

duct = MPP เท่ากับศูนย์ หรืออาจน้อยกว่าศูนย์ ส่วนคำว่า การทำงานต่ำกว่าระดับนั้น หมายถึงแรงงานทำงานเป็นระยะเวลาอันน้อยกว่าที่ควรจะเป็น (ไม่ว่าจะนับตามจำนวนชั่วโมงต่อวัน จำนวนสัปดาห์ หรือจำนวนฤดูกาล เหตุผลข้อหนึ่งก็คือการมีจำนวนแรงงานมากเกินไป ทำให้แต่ละคนต้องทำงานต่ำกว่าระดับที่ควรจะทำ ดังนั้นแรงงานส่วนหนึ่งจึงเป็นแรงงานส่วนเกิน (Surplus Labor)

แรงงานส่วนนี้จึงสามารถนำไปใช้ด้านอื่นเพราะเป็นแรงงานที่มีสภาพการว่างงานแอบแฝงอยู่ เมื่อดึงแรงงานส่วนเกินนี้ออก แรงงานที่เหลืออยู่ที่เคยทำงานต่ำกว่าระดับก็จะสามารถทำงานได้เต็มที่ตามระยะเวลาที่ควรจะใช้ในการทำงาน นอกจากนี้ การทำงานต่ำกว่าระดับอาจจะเกิดจากสาเหตุอื่น เช่น ความยากจน ทำให้แรงงานมีสุขภาพไม่ดี เจ็บป่วยง่าย และเหนื่อย ทำให้ไม่สามารถทำงานได้เต็มที่ หรือเหตุผลอีกข้อหนึ่ง เป็นเพราะขาดแคลนทรัพยากรต่าง ๆ ที่ใช้ในการประกอบการผลิต (Inadequate complementary resources) เช่น การขาดแคลนระบบการชลประทานที่ดี ทำให้ไม่สามารถเพาะปลูกได้ผลหลาย ๆ หน หรือการขาดแคลนเงินทุนต่าง ๆ ก็ทำให้แรงงานไม่สามารถทำงานได้เต็มที่เช่นกัน (อ้างจาก

วัฒนา อิศรางกูร ณ อยุธยา, เศรษฐศาสตร์สำหรับประเทศกำลังพัฒนา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๒, หน้า ๘๒-๘๕. หนังสือเศรษฐศาสตร์พัฒนาอธิบายทำของทุกเล่ม) หรือที่แปลผิดความหมายโดยสิ้นเชิง ก็คือ โทหน้า ๒๑ ของฉบับแปล หรือ หน้า ๑๖ ของฉบับภาษาอังกฤษ เขียนว่า

"(b) Traditional agriculture, not **seldom** monoculture, producing **cash crops** for markets rather than representing a **self-sustained subsistence economy**, of low output per head and usually showing extreme inequality in the **distribution** of land ownership."

ฉบับแปล ๆ ว่า

"(ข) ภาคเกษตรกรรมดั้งเดิม ทำการเพาะปลูกพืชชนิดเดียวซึ่งเป็นพืชล้มลุก ส่งไปขายในตลาดเบ็ดเตล็ดที่ ไม่อาจยังมีผลผลิตได้

ตัวเอง ผลผลิตต่อหัวต่ำและมักแสดงให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมกันอย่างรุนแรงในการถือครองที่ดิน”

ถ้าจะแปลใหม่ก็คือ

“(ข) ภาคเกษตรกรรมแบบดั้งเดิม ซึ่งมักจะเพาะปลูกพืชเพียงชนิดเดียว โดยผลิตพืชเศรษฐกิจ เพื่อขายตลาด มากกว่าที่จะผลิตเพื่อระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงซึ่งพอจะสามารถอยู่รอดได้ด้วยตัวของตัวเอง อีกทั้งผลผลิตหัวก็ต่ำ และมักจะแสดงถึงลักษณะความไม่เท่าเทียมกันในด้านการกระจายอาหารถือครองที่ดินอย่างสุดขั้ว”

การแปลคำว่า “Cash Crops” ว่าเป็น “พืชล้มลุก” จึงผิดความหมายอย่างหมดรูป นอกจากนั้นแล้ว “a self-sustained subsistence economy” ก็แปลผิด ดังที่ได้แปลตัวอย่างไว้แล้ว

ผู้วิจารณ์ของตัวอย่างสุดท้ายสำหรับการแปลความคิด ซึ่งอยู่ในหน้า ๔๖ ของฉบับแปล หรือ หน้า ๓๖ ของฉบับภาษาอังกฤษ เขียนว่า

“This means that his maintenance would fall on the state, an appreciable burden which necessarily limits such direct methods outside the village or district framework”

ฉบับภาษาไทยแปลว่า

“ซึ่งหมายความว่ารัฐบาลจะต้องเป็นภาระในการเลี้ยงดูคนในภาวะที่รัฐจะทำให้การระดมกำลังเงินเกินไปได้ เว้นแต่จะทำการภายในตำบลหรือหมู่บ้านที่เขาอยู่เท่านั้น”

นอกเหนือจากการแปลผิดความหมายซึ่งถือเป็นเรื่องร้ายแรง ขอบที่ไม่อาจยกประการหนึ่งคือการแปลตกหล่น หากมีจำนวนน้อยก็คงไม่หนักหนา แต่เล่มนี้ปรากฏแทบทุกหน้าที่เดียว ดังปรากฏในหน้า ๑ ของฉบับภาษาอังกฤษ เขียนว่า

“I shall not deal with the population problem except to say that it is one of the gravest in the world and that even if religious scruples and popular superstitions and prejudices are overcome it will be pose frantic problems of organization, education and administration”

ฉบับแปลว่า

“ข้าพเจ้าจะไม่พูดถึงปัญหาประชากรโดยตรง จะกล่าวเพียงแต่ว่าประชากรเป็นปัญหาที่น่าหนักใจที่สุดในโลก แม้ศุทเคร่งศาสนาที่ยังยอมแพ้ นอกจากนั้นยังก่อให้เกิดปัญหาในการศึกษา ปัญหาองค์การและปัญหาการบริหารอีกมาก” (หน้า ๑๐) ซึ่งคำที่แปลตกคือ คำว่า “popular superstitions and prejudices”

ตัวอย่างของการแปลตกหล่นอีกตัวอย่างหนึ่งปรากฏในหน้า ๒๘ ของฉบับแปล หรือ หน้า ๒๒ ของฉบับภาษาอังกฤษ เขียนว่า

“The scantiness of budgetary means for education, attributable partly to insufficient and regressive tax structures and partly to the high proportion of unproductive expenditure on administration and defense, has left even the non-rural labor divided into sharply differing groups of utterly differing groups of utterly different education technical skill and capacity for organizing themselves”

ฉบับแปลว่า

“การขาดแคลนงบประมาณเพื่อการศึกษาเนื่องจากโครงสร้างของภาษีอากรขาดประสิทธิภาพอย่างยิ่งและรายจ่ายส่วนใหญ่เป็นรายจ่ายในการบริหาร และป้องกันประเทศ อันเป็นรายจ่ายที่เปล่าประโยชน์อีกอย่างหนึ่ง จึงทำให้แรงงานในชนบทถูกแบ่งออกเป็นกลุ่มต่างๆ ที่มีการศึกษาด่างกัน ความรู้ทางเทคนิคต่างกัน และวิสัยสามารถในการรวมพลังที่แตกต่างกัน”

ตัวอย่างที่หยาบกระด้าง มีทั้งการแปลตกหล่น และการแปลผิด ที่แปลผิด คือ คำว่า “the non-rural labor” ซึ่งผู้แปลๆ ว่า “แรงงานในชนบท” ทั้งนี้ตัวอย่างนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงการแปลคลาดเคลื่อนด้วย ถ้าแปลใหม่น่าจะแปลว่า

“... การขาดแคลนงบประมาณรายจ่ายทางด้านการศึกษา ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลสืบเนื่องจากโครงสร้างภาษีอากรอันมีอาจให้รายได้้อย่างเพียงพอและมีลักษณะถดถอย และอีกส่วนหนึ่งเป็นผลจากการนำงบประมาณจำนวนมากไปใช้จ่าย ในทางที่ไม่ก่อให้เกิดผลผลิตทางด้านการบริหารและการป้องกันประเทศ การนี้ทั้งหมดนี้เป็นเหตุให้สามารถแบ่งแยกแรงงานนอกภาคชนบท ออกเป็นกลุ่มๆ ได้โดยเด่นชัดตามระดับการศึกษา ทักษะทางด้านเทคนิค และความสามารถในการจัดตั้ง ซึ่งแตกต่างกันอย่างมาก ...”

ถ้ากล่าวถึงการแปล หนังสือเล่มนี้มีปัญหาตลอดทั้งเล่ม ไม่ว่าจะเป็นการแปลผิดความหมาย แปลตกหล่น แปลคลาดเคลื่อน หรือการแปลเกินต้นฉบับภาษาอังกฤษ หากจะนำไปอ้างอิงก็ได้ โปรดพลิกหนังสือภาษาอังกฤษของ Thomas Balogh ควบคู่ไปด้วย หรือไม่มีก็อ่านจากภาษาอังกฤษจะดีกว่า

ประเด็นที่สาม: ความผิดพลาดในการพิมพ์ของสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หนังสือเล่มนี้พิมพ์ขายเป็นหนังสือขนาด

กระเป๋าราคาข้อมเยเพียง ๘ บาท โดยโปรยหัวประเภทหนังสือว่า "ทั่วไป" ผู้วิจารณ์ต้องอดทนเต็มที่ เพราะหนังสือตลอดเล่มของ Thomas Balogh ใช้ศัพท์แสงกันทางเศรษฐศาสตร์จริงไปหมด ผู้วิจารณ์จะขอยกตัวอย่างประกอบ อาทิ ภาษีแบบถดถอย (Regressive tax) ต้นทุนการผลิตที่แท้จริงของสังคม (True social cost) ต้นทุนค่าจ้างแท้จริงเมื่อคิดเป็นต้นทุน (Actual Money Wage Cost) การผูกขาดเท่าเทียมกัน (Isomonopolistic) องค์กรตลาดเอกพันธ์ (Homogenous Market Organization) อุปทาน (Supply) อุปสงค์ (Demand) อัตราแลกเปลี่ยนสินค้า (Term of Trade) ต้นทุนของเอกชน (private Cost) ต้นทุนของสังคม (Social Cost) สินทรัพย์สภาพคล่อง (Liquid Assets) การสนองความต้องการ (Effective Demand) การประหยัดภายนอก (External economies) ค่าเสียโอกาสทางสังคม (Social opportunity Cost) ราคาเป็นต้นทุน (money price) ค่าเสียโอกาสของสังคมในระยะยาว (Long-run relative Social opportunity Cost) ต้นทุนระยะสั้นที่เป็นต้นทุน (short-run money Cost) ต้นทุนในการจ้างงานของสังคม (Social cost of employing labor) คำแปลภาษาไทยที่เขียนคู่กับภาษาอังกฤษนั้นเป็นผู้แปล ผู้วิจารณ์เพียงแต่หยิบมาจากต้นฉบับภาษาอังกฤษเทียบกับ ฉบับแปลเท่านั้น ผู้วิจารณ์เห็นว่า ผู้แปลมิได้พยายามทำหน้าที่ของผู้แปลที่ดีควรจะเป็น กล่าวคือ ศัพท์ทางเศรษฐศาสตร์จำนวนมาก มิได้วงเล็บคำภาษาอังกฤษนั้นเป็นข้อผิดพลาดประการหนึ่ง (มีน้อยจนนับคำศัพท์ได้) ประการที่สอง ผู้แปลจะไม่พยายามอธิบาย หรือ ทำฟุตโน้ตอธิบายศัพท์ทางเศรษฐศาสตร์เหล่านั้น ดังนั้นความผิดพลาดจึงมีมากยิ่งจน เมื่อเกิดแปลศัพท์บางตัวคลาดเคลื่อน ตกหล่นหรือผิดความหมาย ไปจากเดิมดังที่ผู้วิจารณ์มาแล้ว หากมิได้อ่านต้นฉบับภาษาอังกฤษตามก็อาจไม่มีโอกาสรู้ว่า ศัพท์ตัวนั้นแปลมาจากคำศัพท์อะไร เพราะศัพท์บางตัวยังมีใช้ศัพท์บัญญัติ

นอกจากนั้นความสะเพร่าของสำนักพิมพ์ที่เห็นเด่นชัดก็คือ พิมพ์หนังสือเล่มนี้โดยจัดประเภทหนังสือผิด หนังสือแปลเล่มนี้ควรจะ เป็นหนังสือที่อ่านกันในหมู่นักเศรษฐศาสตร์

มากกว่าบุคคลทั่วไป เพราะหากจะให้ประชาชนทั่วไปอ่านก็ควรแนะนำ ให้ผู้แปลทำฟุตโน้ตหรือคำอธิบายศัพท์เศรษฐศาสตร์เหล่านั้นให้หมด มิใช่ปล่อยให้มาโผล่เด่นชัดผู้คนประชาชนที่ไม่มีโอกาสเรียนวิชาเศรษฐศาสตร์แต่อยากรู้เรื่องเศรษฐศาสตร์ ซึ่งความสะเพร่าของการพิมพ์นั้นเห็นได้แจ่มกระจ่าง ในหน้า ๒๕-๔๒ เพราะเหตุว่าจู่ๆ ก็ปรากฏว่า หน้า ๒๕ นั้นมีตอนที่ ๕ และหน้า ๔๐ มีตอนที่ ๗ ตอนที่ ๖ ไม่ทราบไปหลบซ่อนที่ไหน แท้ที่จริงตอนที่ ๖ อยู่หน้า ๓๒ คือเริ่มต้นที่ paragraph แรกนั่นเอง คือตอนที่ ๖ ที่ผู้วิจารณ์ทราบก็เพราะเทียบจากต้นฉบับภาษาอังกฤษ ส่วนข้อปลุกย่อยเรื่องการสะกดตัวผิดนั้นผู้วิจารณ์ขอผ่านไป ถ้อยเป็นเรื่องเล็กน้อย หนังสือแปลเล่มนี้ ถ้าหากเห็นว่าข้อเรื่องน่าสนใจ หน้าปกสวย ราคาถูก รูปเล่ม

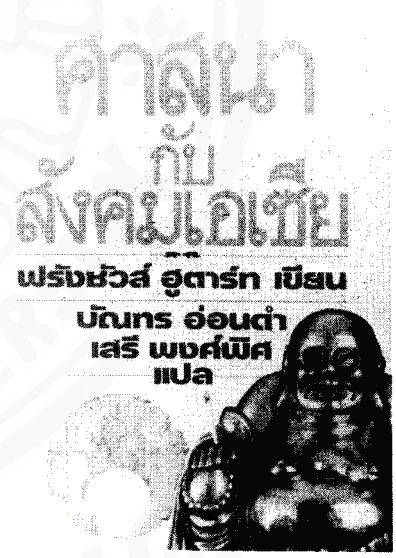
กะทัดรัด โดยอยากรู้เรื่องทั่วๆ ไปของประเทศโลกที่สามในทัศนะของนักเศรษฐศาสตร์แบบนีโอคลาสสิก ก็ขอหาอ่านได้ แต่ถ้าท่านมิใช่นักเศรษฐศาสตร์ แต่อยากอ่านการวิเคราะห์เจาะลึกถึงสาเหตุแห่งความยากจนจริงๆ ท่านอาจจะผิดหวังก็ได้เพราะหนังสือแปลเล่มนี้ทำหน้าที่ได้อย่างมากที่สุดก็คือหยิบยกปรากฏการณ์ของประเทศโลกที่สามอย่างกว้างๆ ว่าเป็นอย่างไรเท่านั้น ชำร่วยอาจทำให้ท่านเข้าใจอย่างง่าย ๆ ว่า สาเหตุแห่งความยากจนของประเทศโลกที่สาม อธิบายกันได้ง่าย ๆ อย่างนี้ (oversimplification) นะหรือ

สมบูรณ์ สิริประชัย
คณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ฟรังซัวส์ ฮูตาร์ท เขียน
บ็อนทร อ่อนดำ, เสรี พงศ์พิศ แปล
ศาสนากับสังคมเอเชีย
กรุงเทพฯ ปาจารย์สาร โครงการหนังสือ
เล่ม, ๒๕๒๔ ๒๓๐ หน้า, ราคา ๒๔ บาท

ศาสนากับสังคมเอเชีย เป็นหนังสือรวมบทความทางจิตสังคมวิทยาศาสนาสองเรื่องที่ ฟรังซัวส์ ฮูตาร์ท (Francois Houtart) ได้เสนอในการสัมมนาสองครั้ง "ศาสนากับการพัฒนาในเอเชีย" เสนอในที่ประชุมสัมมนาที่กรุงเทพฯ ปีที่ ๒๕๑๓ และ "พุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทกับอำนาจทางการเมือง: ความเจริญและความเสื่อมของหน้าที่ทางอุดมการณ์ของพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท" เสนอในที่ประชุมสัมมนาที่กรุงโซล เกาหลีใต้ ในปี พ.ศ. ๒๕๒๑ ผู้แปลได้นำข้อเขียนทั้งสองมาแปลและพิมพ์ไว้ในเล่มเดียวกันเพราะเห็นว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด

จากข้อหนังสือผู้อ่านอาจคาดหวังว่า ผู้เขียนจะให้ภาพของคนส่วนใหญ่ในสังคมเอเชียซึ่งมีชีวิตผูกพันกับศาสนามานาน แต่ความจริงแล้วทั้งสองเรื่องพุ่งเป้าหมายไปที่ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมือง คือเน้นความสัมพันธ์ระหว่าง ศาสนากับ คน กลุ่ม น้อย ที่

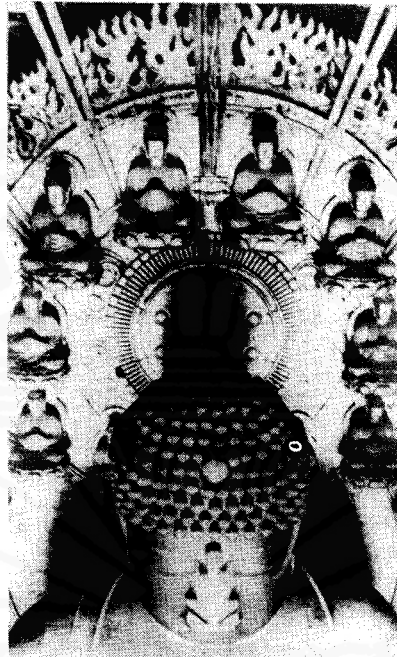
อำนาจในสังคม ส่วนที่เด่นที่สุดในหนังสือจนถึงได้แก่ บทที่ ๑ ของ เรื่องแรก ซึ่งเสนอความคิดพื้นฐานและทฤษฎีว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างวงการศาสนากับวงการเมือง เริ่มจากการวางกรอบของแนวคิดศาสนา เป็นคำตอบที่เป็นระบบที่ให้ความหมายครบครันแก่ชีวิต และคำตอบที่ว่าสามารถให้เหตุผลเพื่อสนับสนุนการมีชีวิตอยู่ของผู้ที่เชื่อในสถานะหนึ่งของสังคม ส่วนการเมืองเป็นระบบที่ตอบ

สนองความต้องการเกี่ยวกับการดำเนินงานของสังคม โดยผู้ปกครองซึ่งถือว่าตนมีความชอบธรรมในการใช้อำนาจเพื่อให้เกิดประโยชน์ในทางปฏิบัติ ทั้งนี้โดยอ้างอุดมการบางอย่างเพื่ออธิบายความเป็นอยู่ของกลุ่มทางสังคมอดีตและอนาคตของสังคมนั้น

ผู้เขียนได้สร้างทฤษฎีอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างวงการศาสนาและวงการเมืองตามขั้นตอนพัฒนาการของสังคมอันเป็นการผสมผสานทฤษฎีของ แมกซ์ เวเบอร์ และ คาร์ล มาร์กซ เข้าด้วยกันด้วยความหวังว่าจะช่วยให้เรามีเครื่องมือในการศึกษามิติทางสังคมของศาสนาเพิ่มขึ้น นำไปสู่ความเข้าใจสังคมได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น และมองเห็นวิถีทางของสังคมแจ่มชัดขึ้น ทฤษฎีนี้มีความคิดพื้นฐานว่าลักษณะ การผลิตทางเศรษฐกิจก่อให้เกิดการแบ่งงานกันในรูปแบบหนึ่ง การแบ่งงานกันก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมขึ้น แล้วศาสนาจะเข้ามามีบทบาทในการจัดระเบียบสังคมในลักษณะต่างๆ กันไป ขึ้นอยู่กับว่าสังคมนั้นพัฒนาการทางประวัติศาสตร์มาถึงขั้นตอนใดแล้ว

ใน บทที่ ๒ ผู้เขียนแบ่งขั้นตอนพัฒนาการของสังคมออกเป็น ๔ ระดับ คือสังคมศักดินา สังคมทุนนิยมขั้นต้น สังคมทุนนิยมขั้นสอง และสังคมแบบสังคมนิยม แล้วสร้างตัวแบบพื้นฐานของความสัมพันธ์ระหว่างระบบต่างๆ ในสังคมอันได้แก่ ระบบการผลิต ระบบสังคม ระบบการเมือง และระบบอุดมการณ์ กับ ระบบศาสนา โดยแยกแยะให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการทางสังคมต่อศาสนา ความหมายทางศาสนา การจัดองค์การทางศาสนา และข้อสันนิษฐานทางหลักธรรม

ผู้เขียนชี้ให้เห็นบทบาทของศาสนาในสังคมศักดินาว่าศาสนาเป็นที่มาของอุดมการณ์ที่ช่วยประนีประนอมข้อขัดแย้งต่างๆ อันสืบเนื่องมาจากความสัมพันธ์ทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งมาตรการที่ศาสนาทำให้คนยอมรับความตึงเครียด การเป็นปฏิปักษ์ และความขัดแย้งซึ่งเกิดขึ้นในความสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์และสิ่งแวดล้อมทางสังคม, บทบาทของศาสนาในลักษณะนี้จะค่อยๆ ลดลงเมื่อสังคมพัฒนาเข้าสู่ระบบทุนนิยมในระดับสูงขึ้นเป็นลำดับ จนในที่สุดศาสนาก็จะไม่สามารถเป็นอุดมการณ์

ฐานอีกต่อไป และเมื่อสังคมมีพัฒนาการจนถึงขั้นสังคมนิยม มิติทางสังคมของศาสนาก็จะได้รับการปฏิเสธจากคนในสังคมนั้น แล้วศาสนาก็กลายเป็นเรื่องส่วนตัวไป

ในบทที่ ๓ ผู้เขียนเตือนว่าแม้ระบบศาสนากับระบบอื่น ๆ ในสังคมจะมีความสัมพันธ์กันและมีอิทธิพลต่อกัน แต่ศาสนาก็มีความเป็นเอกเทศอยู่ระดับหนึ่ง ซึ่งทำให้การปลดปล่อยตัวเองจากแนวความคิดและรูปแบบสถาบันเก่าสามารถเกิดขึ้นได้ เช่นมีการทวิความคำสอนใหม่เพื่อให้คำสอนนั้นมีความหมายแก่คนในสังคมที่เปลี่ยนแปลงและมีประสบการณ์ใหม่เป็นต้น ยิ่งสังคมมีความซับซ้อนมากขึ้นเพียงใด การเป็นเอกเทศของศาสนาจะยิ่งสูงขึ้นเพียงนั้นเนื่องจากเกิดสถาบันใหม่ ๆ เข้ามาทำหน้าที่แทนศาสนา

ทฤษฎีทางสังคมวิทยาศาสนาดังกล่าวมานี้แม้จะไม่มีอะไรใหม่นักแต่ก็น่าสนใจอย่างยิ่ง เพราะได้แสดงแนวทางในการศึกษามิติทางสังคมของศาสนาอย่างมีระบบ สิ่งสำคัญที่ผู้เขียนชี้ให้เห็นคือความสัมพันธ์เชิงวิภาษวิธีระหว่างสังคมกับศาสนาและจากการเข้าใจบท

บาทของศาสนาที่เปลี่ยนแปลงไปตามขั้นตอนพัฒนาการของสังคมก็ จะช่วยให้เราสามารถกำหนดบทบาทหน้าที่ของศาสนาต่อสังคมอย่างเหมาะสม

จากทฤษฎีหรือแนวคิดในสามบทแรกนี้กล่าวมาข้างต้น ผู้เขียนได้นำมาใช้อธิบายบทบาทของคริสตศาสนาในประเทศอาณานิคมทั้งในระยะก่อนและระยะหลังได้เอกราช ดังปรากฏในบทที่ ๔ และ ๕ นำสังเกตว่าผู้เขียนเน้นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการนำเข้ามาของเจ้าอาณานิคมจนละเลยที่จะอธิบายความเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากภายในสังคมของชาวพื้นเมืองเอง ทำให้ความเปลี่ยนแปลงนั้นดูเป็นไปอย่างสมบูรณ์รุนแรงและเข้มข้นกว่าที่เป็นจริง . . .

ในอาณานิคมของปอร์ตุเกสและสเปน คริสตศาสนากลายเป็นอุดมการณ์ของรัฐเพราะมีการจัดรูปสังคมเช่นเดียวกับประเทศแม่ซึ่งคนส่วนใหญ่ยังคงอยู่ภายใต้ระบบศักดินา ส่วนในอาณานิคมของอังกฤษและอเมริกามีพัฒนาการของระบบทุนนิยมอย่างกว้างขวาง เนื่องจากถูกดึงเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของระบบทุนนิยมในประเทศแม่ ทำให้ศาสนาแยกออกจากการเมืองและมีหน้าที่ในด้านการศึกษาและสาธารณสุขเท่านั้น . . . การมองจากเบื้องบนลงมา หรือมองจากภายนอกเข้าไปเช่นนั้นไม่ช่วยให้เข้าใจสังคมของประเทศในเอเชียมากนัก หากว่าผู้เขียนจะได้อธิบายความเปลี่ยนแปลงในระบบศาสนาดั้งเดิมของชาวพื้นเมืองควบคู่ไปด้วยก็จะช่วยให้ภาพสังคมแจ่มชัดขึ้นเป็นอันมาก

สำหรับ บทที่ ๖ ผู้เขียนประยุกต์ทฤษฎีหรือแนวคิดนี้ในการวิเคราะห์สังคมปาเลสไตน์ในระบอบพระเยซูคริสต์ทรงประกาศศาสนา สาธารณชนของบทนี้คือ ภายใต้การขูดรีดของโรมันกับชนชั้นสูงชาวยิว พระเยซูคริสต์ทรงประกาศหลักการจัดระบบสังคมใหม่เพื่อยุติไปสู่อุดมคติที่ภาษาสมัยใหม่เรียกว่าสังคมที่ไม่ชนชั้น

แล้วก็ตามถึง บทสุดท้าย ผู้เขียนเสนอความคิดที่ท้าทายคริสตศาสนิกชนตลอดจนสถาบันศาสนาอย่างมาก คือให้สถาบันคริสตศาสนามุ่งปลุกจิตสำนึกของคณาจารย์และจัดระบบผู้ถูกกดขี่เสียใหม่ แทนที่จะมุ่งให้บริการด้านการศึกษาและสาธารณสุขแก่คนรวย หรือจัดการ

เมตตาสงเคราะห์คนจนเช่นที่เคยเป็นมา เพื่อให้คริสตศาสนามีส่วนช่วยพัฒนาเอเชียอย่างแท้จริง

ในบทความเรื่องที่สอง "พุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทกับอำนาจทางการเมือง" ผู้เขียนยังคงใช้กรอบความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมือง จากบทความเรื่องแรกมาอธิบายถึง การ ก่อตั้ง และการเสื่อมสลายของหน้าที่ทางอุดมการณ์ของพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท ทั้งนี้โดยแบ่งเนื้อหาเป็น ๓ ส่วนด้วยกัน ส่วนแรก ว่าด้วยหน้าที่ทางสังคมของพุทธศาสนา ก่อนที่อำนาจตะวันตกจะเข้ามาแทรกแซง ส่วนที่สอง ว่าด้วยการเสื่อมหน้าที่ทางสังคมของพุทธศาสนา อันเนื่องมาจากการเข้ามาของอำนาจตะวันตก และส่วนที่สาม ว่าด้วยการได้เอกราชและการสลายตัวของพุทธศาสนาในฐานะเป็นอุดมการณ์ทางการเมือง

การวิเคราะห์ดังอยู่บนพื้นฐานความคิดที่ว่า รัฐในอนุทวีปอินเดียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก่อนที่ตะวันตกจะเข้ามามีลักษณะเป็น "อาณาจักรการค้าแบบบรรณาการ" (tributary mercantile kingdom) การจัดรูปสังคมเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองซึ่งอาศัยสินค้าส่วนเกินกับประชาชนในท้องถิ่นที่ชีวิตอยู่อย่างอิสระ ฝ่ายปกครองอาศัยศาสนาเพื่อประกันการมีอำนาจเหนือในการสร้างความสัมพันธ์ทางการผลิตกับประชาชนที่อยู่อย่างอิสระเหล่านั้น ทั้งนี้อำนาจทางการเมืองกับอำนาจศาสนาจะร่วมมือกันแต่ขณะเดียวกันก็ควบคุมซึ่งกันและกัน

พื้นฐานทางประวัติศาสตร์ที่กล่าวมานี้ อาจนำมาใช้กับรัฐทั้งหมดในเอเชีย เพราะปรากฏว่าในหลายอาณาจักรความสัมพันธ์ทางการผลิตที่เด่นกว่าการส่งบรรณาการหรือการส่งส่วยแก่ผู้ปกครอง คือการเกณฑ์แรงงานในระบบไพร่ และด้วยเหตุดังนั้นประชาชนส่วนใหญ่จึงมิได้มีชีวิตอยู่อย่างอิสระ แต่ถูกบังคับให้สังกัดมูลนาย ไม่สามารถขายถิ่นที่อยู่หรือเดินทางไปในที่ต่างๆ ตามใจชอบ และต้องไปทำงานให้แก่ทางราชการเป็นเวลาหลายเดือนในแต่ละปี

ลักษณะความสัมพันธ์แบบบรรณาการจะตรงกับลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างราชธานีกับหัวเมืองที่เป็นบริวาร และระหว่างกษัตริย์

กับขุนนางข้าราชการระดับสูงมากกว่า ดังที่ผู้เขียนเองได้วิเคราะห์ไว้ในกรณีจักรวรรดิเมารยะซึ่งประกอบด้วยเมืองที่พัฒนาขึ้นเป็นศูนย์กลางการค้าและการเมืองจำนวนมากในอินเดียภาคเหนือ ราชธานีของกษัตริย์ราชวงศ์เมารยะมีความสัมพันธ์กับเมืองเหล่านี้ในระบบบรรณาการ แคว้นต่างๆ ที่มีเมืองเหล่านี้เป็นศูนย์กลางยังคงปกครองเป็นอิสระและมีผู้ปกครองซึ่งสืบเชื้อสายกันมา ทำให้เกิดแนวความคิดเรื่อง "สัญญาประชาคม" ระหว่างกษัตริย์

ยากับสังคมเอเชีย
พริ้งพวี่ สุทธิรักษ์
บันทึก อนุชาติ ตรี นนทบุรี

กับผู้นำอื่น ๆ (หน้า ๑๔๒) แนวความคิดนี้ปรากฏชัดเจนในคัมภีร์ของพุทธศาสนา

ส่วนที่ผู้เขียนกล่าวว่าผู้ปกครองใช้ศาสนาเพื่อประกันการมีอำนาจเหนือในการสร้างความสัมพันธ์ทางการผลิต โดยมีสมมติฐานว่าพุทธศาสนาถูกเลือกขึ้นเป็นศาสนาประจำชาติเมื่อกษัตริย์กลายเป็นผู้ปกครองที่มีอำนาจเด็ดขาดสมบูรณ์ (หน้า ๑๓๕) ก็เป็นการมองหน้าที่ทางสังคมของศาสนาที่ค่อนข้างจะแคบเกินไป โดยเฉพาะกรณีของพุทธศาสนา เพราะผู้เขียนเองก็อธิบายว่าความสัมพันธ์ระหว่างกษัตริย์กับพวกรชนชั้นนั้นในอาณาจักรอยู่ในรูปของ "สัญญาประชาคม" ซึ่งกษัตริย์มิได้มีอำนาจเด็ดขาด

สมบูรณ์แต่อย่างใด ยิ่งกว่านั้นเราจะพบว่าโดยหลักการของพุทธศาสนาแล้วความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในรัฐมิได้เป็นไปเพื่อเพิ่มพูนและส่งเสริมผลผลิต ตรงกันข้ามกลับเรียกร้องให้แต่ละคนสละผลผลิตส่วนเกินของตน(ทาน) เพื่อลดกิเลสให้เบาบาง และขณะเดียวกันก็เป็น การช่วยเหลือผู้ขาดแคลนด้วย (เมตตากรุณา)

เนื่องจากผู้เขียนมีสมมติฐานเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนากับอำนาจทางการเมืองในลักษณะที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ทำให้ผู้เขียนก้าวไปสู่การวิเคราะห์ที่ผิดพลาดมากยิ่งขึ้นไปอีกในตอนสุดท้ายว่า หลังจากที่ลัทธิเถรวาทเข้ามาสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อันเป็นผลจากการส่งสมณทูตออกเผยแผ่ศาสนาในรัชสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชแล้วปรากฏการณ์ใหม่ที่เกิดขึ้นคือการสร้างกษัตริย์ให้เป็นเทวราชาโดยรับลัทธิมหายานจากจีนเข้ามาผสมผสาน ทำให้กษัตริย์มีฐานะเป็นพระโพธิสัตว์หรือจักรวาทิน (หน้า ๑๔๑-๑๔๒)

อันที่จริงพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลอย่างสูงในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๒ เป็นต้นมาคือลัทธิลังกาวงศ์ แต่ภาพของพระเจ้าอโศกในด้านทางศาสนาที่เกิดขึ้นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก่อให้เกิดความเข้าใจผิดได้โดยง่ายว่าพุทธศาสนาในแถบนี้มีความสัมพันธ์อย่างมากกับพุทธศาสนาในสมัยพระเจ้าอโศก ผู้เขียนเองคงตกลงไปในหุบเหวของความเข้าใจผิดดังกล่าวเป็นเหตุให้มองข้ามลักษณะและบทบาทของลัทธิลังกาวงศ์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไป และด้วยเหตุนี้ทำให้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างลัทธิเถรวาทกับการเมืองในดินแดนแถบนี้ผิดฝาผิดตัวไปหลายประเด็น

แนวความคิดเกี่ยวกับพระโพธิสัตว์ที่มีลักษณะคล้ายกับเทพเจ้านั้นปรากฏอยู่ในคัมภีร์รุ่นหลังๆ ของเถรวาทเอง ทั้งนี้เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงอุดมคติของพุทธศาสนาจากเดิมที่มุ่งจะมีความรู้เพื่อกำจัดกิเลสแล้วนิพพานเฉพาะตัวเป็นการมุ่งที่จะมีบุญญาภิรมย์เห็นจริงในทุกสิ่งทุกอย่าง (สัพพัญญุตญาณ) สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ากลายเป็นสัพพัญญู ขณะเดียวกันก็เกิดความคิดเกี่ยวกับ "สัตว์" ซึ่ง

ปรารถนาจะเป็นอย่างสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่เรียกว่าพระโพธิสัตว์ ความคิดเดิมที่ถือว่าพระโพธิสัตว์เพียงองค์เดียวจึงเปลี่ยนไปเป็นความเชื่อใหม่ที่ว่าพระโพธิสัตว์หลายองค์

จากความคิดเกี่ยวกับศัพท์บัญญัติตามประกอบกับอิทธิพลของความเคลื่อนไหวที่เรียกว่า “ภักดี” ในอินเดียซึ่งเน้นการหลุดพ้นโดยอาศัยศรัทธาเพราะเชื่อในความรักระหว่างพระเจ้ากับมนุษย์ ทำให้พระพุทธรูปและพระโพธิสัตว์กลายเป็น “เทพเจ้า” ในสายตาของศาสนิก แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าในหลายที่ลักษณะของพระโพธิสัตว์ที่ถูกเน้นมีไข่ความมีอำนาจสูงสุดไร้ขอบเขต แต่คือความมีปัญญาและเมตตากรุณา หนังสือไตรภูมิพระร่วงของพระยาโหราและไตรภูมิโลกวินิจฉดถาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกว่ากษัตริย์ทรงเป็นพระโพธิสัตว์จะเห็นว่าทรงเป็นมนุษย์ที่มีปัญญาเหนือกว่ามนุษย์อื่น ๆ อย่างชัดเจน ความมีปัญญานำไปสู่ความสามารถพิจารณาพิพากษาคดีโดยยุติธรรม และเนื่องจากทรงรัฐธรรมมากก็จะนำไปสู่การทำหน้าที่ต่อสังคมในด้านส่งเสริมคนทั้งหลายให้เข้าใจธรรมนั้นด้วย แล้วแต่ละคนก็จะรู้ที่จะกระทำความดีละเว้นความชั่ว สังคมบุญธรรมไปตามวาสนาของคนจนบรรลุนิพพานในชาติที่สุด ถ้าหากกษัตริย์พระองค์ใดทรงทำหน้าที่ดังกล่าวต่อสังคมในขอบข่ายที่กว้างขวางและทำโดยบริบูรณ์ครอบคลุมไปถึงแคว้นอื่น ๆ ก็จะได้ชื่อว่าจักรพรรดิหรือจักรวาทิน

ความคิดที่เห็นผลของพุทธศาสนาที่ถือว่าความชอบธรรมของอำนาจมาจากการทำหน้าที่ต่อสังคมเช่นนั้นนับว่าเหมาะสมกับกลุ่มผู้ปกครองใน “อาณาจักรการค้ำแบบบรรณาการ” เพราะการค้ำนั้นย่อมต้องอาศัยความคิดที่เห็นเหตุผลซึ่งประสพการณ์อยู่ระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตามพุทธศาสนาที่ลึกลับทางคัมภีร์ศาสนาเดียวที่มีอิทธิพลอยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การที่จะเข้าใจบทบาทของศาสนาในภูมิภาคนั้นจึงต้องเข้าใจระบบศาสนาที่เกิดจากการผสมผสานความคิดต่าง ๆ เข้าด้วยกัน และควรมองเห็นด้วยว่าในกรณีใดหรือสภาพการณ์เช่นใดที่

ความคิดอย่างใดอย่างหนึ่งถูกเน้นเป็นพิเศษ

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างคณะสงฆ์กับอำนาจทางการเมือง ผู้เขียนเห็นว่าคณะสงฆ์เคารพความมีอิสระทางการเมือง ไม่เข้าไปแทรกแซงทางการเมือง (หน้า ๑๒๕, ๑๕๖) และทำหน้าที่กระจายหลักจริยธรรมออกไปสู่ประชาชน โดยมิได้ทำให้ความเป็นอิสระของอำนาจทางการเมืองต้องตกอยู่ในอันตราย เพียงแต่คอยดูแลให้หลักการของอำนาจทางการเมืองเคารพหลักจริยธรรม (หน้า ๑๓๐) ทั้งนี้เป็นผลมาจากคำสอนของพุทธศาสนาในกายเลวาทที่ห้ามพระสงฆ์ยุ่งเกี่ยวกับเรื่องทางโลก พระสงฆ์ต้องประพฤติตนในแนวทางที่นำไปสู่นิพพานเท่านั้น (หน้า ๑๒๔) การวิเคราะห์ดังกล่าวได้ว่าไม่สอดคล้องกับข้อเท็จจริงจำนวนไม่น้อยที่สะท้อนถึงบทบาทของพระสงฆ์ในความขัดแย้งทางการเมืองทั้งในประวัติศาสตร์พม่า ลาว เขมร และไทย

การขาดความเข้าใจถึงแก่นแท้ถึงบทบาทของพระสงฆ์ ในกระบวนการจัดสรรและแย่งชิงอำนาจในระยะก่อนยุคอาณานิคมทำให้ผู้เขียนมองไม่เห็นความซับซ้อนของบทบาททางการเมืองของคณะสงฆ์ในยุคอาณานิคมจนถึงยุคหลังได้เอกราช หากศึกษาประสพการณ์ทางประวัติศาสตร์ของคณะสงฆ์ก็จะพบว่าการยุ่งเกี่ยวกับการเมืองอันเป็นการกระทำ “นอกกรั” นั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นปกติในยุคก่อนหน้านั้น ดังนั้นการที่คณะสงฆ์ต่อต้านเจ้าอาณานิคมในพม่า เขมร และ ลังกา จึงเป็นเรื่องที่เข้าใจได้ไม่ยากนัก

ในขณะที่ส่วนแรกของบทความเรื่อง “พุทธศาสนากับอำนาจทางการเมือง...” บอกพร่องในหลายที่ดังกล่าวมานั้น ส่วนที่สองและสามกลับมีการวิเคราะห์ที่ที่น่าสนใจเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อันเนื่องมาจากการเข้ามาของระบบทุนนิยมและระบบอาณานิคม โดยอธิบายถึงบทบาทของพุทธศาสนา ซึ่งได้สูญเสียหน้าที่ทางสังคมที่สำคัญ ๆ ไป เป็นต้นว่าหน้าที่ในแง่ที่เป็นอุดมการณ์ของรัฐหรือการให้การศึกษาก่อนในสังคมผู้เขียนกล่าวถึงบทบาทของชนชั้นสูงที่มีค่านิยมแบบตะวันตก, ฐานะที่ตกต่ำลงของ

มวลชนเพราะถูกขูดรีด ๒ ชั้นคือทั้งจากระบบศักดินาและระบบทุนนิยม และการเติบโตของชนชั้นกลาง ซึ่งส่วนหนึ่งเปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์เพื่อผลในการได้เข้าทางสังคมอีกส่วนหนึ่งมีอุดมการณ์ผูกพันอยู่กับเรื่องทางโลกหรือมีฉันทนก็เรียกร้องให้มีการปรับปรุงศาสนาให้มีความสอดคล้องต้องกันระหว่างศรัทธาในพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์สมัยใหม่

โดยอาศัยความเข้าใจที่มีต่อสภาพสังคมในแนวที่กล่าวมานั้นเราอาจมองเห็นลู่ทางที่จะปรับบทบาทของสถาบันศาสนาให้มผลในทางสร้างสรรค์สังคมใหม่มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้แล้วเราอาจหันกลับมาข้อนถามผู้เขียนว่า “ในระบบการผลิตแบบทุนนิยมหรือสังคมนิยมการหันเข้าหาศาสนาเป็นเรื่องที่เกินความจำเป็น” จริงหรือ ? เพราะเหตุใดผู้นำหลายคนของพม่า เขมรลาวในยุคนั้นจึงพยายามสถาปนาอุดมการณ์ของรัฐขึ้นใหม่ โดยการหลอมรวมลัทธิสังคมนิยมและพุทธศาสนาเข้าด้วยกัน

เมื่ออ่าน ศาสนากับสังคมเอเชีย จบลงแล้วผู้อ่านจะมองเห็นภาพขั้นตอนพัฒนาการของสังคมเอเชียที่มีศาสนาเป็นส่วนหนึ่งในโครงสร้างสังคมแฉ่มชัดพอสมควร ตัวแบบและทฤษฎีช่วยให้มองเห็นความแตกต่างระหว่างขั้นตอนต่าง ๆ อย่างชัดเจน แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าการเปลี่ยนจากขั้นตอนหนึ่งไปสู่อีกขั้นตอนหนึ่งนั้นมักมีลักษณะก้าวกระโดดอย่างมาก ผู้เขียนมิได้แสดงให้เห็นถึงลักษณะคล้อยเปลี่ยนแปลงของแต่ละสังคมในระยะเวลาที่ต่อเนื่องยาวนานจากอดีตจนถึงปัจจุบัน อนึ่งมีประเด็นปัญหาสำคัญ ๒ ประการที่ผู้เขียนมิได้นำมาพิจารณา คือ ปัญหาที่ว่าระบบอุดมการณ์อาจจะเปลี่ยนช้าหรือเร็วกว่าระบบอื่น ๆ ในสังคม และปัญหาว่าสังคมเอเชียเคยผ่านขั้นตอนของสังคมทาสหรือไม่ จากบทความทั้งสองผู้เขียนอธิบายความเปลี่ยนแปลงของสังคมและอุดมการณ์ที่ดำเนินไปพร้อม ๆ กัน มากกว่าจะคำนึงว่าระบบหนึ่งอาจก้าวหน้าหรือล่าหลังกว่าระบบอื่นก็เป็นได้ และดูเหมือนผู้เขียนจะยอมรับความเห็นของคนส่วนใหญ่ที่ว่าสังคมเก่าของเอเชีย พัฒนาการข้ามขั้นไปเป็นสังคมศักดินาเลยทีเดียวโดยไม่ผ่านขั้นสังคมทาสแต่อย่างใด

นอกเหนือจากที่กล่าวมาข้างต้นซึ่งน่าสังเกตอีกว่าการอธิบายปรากฏการณ์โดยอาศัยตัวแบบหรือการสร้างตัวแบบเพื่ออธิบายสังคมเป็นการลดความซับซ้อนหลากหลายของสังคมลงให้เหลือเพียงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรไม่กี่ตัว ซึ่งนำไปสู่ข้อสรุปที่ขัดกับข้อเท็จจริงทาง

ประวัติศาสตร์ได้ง่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากพิจารณาเฉพาะลักษณะทางกายวิสัยโดยมิได้คำนึงถึงลักษณะทางจิตวิสัยของมนุษย์ประกอบไปด้วย

ผู้เขียนเองตระหนักถึงข้อจำกัดของตัวแบบและทฤษฎีที่ตนสร้างขึ้น จึงขอร้องผู้อ่านว่าสิ่งที่เสนอในบทความนี้เป็นเพียงสมมุติฐาน มิใช่ข้อสรุปสุดท้าย “ควรที่จะสำรวจไว้ด้วยว่าชนิดหรือแบบโดยทั่วไปที่เป็นแต่การสรุปกันอย่างครอบคลุมทั่วไปที่เราใช้เป็นเครื่องมือทาง

นิเวศ ซึ่งในความเป็นจริงอาจจะไม่มีเลยก็ได้ แต่ให้ประโยชน์ในการทำการไตร่ตรองและพิจารณาพิจารณาสถานการณ์ต่างๆ มิใช่เพียงเพื่ออธิบายอดีต แต่เพื่อเข้าใจอนาคตในลักษณะหนึ่งด้วย” (หน้า ๕๔)

ถ้าหากเราใช้ตัวแบบ หรือทฤษฎีเพื่อตั้งคำถาม กับข้อมูลหลากหลายเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับสังคม มิใช่เพื่ออธิบาย ตัวแบบหรือทฤษฎีจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษาคติกรรมทางสังคมของมนุษย์ไม่ว่าในอดีต ปัจจุบัน หรืออนาคต

สาขชล วรรณรัตน์
ภาควิชาประวัติศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พระศาสนจักร กับ สิทธิมนุษยชน
สมพจน์ สมบูรณ์ และ ประนอม ศรีอ่อน
แปล คณะกรรมการยุติธรรมและสันติแห่ง
ประเทศไทย จัดพิมพ์
๑๓๕ หน้า, ราคา ๑๐ บาท

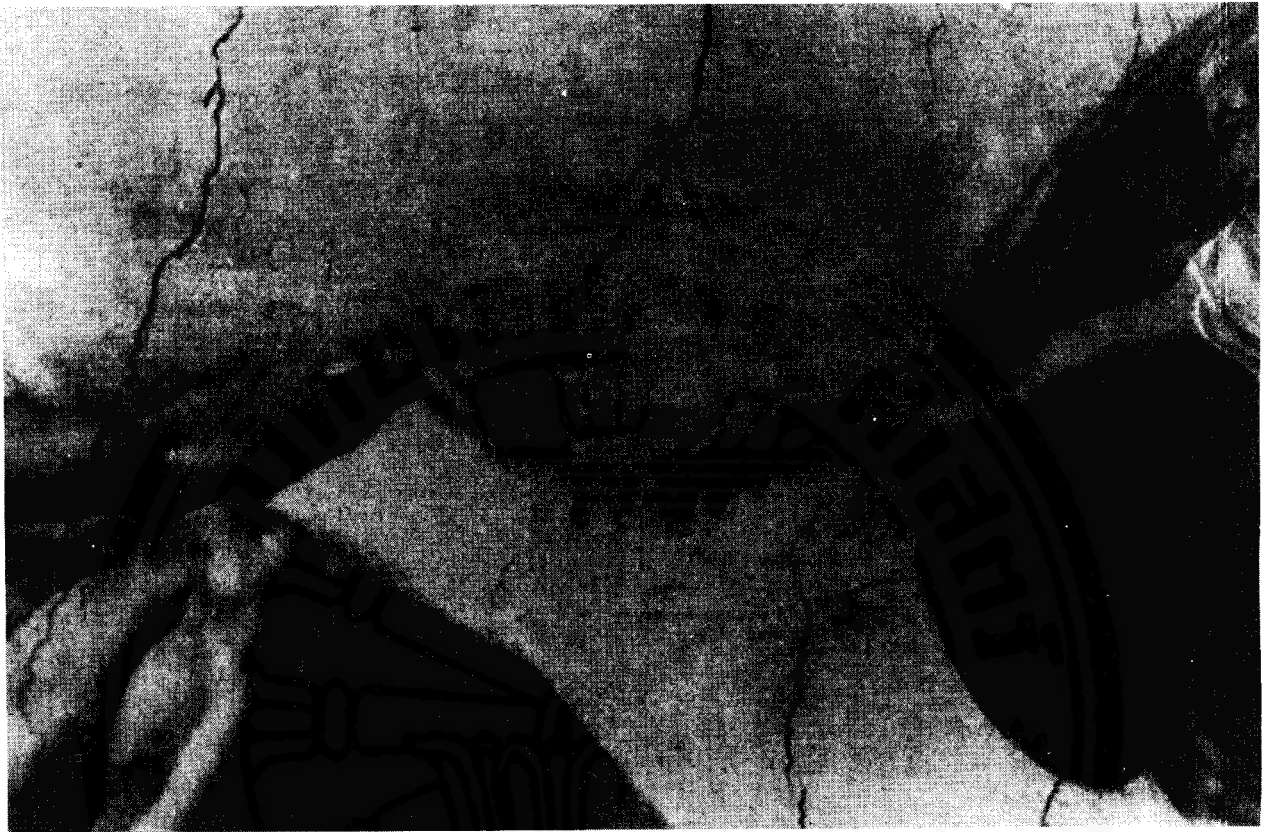
ความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น ในปัจจุบันมีประชาชนไทยที่เป็นคาทอลิกประมาณ ๑๕๐,๐๐๐ คน ในจำนวนนี้มีสังฆราช ๑๐ องค์, พระสงฆ์ ๒๐๐-๓๐๐ องค์, ซี (ซิสเตอร์) ราว ๗๐๐-๘๐๐ คน พระศาสนจักรในไทยมีการแบ่งเขตออกเป็น ๑๐ เขต แต่ละเขตเรียก “สังฆมณฑล” แต่ละสังฆมณฑลมีสังฆราช ๑ องค์เป็นผู้ดูแลรับผิดชอบกิจการต่างๆ ในสังฆมณฑล สังฆราช

จากทั้ง ๑๐ สังฆมณฑล รวมกันเรียก “สภาพระสังฆราชคาทอลิกในประเทศไทย” สภาพระสังฆราชมีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบกิจการต่างๆ ของพระศาสนจักรโดยผ่านทางสังฆราชแต่ละองค์ในแต่ละสังฆมณฑล ซึ่งกิจการต่างๆ นั้นอยู่ในรูปของหน่วยงาน เช่น คณะกรรมการจารีตพิธี, คณะกรรมการสือมวลชน, คณะกรรมการสังคมสงเคราะห์ (ศูนย์สังคมพัฒนาฯ ก็สังกัดในคณะกรรมการฯ นี้) คณะกรรมการยุติธรรมและสันติ เป็นต้น

คณะกรรมการยุติธรรมและสันติในประเทศไทยนั้น มีชื่ออย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ ๑๑ กพ. ๒๕๒๐ โดยที่คณะกรรมการนี้จัดตั้งขึ้นตามเจตนารมณ์ของคณะกรรมการยุติธรรมและสันติสากล ซึ่งตั้งอยู่ที่กรุงโรมในอินทที่ส่งเสริมการพัฒนาคน, เสริมสร้างความยุติธรรมในสังคม และจรรโลงสันติสุขในโลก คณะกรรมการนี้มีการกิจในอินทที่คอยกระตุ้นเตือนบรรดาคคริสตชนในประเทศไทยให้ตระหนักถึงปัญหาสังคมและการกีดกันของคนในสังคมไทย^๒

พระศาสนจักรกับสิทธิมนุษยชน เป็นหนังสือขนาดกระเป๋าทัดพิมพ์ขึ้นโดย คณะกรรมการยุติธรรมและสันติแห่งประเทศไทย โดยแปลมาจากเอกสาร Church and Human Rights ที่ออกโดยคณะกรรมการยุติธรรมและสันติสากล ซึ่งพิมพ์ออกมานอนในโอกาสครบรอบ ๒๕ ปีของการประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งองค์การสหประชาชาติ โดยมีจุดประสงค์ “เพื่อกระตุ้นและให้กำลังใจแก่คณะกรรมการยุติธรรมและสันติในประเทศต่างๆ ในการกระตุ้นบรรดาคคริสตชนทั้งที่เป็นบุคคลและชุมชนให้ลงมือทำงานกันอย่างจริงจังตามความคิดสร้างสรรค์ของตนเองในอินทที่จะหันมาให้ความหมายจริง ปกป้องและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนทั้งในระดับชาติและนานาชาติ” (หน้า ๑)

๑. ดูเพิ่มเติมใน หนังสือ สังคมพัฒนา ฉบับ “ศาสนากับสังคมไทย” พค.-มัย. ๒๕๒๓ หน้า ๕๖-๖๑
๒. ดูเพิ่มเติมใน หนังสือสังคมพัฒนา ฉบับผู้ใด “ความจริงคือ พลังแห่งสันติ”, หน้า ๓-๗

หนังสือเล่มนี้แบ่งออกเป็น ๔ บทด้วยกัน คือ บทที่ ๑ ว่าด้วยขอบเขตและจุดมุ่งหมายของหนังสือ บทที่ ๒ กล่าวถึงวิวัฒนาการแนวความคิดและจุดยืนของพระศาสนจักรในปัจจุบัน, บทที่ ๓ กล่าวถึงแนวทางในการส่งเสริมและปกป้องสิทธิมนุษยชนของบุคคลและของสังคม, บทที่ ๔ สุดท้ายเป็นการให้ข้อเสนอในทางปฏิบัติบางประการ

เหตุจูงใจทำให้คณะกรรมาธิการยุติธรรมและสันติศาลออกเอกสารฉบับนี้ ก็เนื่องมาจากพระศาสนจักรตระหนักถึงปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศต่างๆ อย่างหนักหน่วงในปัจจุบัน ทั้งการละเมิดสิทธิฯ โดยการใช้กำลัง ความรุนแรง และการละเมิดสิทธิฯ ด้วยโครงสร้างระบบของสังคม ดังนั้นในฐานะที่เป็นคริสตชน “ก็ไม้อาจที่จะอยู่นิ่งเฉยและทำไม่รู้ไม่ชี้ต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่หนักหน่วง และไม่คำนึงถึงเหตุผล” (หน้า ๑) และไม่เพียงแต่เป็นหน้าที่ของคริสตชนแต่ละคนในทันทีที่จะปกป้องและส่งเสริมสิทธิ

มนุษยชน แต่เป็นหน้าที่ของคริสตชนทั้งชุมชนหรือสังคมเลยทีเดียว หนังสือจึงมีจุดมุ่งหมายที่จะให้พระศาสนจักรแต่ละท้องถิ่นตระหนักถึงปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนดังกล่าวและร่วมกันหาแนวทางแก้ไขอย่างเหมาะสมโดยเร่งด่วน

ภารกิจของพระศาสนจักรในการประกาศยืนยันถึงการปกป้องและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนนั้นมีมานานนับแต่ศตวรรษที่ ๑๖ แต่ถึงอย่างไรหลายต่อหลายครั้งในประวัติศาสตร์ของพระศาสนจักรในการประกาศคำสั่งสอนยืนยันถึงสิทธิมนุษยชนก็มีความขัดแย้งและถูกกีดกันทั้งในและนอกพระศาสนจักร มาถึงช่วงศตวรรษที่ ๑๕ คำสั่งสอนในเรื่องเหล่านี้ก็เริ่มชัดเจนขึ้นนับแต่สมัยของพระสันตปาปา^{๑๓} เเกอที่ ๑๓ (ปี พ.ศ. ๒๔๑๘-๒๔๔๖) จนมาถึงการสังคายนาวาติกันที่ ๒^{๑๔} คำสอนของพระศาสนจักรก็ประกาศอย่างเด่นชัด ถึง “ความสำคัญสูงสุดของวิถีชีวิต ศักดิ์ศรี และสิทธิพื้นฐานของมนุษย์” (หน้า ๒๑) และ “พระศาสนจักรมี

หน้าที่ในการโลกิมนุษยชาติ และอิสรภาพของมนุษย์จากการกดขี่ทุกชนิด” (หน้า ๒๒) ซึ่งต่อมาคำสั่งสอนต่าง ๆ ของพระศาสนจักรใน

๓. พระสันตปาปา-ประมุขสูงสุดของชาวคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก
๔. สังคายนาวาติกันที่ ๒ เป็นการสังคายนาครั้งล่าสุดของนิกายโรมันคาทอลิก มีขึ้นที่กรุงโรม โดยพระสันตปาปาเรียกบรรดาพระสังฆราชทุกองค์ จากทั่วโลก ประมาณกว่า ๓,๐๐๐ องค์ รวมทั้งผู้แทน พระสงฆ์ นักบวช ขวราวาส และผู้เชี่ยวชาญทางด้านต่าง ๆ เข้าร่วมเป็นที่ปรึกษาและผู้สังเกตการณ์ เพื่อปรับปรุงหลักคำสอนและแนวคิดทางศาสนา ให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน การประชุมนี้กินเวลาถึง ๔ ปี จากปี พ.ศ. ๒๕๐๕ ในสมัยของพระสันตปาปาจอห์นที่ ๑๓ สิ้นสุดในปี ๒๕๐๘ ในสมัยของพระสันตปาปาปอลที่ ๖

เรื่อง ความยุติธรรม, สิทธิมนุษยชน เป็นต้น
ก็ชัดเจนแนวทางของการสังคายนาว่าดึกันที่ ๒ นี้

ในบทที่ ๒ นี้ กล่าวถึงคำสอนของพระ
ศาสนจักรในเรื่อง สิทธิมนุษยชน พระศาสน
จักรประกาศยืนยันถึง เกียรติ, ศักดิ์ศรี และ
ความเท่าเทียมกันในสิทธิและหน้าที่ของมนุษย์
ทุกชาติ ทุกภาษา เนื้อความคำสอนในเรื่อง
สิทธิมนุษยชน มีเนื้อหา สาระ ใจความ
เช่นเดียวกับในประกาศ ปฏิญญาสากลว่าด้วย
สิทธิมนุษยชน ในเรื่องเกี่ยวกับ อิสรภาพและ
สิทธิพื้นฐานต่าง ๆ, สิทธิทางพลเรือน, ทาง
การเมือง, ทางเศรษฐกิจ, ทางสังคม และ
ทางวัฒนธรรม

โดยคำสอนดังกล่าวตั้งอยู่บนพื้นฐานของ
ปรัชญาความเชื่อทางคริสต์ศาสนาที่ว่า มนุษย์
ถูกสร้างตามพระฉายาของพระเจ้า "ศักดิ์ศรี
ของมนุษย์ก็คือศักดิ์ศรีของพระฉายาของพระเจ้า
เป็นเจ้าของ" (หน้า ๑๘) ดังนั้นพระศาสนจักร
มีความเชื่อในการปกป้องสิทธิมนุษยชนว่า
"เหนือสิ่งอื่นใด พระศาสนจักรเน้นเรื่องสิทธิ
ของพระเจ้า ไม่เคยแยกตัวเองออกจากสิทธิ
ของมนุษย์ผู้ซึ่งถูกสร้างมาในพระฉายา และ
ในความละม้ายคล้ายคลึงของพระเจ้า พระ
ศาสนจักรถูกระทบกระเทือน เมื่อสิทธิมนุษย
ถูกละเลยและล่วงละเมิด ทั้งนี้ไม่ว่ามนุษย์ผู้
นั้นจะเป็นใครและอยู่ที่ไหนก็ตาม" (หน้า ๑๘)

ในบทที่ ๓ กล่าวถึงแนวทางในการปก
ป้องและส่งเสริมสิทธิมนุษยชน พระศาสนจักร
มีภารกิจ ๒ ประการคือ ๑. ส่งเสริมให้มีการ
เคารพสิทธิมนุษยชน กระตุ้นให้สังคมยอมรับ
ปฏิบัติตาม ส่งเสริมสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคล
ต่างๆ ๒. ประณามการละเมิดสิทธิมนุษยชน
ซึ่งรวมไปถึงการประท้วงด้วย แต่ต้องกระทำ
ด้วยความรัก การกินมิได้เป็นแต่เพียงหน้าที่
ของบรรดาศิษยานุศิษย์พระศาสนจักรเท่านั้น แต่
เป็นหน้าที่ของทั้ง สังฆราช พระสงฆ์ นักบวช
ชายหญิง และฆราวาสทุกคน ในแง่มุมหนึ่ง
กิจกรรมการปกป้องและส่งเสริมสิทธิมนุษยชน
จะทำให้พระศาสนจักรต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับ
การเมือง พระศาสนจักรจึงมี "หน้าที่เชิง
ประกาศ" ในเวทีการเมือง" (หน้า ๑๙) สื่
สำคัญก่อนที่จะลงมือกระทำใดๆ ควรมีการ

แสวงหา ศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูลอย่างลึก
ซึ้งและละเอียดถี่ถ้วน การปกป้องและส่งเสริม
สิทธิมนุษยชน จะบรรลุผลในทางปฏิบัติได้
ก็ด้วยความร่วมมือและประสานกันทั้งในและ
นอกพระศาสนจักร

สำหรับบทสุดท้าย สาระสำคัญเป็นการ
เรียกร้องให้พระศาสนจักรท้องถิ่นมีการร่วม
มือกันกับหน่วยงานของรัฐบาลและเอกชนทั้ง
ระดับชาติและนานาชาติ ในการส่งเสริมและ
ปกป้องสิทธิมนุษยชน โดยการ สนับสนุนให้
สนธิสัญญา, กฎระเบียบ, ข้อตกลง หรือกฎ
หมายต่าง ๆ ที่ได้ทำกันหรือตกลงกัน ในชาติ
หรือระหว่างชาติเพื่อส่งเสริมและปกป้องสิทธิ
ต่าง ๆ ของมนุษย์ มีผลในทางปฏิบัติอย่างมี
ประสิทธิภาพ นอกนั้นยังเรียกร้องให้พระ
ศาสนจักรแต่ละท้องถิ่นได้หันมาศึกษา วิ
เคราะห์ถึงปัญหาสิทธิมนุษยชนอย่างจริงจัง
มากขึ้น ด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่เหมาะสม และทำ
การอบรมแก่คริสตชนในเรื่องนี้ด้วย

ตามที่หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวไว้ตั้งแต่แรก
ว่า หนังสือเล่มนี้เป็นเอกสารที่คณะกรรมการยุติ
ธรรมและสันติสากล ที่กรุงโรมที่มุ่งออกไปยัง
คณะกรรมการยุติธรรม และ สันติ ใน ประเทศ
ต่างๆ ประกอบกับเมื่ออ่านหนังสือเล่มนี้จนจบ
อีกทีในการแปลออกมาเป็นฉบับภาษาไทยครั้ง
นี้ ผู้จัดทำพิมพ์ได้แจ้งถึงจุดมุ่งหมายของการ
เผยแพร่ และบุคคลที่จะได้สาระประโยชน์
จากหนังสือนี้ให้ชัดเจน จึงคาดเดาจากเนื้อหา
ของหนังสือเล่มนี้ได้ว่า จุดมุ่งหมายใหญ่ของ
การแปลและจัดพิมพ์นอกเผยแพร่ นอกจาก
คณะกรรมการยุติธรรม และ สันติ จะได้ สาระ
ประโยชน์เป็นแนวทางแล้ว สาระประโยชน์จะ
เป็นแนวทางแก่ บรรดาคริสตชน โดยเฉพาะ
สังฆราช พระสงฆ์ นักบวช และฆราวาสที่
มีบทบาทในพระศาสนจักรได้ตระหนักถึงหน้า
ที่ของตนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของศาสนจักร
ให้ตระหนักถึงปัญหาการ ละเมิดสิทธิมนุษยชน
และหันมาสนใจ ลงมือปฏิบัติเพื่อการปกป้อง
และส่งเสริมสิทธิมนุษยชน ในสังคมไทยอย่าง
จริงจัง สำหรับบุคคลที่มีใจคริสตชนหรืออาจ
เรียกได้ว่ามิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับศาสนจักร ก็
เห็นจะได้สาระประโยชน์จากหนังสือเล่มนี้ด้วย

ทั้งนี้ด้วยเหตุผลที่ว่า ประการแรก วัตถุประสงค์
เสนอข้อมูลเนื้อหาตลอดทั้งเล่มในภาษาไทยให้
ถึงปัญหาและแนะนำข้อเท็จจริง ให้หันมาสนใจ
การปกป้องและส่งเสริมสิทธิมนุษยชน อาศัย
ความเชื่อแบบคริสตชนเป็นแกน นำไปสู่การ
ปฏิบัติ ซึ่งเป็นการยากแก่ผู้ที่มีใจคริสตชนจะ
เข้าใจและยอมรับไปปฏิบัติ ประการที่สอง
ที่จริงแล้วเนื้อหาสาระสำคัญของหนังสือฉบับนี้
การประกาศยืนยันถึงสิทธิมนุษยชน ก็มี ได้เป็น
เรื่องใหม่ สาระสำคัญก็เหมือนกันกับประกาศ
ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ประการ
ที่สามในการอ่านหนังสือเล่มนี้ นอกจากจำเป็น
ต้องอาศัยความเข้าใจพื้นฐานปรัชญาของคริสต์
บางพอควรแล้ว ยังควรที่จะมีความรู้ทางประวัติ
ศาสตร์ ความหมายของศัพท์ รู้จักบุคคล และ
เอกสารต่างๆ ที่หนังสือเล่มนี้ยกมาอ้างอิงโดย
ตลอด ซึ่งสิ่งเหล่านี้ให้เห็นข้อผิดพลาดของ
ผู้จัดทำพิมพ์ ได้สอดแทรกคำกล่าวกับความหมาย
ของศัพท์ บุคคล เอกสาร และประวัติศาสตร์
ในบางเรื่อง เพื่อเป็นการปูพื้นฐานในการเข้าใจ
เนื้อหาได้แจ่มชัดขึ้น นอกจากนี้ก่อนอน
ทั้งหมดผู้จัดทำพินิจพิจารณาว่าถึงคณะ
กรรมการยุติธรรมและสันติ, พระศาสนจักร
คาทอลิกในไทย ทั้งนี้เพื่อหวังที่จะเผยแพร่แก่
บุคคลในวงกว้างออกไปที่มีใจคริสตชน และ
เพื่อความสมบูรณ์ของหนังสือด้วย

นอกจากนี้ยังทางหนังสือออกตัวไว้ถ่วง
หน้าแล้วว่า เนื้อหาจะมีขอบเขตที่จำกัด มิได้
ลงรายละเอียดมากนัก จึงออกจะทำให้เห็นไม่
ชัดเจนในผลทางการยอมรับและปฏิบัติในวง
กว้าง เช่นเมื่อกล่าวถึงการประณามและประ
ท้วงการละเมิดสิทธิมนุษยชน จำเป็นที่พระ
ศาสนจักรจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมือง ก็
เป็นปัญหาว่า ในสังคมไทยการที่พระศาสน-

๕. ดัชนีเพิ่มเติมใน "คนในทวารณะของคริสต์
ศาสนา" ในหนังสือ คน ในทวารณะของ
พุทธศาสนา อิสลาม และคริสต์ศาสนา
เขียนโดย เสรี พงศ์พิศ, วิจิตร เกตุวิศิษฐ์,
พิเชษฐ กาลามเกษตร, บัณฑิต อ่อนดี,
สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา
จิตพิมพ์, ๒๕๒๔
๖. ประกาศ - บุคคลที่พระเจ้าได้เลือกสรรให้
เป็นผู้ประกาศสั่งจรรยา

จักรจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองเพื่อส่งเสริมสิทธิมนุษยชนนั้น เป็นอย่างไร ลักษณะใด และด้วยวิถีใด หรือปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนด้วยสาเหตุมาจากระบบโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคม กัมโบดซ์ ให้ความสำคัญลงในรายละเอียด ต้องยอมรับกันว่าแม้แต่พระศาสนาในไทยก็มีความขัดแย้งในแง่การตีความเรื่องโลกทัศน์ ชีวิตศรัทธา ความเข้าใจเกี่ยวกับภพที่จะแสดงออกทางความเชื่อของคนในทางปฏิบัติ ฝ่ายหนึ่งท้าวหนำในการประยุกต์ศาสนาออกไปสู่สังคมมากขึ้น ขึ้นยึดอยู่ข้างประชาชนส่วนใหญ่ที่ถูกเอารัดเอาเปรียบ ฝ่ายหนึ่งก่อกำเนิดเรื่องการหลุดพ้นส่วนบุคคล ไม่เห็นด้วยกับการนำพระศาสนาจักรไปยุ่งเกี่ยวกับการเมือง ประกอบกับศาสนิกชนที่เป็นคาทอลิกในสังคมไทยมาจากชนชั้นกลาง ซึ่งเป็นครอบครัวที่ฐานะทางเศรษฐกิจ-สังคมที่ค่อนข้างดี

แต่ก็เป็นสิ่งที่น่าชมเชยศาสนาจักรทอลิกที่เห็นได้จากหนังสือฉบับนี้ ในแง่ที่คำสอนของพระศาสนาจักรนั้นประกาศออกมาอย่างชัดเจน เป็นส่วนที่ท้าวหนำมากที่สุดย ในการที่

๗. ดูเพิ่มเติม เสรี พงศ์พิศ “บทบาทคาทอลิกในสังคมไทย” จดหมายเหตุ กลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม, ฉบับที่ ๑๗ พย.-ธค. ๒๕๒๓ หน้า ๑๖.
๘. ดูเพิ่มเติม “สรุปสภาพสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย ๒๕๒๓” ใน จดหมายเหตุ กลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม, ฉบับที่ ๑๗ พย.-ธค. ๒๕๒๓ หน้า ๖-๑๓

พระศาสนาจักรจำเป็นต้องประนามและคัดค้านการเอารัดเอาเปรียบของประชาชน ซึ่งเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน ถึงแม้จะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองก็เป็นสิ่งที่จำเป็นของพระศาสนาจักร สิ่งนี้ทำให้สะท้อนให้เห็นมุมมองพระศาสนาจักรพุทธในประเทศไทย ซึ่งเป็นศาสนาจักรของคนไทยส่วนใหญ่ การตีความหลักธรรมคำสอนของพุทธ ไม่สามารถตอบสนองความเข้าใจและความต้องการของคนในสภาพสังคมปัจจุบันได้ ไม่สามารถชี้ทางออกที่ชัดเจนในการเปลี่ยนแปลงสังคมให้ดีขึ้น และบทบาทของพระศาสนาจักรพุทธในการก่อประโยชน์ต่อสังคมก็เลื่อนกลางเต็มที่ ในแง่หนังสือเล่มนี้จึงอาจจะเป็นส่วนกระตุ้นให้ศาสนิกชนพุทธที่กำลังแสวงหาและกำลังทำงานเพื่อสังคมได้หันมากระตุ้นเตือนพระศาสนาจักรพุทธให้มากขึ้นด้วย

เป็นที่น่าเสียดายสักหน่อย หนังสือเล่มนี้ออกมาในช่วงเวลาปัจจุบัน ถ้าหนังสือออกมาในช่วง ๒-๓ ปีที่ผ่านมาแล้ว คือ หลังเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๖ ซึ่งขณะนั้นมีการละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย โดยอำนาจรัฐเป็นจำนวนมากและเกิดขึ้นอย่างเด่นชัดกว่าปัจจุบัน หนังสือเล่มนี้จะมีความสำคัญในการเป็นแนว

ทางแก่พระศาสนาจักรในการแสดงท่าทีต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น พร้อม ส่วนช่วย บรรเทา สถานการณ์ต่าง ๆ ให้ดีขึ้น ซึ่งในขณะนั้นในพระศาสนาจักรก็มีความขัดแย้งสูงในท่าทีที่จะออกไปต่อเหตุการณ์

แต่ดังอย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันนี้ว่าจะไม่มีการล่วงละเมิดสิทธิของคนที่สังคมไทย ประชาชนควรมีสติ ในชนบทยังถูกเข่นฆ่า รังแกโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ ประชาชนยังไม่ที่จะอยู่อาศัย หรือทำงานเพื่อเลี้ยงชีพ เด็ก ๆ ยังขาดอาหาร ไม่ได้ได้รับการศึกษาอย่างเหมาะสมเป็นจำนวนมาก กรรมกรยังไม่ได้รับค่าจ้างตามความที่ควรจะได้รับ สิทธิ เสรีภาพ ในการพูดเขียนยังถูกปิดกั้น เหล่านี้เป็นต้นเป็นสิ่งที่ท้าทายต่อภารกิจอันหนักหน่วงของพระศาสนาจักรคาทอลิกในประเทศไทย ในอันที่จะคัดค้านการละเมิด ฯ ดังที่ยังปกป้องและส่งเสริมให้มีการยอมรับ และเคารพสิทธิ ของประชาชน ในสังคม ทั้งนี้ เพื่อให้คนไปตามจิตตารมณ์ของ คริสตชน ในการปลดปล่อยมนุษย์ให้พ้นจากการกดขี่ เอารัดเอาเปรียบทั้งปวง

กมสัน หุตะแพทย
กลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม

สุภัทร สุคนธาภิรมย์
พุทธปรัชญากับปรัชญามาร์กซิสต์
คลังสมุด “ดาวฤกษ์” ๒๕๒๔, ๗๓ หน้า
ราคา ๑๓ บาท

๑
โดยส่วนตัวแล้ว ข้าพเจ้าชื่นชมกับความวิริยะอุตสาหะของผู้เขียนที่ได้พยายามค้นคว้าสารต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในหนังสือเกี่ยวกับพุทธศาสนา และผลงานของ มาร์กซ์ เลนิน สตาลิน ขันมาทำการศึกษาเปรียบเทียบ อย่างไรก็ดีตามผลแห่งการเปรียบเทียบนั้น แม้ว่าผู้เขียนจะชี้ถึงความสำคัญในเรื่องระดับแห่งปัญญาที่ว่าของมาร์กซ์มีแต่เพียง โลภย์ปัญญา ขณะที่พุทธปรัชญาซึ่งมีทั้ง โลภย์ปัญญา และโลกุตระปัญญาและชี้ว่า “พุทธปรัชญาจะช่วยเสริมสิ่งที่ปรัชญามาร์กซิสต์ไม่มีให้เกิดความ

สมบูรณ์ทั้งในทางวัตถุ และทางจิตใจ และทั้งในทางรูปธรรมและในทางนามธรรม” (หน้า ๑๓๓) การเปรียบเทียบที่ผลออกมาว่าทั้งความคล้ายคลึงและความแตกต่างกันในแง่ที่ว่า สิ่งหนึ่งมันเป็นแนวแต่อกสิ่งนั้นมันเป็นปลา ซึ่งมันมันอาจสืบเนื่องมาจากการจัดแบ่งเนื้อหาเพื่อทำการศึกษาเปรียบเทียบ โดยการยกประเด็นที่กว้างขวางขึ้นมาแล้วแยกแยะออกมาเป็นประเด็นย่อย แล้วนำมาเทียบเคียงกัน อันทำให้เกิดลักษณะที่ดูแพรวพราวชวนให้เกิดทั้งความน่างุนงงสงสัย และงมงาย แทนที่จะทำการสังเคราะห์สิ่งเหล่านั้นเพื่อทำการเปรียบเทียบซึ่งจะได้ผลชัดเจนกว่า และดูสมเหตุสมผลมากกว่า การที่จะกล่าวไว้ว่า “ความรู้วิชาตามแบบพุทธปรัชญาจึงถือได้ว่าเป็นความรู้แบบวิทยาศาสตร์โดยแท้ ซึ่งถูกต้องตรงกับ Materialist theory ตามหลักปรัชญา Dialectic Materialism ของคาร์ล มาร์กซ” (หน้า ๑๔) โดยที่ก่อนหน้านี้มีเพียงข้อความที่ว่า “ทางพุทธปรัชญาถือว่าวิชาความรู้อันถูกต้องแท้จริงซึ่งเรียกว่าวิชชาอัน จะได้มากโดยอาศัยอวัชระสัมผัสอันได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กายและมโน” (หน้า ๑๔) และการกล่าวถึงทฤษฎีวิวัฒนาการของ ชาร์ลส์ ดาร์วิน ทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคมของชาร์ลส์ ฟูริเยร์ (Charles Fourier) และเฟรดเดอริค เองเงิลส์ (Friederich Engels) เป็นข้อสนับสนุนราวกับว่า Dialectic Materialism เป็นสิ่งที่ถูกต้องแล้วทั้งทฤษฎีวิวัฒนาการของ ชาร์ลส์ ดาร์วิน เองนั้นก็ถูกโจมตีอย่างหนักจากบรรดานักวิทยาศาสตร์และแนวความคิดเรื่องการเป็นวิทยาศาสตร์ของปรัชญาทั้งสองนั้นไม่ได้ถูกชี้ชัดว่าเป็นอย่างไร คือการอุปนัย (induction) ใช่หรือไม่ ถ้าใช่ นักวิทยาศาสตร์เองก็ถกเถียงกันอยู่จนถึงทุกวันนี้ ถึงความแน่นอนที่ได้มาจากการอุปนัย หรือว่าจะหมายถึงวิธีการแบบประจักษ์นิยม (empiricism) ซึ่งวิธีการแบบประจักษ์นิยมนั้น นักศึกษาปรัชญาทั่วไปก็จะเห็นได้ว่าบางครั้งมันทำให้ผลที่แปลกๆ ออกมา ดังเช่นที่ เบอริคเลย์ (Berkeley) สรุปลงว่า Esse est Percipi หรือ “สิ่งที่เป็นอยู่ คือ สิ่งรับรู้ได้” ซึ่งข้อโต้แย้งดังกล่าว อาจจะไม่เป็นหน้าพอใจ

สำหรับผู้ที่ถ่อมมารักชม คือ อุดมคติที่จะต้องทำให้เป็นจริง อย่างไรก็ตามในฐานะผู้ที่ใฝ่หาดีจะ ก็ควรที่เราจะได้ศึกษา มาร์กซ ในฐานะที่เป็นนักคิด ผู้ใฝ่หาสิ่งที่จะและชีวิตที่งดงามเช่นกันกับที่เราจะศึกษาแนวความคิดของนักปรัชญาทั้งมวลของทั้งโลกตะวันออกและโลกตะวันตกที่เราควรจะได้ศึกษาถึงปัญหาความเป็นมาของปัญหา วิภาษวิธีหรือทฤษฎีผลแห่งการวิเคราะห์ซึ่งถูกเสนอขึ้นมาเป็นอุดมคติและวิธีการบรรลุอุดมคตินั้น ๆ และผลที่จะเกิดขึ้นมาว่าจะเหมาะสมหรือไม่เพียงไรที่เราจะยึดมั่น เพราะการที่จะถกกันว่าจะอะไรคือสิ่งที่มีอยู่จริง มันมีลักษณะอย่างไร เราจะเข้าถึงความจริงนั้นๆ ได้อย่างไร ประโยชน์มันก็มีแต่การที่จะทำให้เข้าใจในความคิดนั้นๆ และตัดสินใจถึงความสมเหตุสมผล (validity) ของแนวความคิดเท่านั้น และงานวิทยาศาสตร์สาขาต่างๆ ก็ทำกันอยู่ และก็ยังคงต้องทำกันต่อไปตราบนานนับร้อยจะตายไปจากโลกนี้ทั้งหมดหรือดูทำให้เชื่อว่าได้บรรลุถึงสัจธรรมนั้นแล้วโดยทั้งหมด

๒

สิ่งหนึ่งที่เราไม่อาจจะมองข้ามไปได้ก็คือมนุษย์เป็นผลของสภาพแวดล้อม และนั่นมันก็ทำให้เราจำเป็นต้องพิจารณาถึงสภาพแวดล้อมที่ก่อให้เกิดแนวความคิด หรือปัญหาที่ถูกยกขึ้นมาพิจารณาของทั้ง พระพุทธเจ้า และ มาร์กซ

เราทราบกันว่า สังคมอินเดีย ในสมัยพุทธกาล มีการแบ่งชั้นวรรณะออกเป็น พรหมณ์ (นักบวช) กษัตริย์ (นักรบ เจ้าที่ดิน) แพศย์ (พ่อค้า) ศูทร (ช่างฝีมือ กรรมกร บาดก) โดยสอนว่าสรรพสิ่งเกิดขึ้นมาจากพรหม หรือปรมาตมัน ที่มีลักษณะเป็นจิต เป็นอนันต์ โดยพรหมนั้นออกมาจากปากของพรหม กษัตริย์มาจากแขนของพรหม แพศย์มาจากก้นเท้า และศูทรมาจากเท้าของพรหม เมื่อสรรพสิ่งสลายหรือตายไปก็จะกลับไปสู่พรหมซึ่งเป็นอนันต์สุข แต่การจะกลับไปสู่พรหมได้ ทุกคนต้องปฏิบัติตัวตามกฎ ระเบียบ พิธี ตามที่พรหมณ์บอกโดยพวกพรหมณ์อ้างว่าพวกตนสามารถจะติดต่อกับพรหมได้ พรหมได้ถ่ายทอดความรู้ต่างๆ

เกี่ยวกับพรหมเอง พิธีกรรมจะทำให้พรหมพอใจให้กับพรหมณ์ผู้ปรารถนาในอนันต์สุข ต่อจากศูทรพรหมณ์เป็นตัวกลาง อย่างไรก็ตามแนวความคิดนี้ ได้ถูกคัดค้านจากปราชญ์หลายท่าน ดังเช่นท่านของอริตาคกษมพล ซึ่งสอนว่า ชีวิตหรือสรรพสิ่งไม่ได้เกิดขึ้นมาจากพรหมดังที่พรหมณ์ว่า แต่เกิดขึ้นมาจากการรวมตัวของธาตุต่างๆ และเมื่อตายลงไปนั้นธาตุต่างๆ ก็กลับแยกสลายไปสู่สภาพเดิม เป็นดิน น้ำ ลม ไฟ ชีวิตที่เรามาอยู่นี้ไม่จำเป็นต้องไปขึ้นอยู่กับพรหม เพื่อกลับไปสู่พรหมของท่านไป สักเลย พรหมนั้นแหละ เป็นผู้เสวยเมอมีชีวิตอยู่เราควรที่จะหาความสุขให้กับตัวเองอย่างเต็มที่ทั้ง การกิน การดื่ม การเล่น โดยไม่ต้องรับผิดชอบต่อสิ่งใด ขณะเดียวกันนั้นท่านก็สอนนิกรณกฎบวร หรือพระมหาวิระก็โจมตีพวกพรหมณ์ที่สอนให้ฆ่าสัตว์ ตัดชีวิตเพื่อสังเวยให้กับพรหมนั้นว่า เมื่อพวกพรหมณ์ว่าสิ่งต่างๆ ที่ถูกนำไปบูชาอยู่นั้นจะได้กลับไปสู่พรหม แล้วทำไมพวกพรหมณ์ไม่นำเอา พ่อแม่ ลูก เมียของตนไปบูชาขัญญา ในเมื่อนั้นคือการส่งสรรพสิ่งไปสู่พรหมอันเป็นอนันต์สุข พร้อมกับสอนว่า สรรพสิ่งเกิดขึ้นมาจากพันธะหรือกรรมที่หาไว้ สรรพสิ่งเกิดขึ้นเพื่อปลดปล่อยกรรมหรือพันธะต่างๆ นั้นพร้อมกับระมัดระวังไม่ให้พันธะใหม่เกิดขึ้นอีก ซึ่งเมื่อหมดพันธะแล้วก็จะถึงโมกษะอันเป็นสุขอันวิเศษ จะไม่มีการเกิดขึ้นมาอีก การปลดปล่อยทั้งความยึดมั่นในทางด้านวัตถุและในทางจิตใจ ในด้านวัตถุก็โดยการไม่ยึดครองสิ่งใดที่มีไม่จำเป็นรวมทั้งเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย ปรุงแต่งอารมณ์ทางด้านจิตใจก็โดยการตัดความกระหายอยากทั้งมวล ซึ่งก่อให้เกิดวัตรแปลกๆ เช่น การทรมานร่างกายด้วยวิธีต่างๆ การระมัดระวังที่จะเบียดเบียนชีวิตของสัตว์และพืช โดยการบวชกวาดทางก่อนเดิน ไม่เหยียบย่ำถอบบนสิ่งที่มีสีเขียว ระวังไม่ให้ส่งเมล็ดเข้าไปในทางทวารกรองนาก่อนดื่ม โบกพัดไล่สิ่งมีชีวิตในอากาศที่จะปลิวเข้ามาสู่ทางจมูก ปาก หู ตา ขณะที่สำคัญสัจจะเวลัฏฐบตรก็สอนว่า สิ่งต่างๆ มีอยู่เป็นอนัตตา คือเราไปรับรู้สร้างกฎหรือกรอบให้มัน ใครเห็นว่ามันเป็นอย่างไรมันก็เป็นอย่างนั้น ใครว่าอะไรดี มันก็ดีสำหรับคนนั้น ดังนั้น

เราไม่ควรที่จะยึดมั่นในสิ่งใดโดยเฉพาะ หากเราเข้าใจได้ความนี้แล้วเราก็สามารถที่จะแสวงหาความสุขได้ในทุกสถานการณ์ แนวความคิดเรากล่าวมาว่า พระพุทธองค์ก็เห็นว่า เป็นมัจฉาทิณฺฑี ท่อให้เกิดความประพฤติการปฏิบัติ และ ความสำนึกถึงผลดี ๆ ดังเช่น พวกนิยมปรภรทกิจ ฉนนะ แบ่งชั้นวรรณะ เบียดเบียนชีวิตอื่น ๆ ความสำนึกเหยียดหยามผู้อื่น หลงตัวเอง ขณะ พักพวก อชิตเกษมที่ผลึกทำทายชีวิตไร้ความรับผิดชอบ อาจจะทำให้เกิดการเบียดเบียนชีวิตอื่น ๆ ได้ง่าย ทั้งการเป็นโจร ลักทรัพย์ ผลิตลูกเบียดเบียน เช่นกับพวกสัตย์ชั่วเวทย์ภูษบุตร ที่ขาดความเชื่อมั่นในความเป็นมนุษย์จนบางครั้งประพฤติอย่างสุนัข คัญเขี้ยวอาหรรณตามกองขยะ หรือประพฤติตัวเป็นวัว ควาย กินต้นไม้ใหญ่เป็นอาหาร ดังที่ปรากฏในลัทธิทางพุทธศาสนา ขณะที่พวก นิกคณนาฎบุตรก็มากเกินไปได้ ที่ไปยอมรับในบาปที่ตนไม่ได้กระทำ (ในลักษณะเดียวกับบาปกำเนิดของทางคริสต์ศาสนา) เพราะระบบการเบียดเบียนชีวิตอื่น ๆ จนวันหนึ่ง ๆ แทนจะทำอะไรลงไปไม่ได้ และที่หนักหน่วงกว่านั้นก็คือ ย้ายร่างกายตัวเองถึงกับทรมาณร่างกาย เหล่านี้พระพุทธองค์ไม่ทรงเห็นด้วยและได้ประกาศความคิดคัดค้าน

อย่างไรก็ตามพระพุทธองค์ทรงได้นำวิถีการวิเคราะห์ของอชิตเกษมที่ผล มาใช้วิเคราะห์ว่า สังฆารประกอบไปด้วยธาตุทั้งสามรวมกัน แต่หากการรวมกันของมันเป็นกันมิได้เป็นไปอย่างไรกฎเกณฑ์ มันมีกฎระเบียบของมัน มีธรรมชาติในลักษณะหนึ่งเฉพาะซึ่งทำให้เกิดมีประสาธสัมพันธ์ความรู้สึกนึกคิด มีสติปัญญาหาทางแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ พิจารณาสังต่าง ๆ ได้ ขณะเดียวกันก็ได้แนวความคิดเกี่ยวกับกฎ ระเบียบหรือธรรมชาติ มาจากแนวความคิดเรื่องพรหมของ ปุทธกิจฉนนะ แต่ก็มีได้ถือว่ามีความตัวตนที่แน่นอนคงที่พรหมนั้นว่า และเราก็ไม่ควรที่จะยึดมั่นถือมั่น ในสิ่งเหล่านั้นเพราะมันจะต้องมีความเป็นไปตามธรรมชาติของสิ่งต่างๆ ต้องมีอหังส-ธรรมชาติไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน (อันเป็นแนวความคิดที่สำคัญของนิกคณนาฎบุตร) แต่นั่นก็ทุกสิ่งมันเป็นไปตามธรรมชาติ ดังสิ่งใดที่จับกว้างมากินเป็นอาหารนั้นมันไม่รู

หรือว่ามันกำลังสร้างพันธะที่จะทำให้มันต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏฏ์

พระพุทธองค์ทรงเล็งเห็นว่า สิ่งต่าง ๆ เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไปโดยเป็นธรรมชาติ ชีวิตทั้งมวลมีการ เกิด แก่ เจ็บ ตายเป็นธรรมดา สิ่งแบ่งแยกมนุษย์หรือทำให้มนุษย์แตกต่างกันนั้น เพราะระดับของสติปัญญา และการใช้สติปัญญา ผู้ที่มีสติปัญญาสูงก็ควรที่จะต้องใช้ความคิดให้ตรงให้เกิดสัมมาทิษฐิ์ ถ้าใช้ความคิดอย่างไม่ถูกต้อง ก็จะทำให้เกิดมิจฉาทิษฐิ์ ความคิดความสำนึกที่ผิด ๆ อันก่อให้เกิดการกระทำที่ผิด ๆ ซึ่งเป็นภาระเบียดเบียนตัวเองและสรรพสัตว์ให้เดือดร้อน

อย่างไรก็ตาม ข้อโต้แย้งต่าง ๆ ที่มีต่อแนวความคิดของปุทธกิจฉนนะ หรือระบบชั้นวรรณะของสังคัม หรือแนวความคิดของพระพุทธองค์โต้แย้งต่อลัทธิต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นก่อนนั้นมันเป็นไปได้ หรือดำรงอยู่จนก่อให้เกิดวิถีชีวิตแบบต่างๆ ได้นอกจากที่จะต้องอยู่ในระบบชั้นวรรณะของสังคัมนั้น สาเหตุที่สำคัญก็เพราะโครงสร้างทางอำนาจของสังคัมที่มีได้รองรับระบบที่ได้ถูกสร้างขึ้น อันทำให้ไม่ก่อให้เกิดการครอบงำวิถีชีวิตของมนุษย์ในทุกแง่มุม มนุษย์ยังมีอิสระที่จะแสดงออกซึ่งความคิด ดำเนินชีวิตในทางที่ตนเห็นดี สงครามความเดือดร้อนของมนุษย์เกิดขึ้นจากปัญหาทางจิตวิทยาของผู้นำสภาพทางธรรมชาติมากกว่าที่จะเกิดขึ้นจากระบบสถาบันต่างๆที่มนุษย์สร้างขึ้นมา เมตตาธรรมจึงเป็นสิ่งพิเศษที่พหุต่อการที่จะคลี่คลายปัญหาความเดือดร้อนของเพื่อนมนุษย์

๓

ขณะที่สภาพของยุโรปในสมัยของมาร์กซ์ ซึ่งมีระยะเวลาห่างจากสมัยพุทธกาลราว ๒,๓๐๐ ปีนั้น สภาพการณ์ต่างๆ ได้แตกต่างกันไปมาก ประวัติศาสตร์ได้ชี้ให้เห็นถึงสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นมา ตั้งอยู่ และดับไป และสิ่งต่างๆ เหล่านี้ก็ได้ถูกบันทึกตีความเพื่อแสวงหาความเป็นจริง เพื่อหาคำอธิบายให้กับสิ่งใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นและยังดำรงอยู่ และคาดการณ์ถึงสิ่งใหม่ที่จะเกิด

ขึ้นต่อไปในอนาคต (ยุโรปในศตวรรษที่ ๑๘-๑๙ ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลแห่งความคิดของเฮเกล Eriederich Wilhelm Hegel) แนวความคิดของเขาถูกนำมาใช้อธิบายปรากฏการณ์ในด้านต่างๆ ทั้งทางวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์) ในฐานะนักคิดมาร์กซ์ก็ไม่น่าที่จะได้รับอิทธิพลจากแนวความคิดของเฮเกลอย่างไรก็ตาม ในขั้นต้นนั้นสำหรับมาร์กซ์แล้วมองเห็นว่า สถานการณ์ทางปรัชญาหลังสมัยของเฮเกลนั้นก็เหมือนกับสถานการณ์ทางปรัชญาหลังสมัยอริสโตเติลซึ่งถูกมองว่า สมบูรณ์แล้ว และสิ่งที่จะเกิดขึ้นต่อไปก็คือการนำปรัชญาไปใช้ในทางปฏิบัติ ซึ่งนั่นทำให้ปรัชญาสำหรับมาร์กซ์มีข้ออยู่เพียงในฐานะที่จะอธิบายโลก แต่ต้องเปลี่ยนแปลงโลก และวิพากษ์นิพนธ์สำหรับปรัชญาเอกของมาร์กซ์ คือ The Differences Between Democritus' and Epicurus' Natural Philosophy ก็เพื่อศึกษาถึงการนำปรัชญามาใช้ในทางปฏิบัติ หรือการเปลี่ยนแปลงจากอภิปรัชญาไปสู่จริยศาสตร์

เฮเกลได้ย้อนมองประวัติศาสตร์ของมนุษย์ด้วยจุดเริ่มต้นทางศาสนา โดยใช้ในทิศทางศาสนาที่อธิบายถึงสภาพของมนุษย์, คือคำว่า ตกต่ำ (the Fall), มาใช้ในความหมายใหม่โดยชี้ถึง ธรรมชาติ และนัยของมันว่าเกิดจากการที่มนุษย์ไม่ประพฤติตามกฎศีลธรรมที่ตัวเองสร้างขึ้น ซึ่งเฮเกลถือว่านั่นคือความตกต่ำของมนุษย์ มนุษย์เริ่มแปลกแยก (alienate) จากตัวเองและเพื่อนมนุษย์ ดังจะเห็นได้จากความขัดแย้งของความคิดภายในตัวมนุษย์และระหว่างเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน โดยชี้ถึงสภาพของกรีกโบราณว่า สภาพดังกล่าวนี้ไม่มีมนุษย์ศาสนา การเมือง เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่มีความขัดแย้งระหว่างศีลธรรมส่วนบุคคลกับศาสนาที่เป็นสถาบัน สังคมกับการเมือง สภาพดังกล่าวมันเริ่มปรากฏในหมู่พวกยิว ที่นับถือศาสนายูดาห์ (Judaism) อันทำให้ต้องมีกรเขียนร่างกฎหมายหรือกฎศีลธรรม ซึ่งปรากฏอยู่ในหัวใจให้ออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร และมนุษย์ก็มองเพื่อนมนุษย์ ศาสนา การเมือง ในฐานะที่เป็น "สิ่ง" ซึ่งอยู่ภายนอกตัวเอง (objectification) และพระเยซูก็ถือว่ามันเป็น

ภาวะของ พระองค์ ที่จะทำให้มนุษย์ กลับเข้า
 หารสภาพดั้งเดิมของตัวเอง (coming to one's
 own หรือ appropriation) อันเป็นความรัก
 แต่ชั่วปฏิเสธรพระองค์ก่อนทำให้พระองค์สอน
 เน้นถึงด้านปัจเจกบุคคล ต่อมาเมื่อเฮเกิล
 เขียน The Phenomenology of Mind ปัญหา
 ต่าง ๆ มันเป็นนามธรรมมากจนและคำว่า
 “จิต” ซึ่งแต่เดิมเคยหมายถึงจิตหรือสปริต
 ของปัจเจกชนแต่ละคน ก็ได้ถูกขยายให้เป็น
 จิตของโลกซึ่งปรากฏการณ์ทางมวลทางประวัติ-
 ศาสตร์ ล้วนแต่ เป็นการปรากฏตัวของจิต
 สมบูรณ์ที่คอยๆพัฒนาขึ้นมาตามกฎวิภาษวิธี
 (dialectic) คือสิ่งที่ตั้งอยู่บนได้พัฒนาลักษณะ
 ที่ขัดแย้งกันกับสภาวะเดิมขึ้นมา ปฏิเสธ
 สภาวะเดิม ทำให้เกิดการประนีประนอม (reconcil-
 iation) โดยสภาวะแย้งที่เกิดขึ้นนั้นถูกปฏิเสธ
 ด้วย กลายเป็นสภาวะใหม่ขึ้นมา และสภาวะ
 ใหม่ก็จะถูกแย้งและเกิดการประนีประนอม เป็นเช่น
 นี้ไปเรื่อย ๆ

ซึ่งเฮเกิลถือว่ารูปธรรมอันสมบูรณ์ที่เกิด
 ขึ้นมาจากวิภาษวิธีของจิตสมบูรณ์(ซึ่งมีลักษณะ
 คือความเป็นเหตุ แสดง ตัวออกมาให้เห็น ใน
 ประวัติศาสตร์ คือการเกิดขึ้นของรัฐและอาจ
 จะด้วยเหตุผลทางด้านจิตวิทยาของเฮเกิลที่ไม่
 พอใจกับสภาพของชาวเยอรมันที่ไม่อาจจะรวม
 ตัวกันเป็นรัฐที่มั่นคงเข้มแข็งได้ ดังที่หลาย
 ชาติในยุโรปทำได้แล้ว เพื่อกระตุ้นความรู้สึก
 นี้ให้เกิดขึ้นในหมู่ชาวเยอรมันเฮเกิลจึงประกาศ
 ว่า) รัฐที่ไร้ซึ่งแสดงถึงรูปธรรมอันสมบูรณ์
 ของจิตสมบูรณ์ที่บังเกิดขึ้นในยุค ดังเช่นที่เคย
 ปรากฏให้มนุษย์เห็นมาในยุคกรีก ยุคโรมัน
 และมนุษย์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวิภาษแห่งจิต
 สมบูรณ์นั้นก็จะได้กลับความเป็นเหตุเป็นผล
 สภาพเดิมของตนคือเป็นสัตว์เสรี (free being)
 ก็โดยการมีความรู้ถึงความจำเป็น หรือความ
 เป็นไปของจิตสมบูรณ์ ซึ่งปัจจุบันนี้แสดงออก
 มาในรัฐปรัสเซีย ซึ่งความรู้ในความจำเป็นนั้น
 มันจะช่วยให้มนุษย์ใช้ สภาพแวดล้อมเพื่อการ
 บรรลุถึงเป้าหมายของตนได้อย่างเต็มที่

อย่างไรก็ตามผู้ที่ศึกษาเฮเกิลถึงความ
 แนวความคิดของเฮเกิลเป็นสองฝ่าย ฝ่ายซ้าย
 และฝ่ายขวา ซึ่งตีความแนวความคิดของเฮ-
 เกิลออกไปในเชิงของการก้าวหน้าและอนุรักษ

ฝ่ายซ้ายหรือฝ่ายก้าวหน้า เช่น สเตราส์ (Straus)
 บาวเออร์ (Bauer) สตอร์เนอร์ (Stirner)
 และฟอยเออร์บาค (Feuerback) นั้นโดยนาม
 ธรรมแล้วก็จะตีความแนวความคิดของเฮเกิล
 ไปในลักษณะที่ว่าถ้าหากจิต สมบูรณ์จะ แสดง
 ตัวหรือปรากฏตัวผ่านมาจากความคิดของมนุษย์
 (บางคนก่อนที่จะถูกแปรรูปไปเป็นรูปธรรม
 เช่น เป็นแนวความคิดการสร้างรัฐและรัฐ)
 นั้น จิตสมบูรณ์เองก็มีอะไรไปมากกว่าการ
 บุคคลาธิษฐาน (personification) การทำความเข้าใจ
 ให้เป็นวัตถุ หรือมีลักษณะเป็นตัวตนขึ้นมา
 เป็นการบิดเบือนความคิดของมนุษย์ไปในเชิง
 เทววิทยา และสำหรับฟอยเออร์บาค นั้น เกี่ยว
 กับศาสนา (คริสต์) เขาคิดเห็นว่า ศาสนา
 หรือ พระเจ้า เกิดขึ้น จาก การ ทำแก่นแท้ของ
 มนุษยชาติให้กลายเป็นตัวตนขึ้นมา และแยก
 แยะมนุษย์ธรรมออกจากโลกแห่งการดำรงอยู่
 ของมนุษย์แบ่งโลกออกเป็นสองส่วน ทางโลก
 และทางธรรม

๔

เมื่อมาร์กซ์จะนำแนวความคิดของเฮเกิล
 มาอธิบายถึงสภาพเท็จจริง และพยากรณ์ถึงสิ่ง
 ที่จะเกิดขึ้นในลักษณะของ กฎวิทยาศาสตร์นั้น
 ลักษณะจิตนิยม ของ แนวความคิดเกี่ยวกับ
 พัฒนาการของมนุษย์ ในทางประวัติศาสตร์

หรือวิภาษวิธีของเฮเกิล ไม่อาจจะทำให้กล่าว
 ถึงข้อเท็จจริงต่าง ๆ ถึงเช่นความอดอยากยาก
 แค้นของกรรมกรว่ามันเกิดขึ้นมาอย่างไรให้
 ชัดเจนและเป็นวิทยาศาสตร์ได้นอกจากจะบอก
 ว่าปรากฏการณ์นั้นหรือข้อเท็จจริงดังกล่าวมัน
 เป็นสิ่งที่จำเป็นต้องเกิดขึ้น ในการกลดกลาย
 ของจิต สมบูรณ์เพื่อ ไปสู่รูปธรรม สมบูรณ์ หรือ
 สสารสมบูรณ์ ในลักษณะเดียวกับที่สังคมต้อง
 มีพราหมณ์ กษัตริย์ แพทย์ สุทร เพราะถ้อย
 กำนินิตมาจากส่วนที่แตกต่างกันของพรหมัน
 หรือพระเจ้าหรือปรมัตถ์นั้น ของปฤกษกิจขณะ
 แต่ ความยาก แค้นของ กรรมกร อันเป็นผลมา
 จากการพัฒนาของระบบทุนนิยมอุตสาหกรรม
 ที่ชนทราบเข้าไปใน ความ สำคัญของ เขาอย่าง
 ลึกซึ้งเมื่อเขาได้รู้จักกับเองเกล (Engels ในป
 ๘๘๒) นั้นมันทำให้เขายอมรับคำอธิบายของ
 เฮเกิลไม่ได้พร้อมกับ โจมตีเฮเกิลว่า ใช้หัวเดิน
 ต่างเท้า (แม้ว่ามาร์กซ์จะยอมรับว่าตั้งแต่การ
 เริ่มต้นจนถึงสุดท้าย แห่งความคิด ของเขา นั้น
 อยู่ในแนวของเฮเกิลตลอดก็ตาม)

ด้วยอิทธิพลแห่งแนวความคิดแบบวัตถุนิยม
 มนุษยนิยมของฟอยเออร์บาค ทำให้
 มาร์กซ์หันมามอง ประวัติศาสตร์ ด้วยวิภาษวิธี
 ของเฮเกิลในลักษณะวัตถุนิยม มนุษยนิยม โดย
 ถือว่าพลังที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง พัฒนา
 การขึ้นในสังคมมนุษย์ดังที่ปรากฏขึ้นในประวัติ
 ศาสตร์นั้นมันคือแรงงาน การผลิต การสร้าง
 สรรคของมนุษย์เอง มิใช่พลังที่มีอยู่ในจิตสม
 บูรณ์อย่างเฮเกิลว่า และแรงงานที่สำคัญคือ
 แรงงานที่ผลิตเครื่องอุปโภคบริโภคที่ถูกลำมา
 ใช้ในการดำรงชีวิตอยู่ของมนุษย์ หรือแรงงาน
 ทางเศรษฐกิจ ซึ่งทำให้พวกที่ไม่ได้ทำการ
 ผลิตมีโอกาสได้สร้างสรรค ปรัชญา ศาสนา
 กฎศีลธรรม ศิลปะ กฎหมาย หลักการปกครอง
 วัฒนธรรมอันเป็นโครงสร้างส่วนบนของสังคม
 ขึ้นมาได้ และนั่นมันก็ทำให้มาร์กซ์ไม่ปฏิเสธ
 เฮเกิลถือว่ารัฐ เป็นผลมาจากพัฒนาการของ
 สังคม แต่ในขณะที่เฮเกิลถือว่ารัฐเป็นสิ่งเดียว
 กับสังคมนั้นมาร์กซ์ถือว่ามันเป็นคนละสิ่ง ดั่ง
 นั้นแทนที่มนุษย์จะต้องยอมตนต่อรัฐ แม้ว่า
 รัฐจะมีอยู่ เพื่อสนองตอบ ความต้องการของ
 สมาชิก รัฐก็กลับจะต้องคล้อยตามต่อความต้อง
 การของสังคม และในประวัติศาสตร์ซึ่ง

มนุษย์ตกอยู่ในภาวะแปลกแยกนั้นรัฐอันเป็น
จุดยอดของ โครงสร้างส่วน บนมันถูกสร้างขึ้น
เพื่อรักษาสถานะ เดิมของสภาพความสัมพันธ์
ทางการผลิต การกระจายผลผลิตแบบเดิมเอาไว้
หรือล่อว่ามันเป็นสภาพธรรมดา ดังเช่นที่
อริสโตเติลกล่าวว่า การมีทาส ซึ่งจะต้องทำงาน
เพื่อเลี้ยงคนขาย หรือให้บริการกับนายนั้นมัน
เป็นสิ่งธรรมดา, ซึ่งสภาพดังกล่าวมันมีความ
ขัดแย้งอยู่ภายในอันทำให้ความสัมพันธ์ทาง
การผลิต และกระจายผลผลิตแบบเดิมอยู่ไม่
ได้ อันทำให้โครงสร้างส่วนบนของสังคมต้อง
เปลี่ยนไปเรื่อย ๆ จนถึงยุคทุนนิยมอุตสาหกรรม
ในปัจจุบัน การเน้นถึงความสำคัญของรัฐ
หรือค็อร์รัฐเป็นสิ่งเดียวกับสังคม ซึ่งประกอบ
ไปด้วยแรงงานที่มีความสัมพันธ์ทางการผลิต
กระจายผลผลิต และโครงสร้างส่วนบนเป็น
องค์ประกอบในลักษณะของเอกเจิงไม่อาจจะ
อธิบายสภาพความเป็นจริงที่ปรากฏอยู่ได้และ
มองไม่เห็นพัฒนาการก้าวต่อไปของโลกมนุษย์
หรือการทำงานของกฎวิภาษวิธีดังที่นักอุดมคติ
สังคมนิยม อย่างเช่นที่ โทมัส มอร์, โรเบิร์ต
โอเวน, ชาร์ล ฟริเย, แซงต์ ซิมอง ได้คิดค้น
เอาไว้ แต่นักอุดมคติ สังคมนิยมดังกล่าวมัน
สำหรับมาร์กซ์แล้วเป็นพวกเพ้อฝันที่ไม่พอใจ
กับสภาพสังคมที่เป็นอยู่ เสนอสภาพสังคม
ใหม่ขึ้นมาแต่ ไม่อาจจะบอกได้ว่าจากสภาพที่
เป็นอยู่จะไปสู่สภาพที่ต้องการหรือเห็นว่าควร
จะเป็น ได้อย่างไร

ภารกิจที่มาร์กซ์จะพึงกระทำคือการอธิบาย
สภาพความเป็นจริงที่ปรากฏอยู่ว่าเป็นอย่างไร
มีสาเหตุอย่างไร จะแก้ไขอย่างไร สภาพความเป็น
จริงสำหรับมนุษย์ในสายตาของมาร์กซ์คือ
มนุษย์ตกอยู่ในภาวะแปลกแยก ในสภาพสังคม
ทุนนิยมอุตสาหกรรมขณะนั้นมนุษย์ต้องแปลก
แยกจากตัวเอง เขาต้องขายพลังการผลิต การ
สร้างสรรค์ ขายโอกาสและความสดชื่นของ
ชีวิตให้กับนายทุน เพื่อแลกกับค่าจ้างที่จะนำ
มาประทังชีวิตให้อยู่รอด แยกแยกจากผลิต
ผลที่ตนสร้างขึ้น ไม่มีโอกาสที่จะได้ชื่นชมกับ
ผลพวงแห่งความสามารถ และแรงงานของตน
เอง เพราะผลผลิตต้องตกเป็นของนายทุน เจ้า
ของปัจจัยการผลิต และเขาต้องแปลกแยกจาก
เพื่อนมนุษย์ด้วยกันเอง เพราะเพื่อนมนุษย์ล้วน

แต่หมดสิ้นความเป็นมนุษย์ เพราะทุกคนต้อง
ขายแรงงาน ขายตัวเองให้กับนายทุน เป็น
เพียงปัจจัยการผลิตของนายทุน ความสัมพันธ์
ระหว่างเขากับเพื่อนมนุษย์เป็นไปแบบตัวจักร
ตัวหนึ่งกับอีกตัวหนึ่ง ขณะที่ความสัมพันธ์
ระหว่างกรรมกรกับนายทุน เจ้าของปัจจัยการ
ผลิตก็มิได้เป็นไปแบบที่เพื่อนมนุษย์จะมีต่อกัน
ในฐานะที่เป็นมนุษย์ผู้มีความสามารถ พลังใน
การผลิต มีโอกาสชนชมกับความรื่นรมย์ของ
ชีวิต พัฒนาศักยภาพส่วนตัว ทำในสิ่งตัวเอง
ชอบมีธรรมชาติในลักษณะพิเศษเฉพาะตัว แต่
เป็นไปในลักษณะเจ้าของกับผู้ถูกเป็นเจ้าของ
นายกับทาส ผู้เอาเปรียบกับผู้ถูกเอาเปรียบ ผู้
ควบคุมกับผู้ทำงาน ผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครอง
และปัญหาของความแปลกแยกก็อยู่ที่ความ
สัมพันธ์ทางการผลิตตนเองที่มนุษย์บางคนครอบ
ครองปัจจัยการผลิตเอาไว้ ลือสิทธิ์ในปัจจัยใน
การผลิตเอาไว้แล้วก็อนุญาตให้คนที่ไม่มีสิทธิ์
ไม่มีโอกาสได้ครอบครองได้ใช้ปัจจัยการผลิต
นั้นเพื่อทำการผลิต ในสังคมศักดินาการเกษตร
นั้น เจ้าที่ดินอาจจะกำหนดค้อตราค่าใช้สิทธิ์จะ
ต้องจ่ายเป็นค่าตอบแทน แต่ในสังคมทุนนิยม
อุตสาหกรรมนายทุน เจ้าของโรงงานปัจจัยการ
ผลิตยังบังคับผู้ทาสค่าผู้เข้ามาใช้สิทธิ์นั้น
ควรจะมีชีวิตอยู่รอดเพราะไม่มีโอกาสเป็นเจ้าของ
ปัจจัยการผลิตด้วยค่าตอบแทนเท่าไร และ
มันก็แสดงให้เห็นภาวะขัดแย้ง คือความอดอยาก
ยากแค้นจนยากที่จะมีชีวิตอยู่ได้ของกรรมกรที่
เกิดกับระบบทุนนิยมอุตสาหกรรม ซึ่งนายทุน
เจ้าของ โรงงานและชนชั้นสูงมีความเป็นอยู่
อย่างหรูหราฟุ้งเฟ้อ (ในอังกฤษสมัยนั้น) และ
ตามกฎวิภาษวิธีนั้นก็ทำให้มาร์กซ์พยากรณ์ว่า
ต่อไปจะเกิดการเผด็จการของชนชั้นกรรม
ราช์ โดยกรรมกรทั้งหมดจะลุกขึ้นต่อสู้แย่ง
ซึ่งเอาปัจจัยการผลิตต่าง ๆ (ซึ่งเกิดขึ้นมาได้
เนื่องจาก แรงงาน การ ผลิต ของผู้ใช้แรงงาน
ทั้งหมด และถูกคนบางคน โจรกรรม ไปอ้าง
กรรมสิทธิ์ ครอบครองเป็นสมบัติส่วนตัว) จาก
นายทุนมาเป็นของชนชั้นกรรมราช์ โดย
ชนชั้นกรรมราช์จะเข้าดำเนินการผลิตแบ่ง
เป็นผลผลิตกันเอง และภาวะแย่งดังกล่าวก็
จะถูกแย่งอีกครั้งหนึ่งเป็นภาวะสังเคราะห์
ซึ่งชนชั้นกรรมราช์จะสลายตัวกลายเป็นสังคม

นิยมคอมมิวนิสต์ ซึ่งทุกคนเป็นเจ้าของปัจจัย
การผลิตร่วมกัน วางนโยบายการผลิตเพื่อสนอง
ตอบความต้องการหน่วยอื่น ๆ ของสังคมอย่าง
สอดคล้องกันมิให้เกินภาวะอนาธิปไตยทางการ
ผลิต (the anarchy of production) ซึ่งก่อให้เกิด
การผลิตเกินความต้องการ หรือไม่พอกับ
ความต้องการ สิ่งประดิษฐ์ เทคโนโลยีต่าง ๆ
ซึ่งเป็นผลแห่งพลังการผลิต อัจฉริยภาพของ
คนรุ่นก่อน ๆ จะนำมาใช้เพื่อสร้างสรรค์ชีวิต
ความอยู่ของมวลมนุษยชาติให้ดีขึ้น ใหม่โอกาส
ที่จะพัฒนาความสามารถส่วนตัวของตนให้สูง
ขึ้น หาความสุขความรื่นรมย์จากกรรมชีวิตโดย
ถื่นท่ว มิใช่ถื่นท่วไปใช้เพียงเพื่อการแสวงหา
กำไรของนายทุน เพิ่มพูนความสุข อำนาจ
ความสะเดาะ เบ็ดโอกาสการแสวงหาความร
นรมย์ การพัฒนาศักยภาพส่วนตัวของเพียง
เฉพาะนายทุนเท่านั้น

ปัญหาของมาร์กซ์คือ สภาพความเป็นอยู่
ของมนุษย์ที่แตกต่างกันอย่างมา มีคนบาง
พวกที่มีความเป็นอยู่อย่างหรูหราฟุ้งเฟ้อ ขณะที่
มีคนอีกบางพวกที่มีความเป็นอยู่อย่างยากแค้น
ขาดแคลนสิ่งที่จะเป็นต่อการที่จะดำรงชีพ ทั้ง
ที่พวกเขาต้องทำงานอย่างหนัก วันเวลาต้องใช้
ไปกับการทำงานเกือบทั้งหมดอย่าง ไม่อาจจะ
หลีกเลี่ยงได้ และสำหรับมาร์กซ์ชนชั้นบนคือการ
เอาดีเอาเปรียบโจรกรรมของสังคมความเป็นอยู่
อย่างหรูหราฟุ้งเฟ้อ โดยไม่ทำการผลิตที่กระทำ
ต่อผู้ที่ทำการผลิตและต้องมีความเป็นอยู่อย่าง
ทุกข์ยาก โดยอ้าง กรรมสิทธิ์ ในปัจจัยการผลิต
ซึ่งมาร์กซ์เห็นว่ามันปรากฏอยู่ระยะเวลาของ
ประวัติศาสตร์ขณะที่ บัญ หาราสำหรับ พระ พุทธ
องค์คือ ความทุกข์ทั้งมวลในทุกแง่มุมของชีวิต
เช่น ความเกิด แก่ เจ็บ ตาย หัว กระจ าย ความ
หนาว ความร้อน ซึ่งเหล่านี้พระองค์ถือเป็นเรื่อง
ธรรมดาตามมนุษย์จะต้องประสบและ สามารถ
จะบรรเทามันได้ด้วยปัจจัยสี่ ซึ่งมนุษย์ผลิต
ขึ้นมาใช้ซื้อขาย แลกเปลี่ยนกันในหมู่ผู้ทำ
การผลิตและบริจาครให้กับผู้ที่ไม่ได้ทำการผลิต
เช่น ผู้ทุพพลภาพไร้ความสามารถ นักบวช
เมอบุคคลเหล่านี้ร้องขอ ซึ่งผู้ให้ก็จะให้ด้วย
ความเมตตา กรุณา ขณะที่ผู้รับก็บรรเทาด้วยความ
รู้ในคุณค่าและตอบแทนคุณค่าตามความสามารถซึ่ง

นั้นมันก็จะค้างใจให้โลกหรือในสภาพการณ์ต่าง ๆ ค้างอยู่ได้อย่างสงบ มันคง แต่สิ่งสำคัญที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความไม่สงบ ความสับสนในหมู่มนุษย์ก็คือ ตัณหา ความอยากมี อยากเป็น อยากไม่มี อยากไม่เป็น ของมนุษย์อันทำให้มนุษย์สร้างสรรค์หรือทำลายล้างสิ่งต่าง ๆ และการสร้างสรรค์หรือทำลายล้าง ไม่ว่าจะก่อให้เกิดสิ่งที่ดีเลิศหรือเลวทรามล้วนสืบเนื่องมาจากตัณหาของมนุษย์รวมทั้งสภาพปัญหาที่มาร์กซ์มองเห็น มันก็ล้วนเกิดขึ้นมาจากตัณหา (หรือต้นตอดั้งเดิมก็คือ อวิชชาหรือไม่รู้ความเป็นจริงของโลก ชีวิต) ซึ่งการวิจารณ์ในแง่นี้ มาร์กซ์ก็คง

จะบอกว่า มันอาจจะใช่ แต่มนุษย์หรือไม่ว่าเขาก็กำลังอยู่กับตัณหา และจะต้องจัดการกับตัณหาอย่างไรก็ตามสำหรับมาร์กซ์นั้นเห็นว่าตัณหาชนพื้นฐานอันเป็นพลังที่ก่อให้เกิดสิ่งต่าง ๆ ขึ้นมาและดำรงอยู่ได้ก็คือความต้องการปัจจัยการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐาน และเพราะความไม่เข้าใจมันนั่นเองทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ขึ้นมา เพราะมนุษย์แปลกแยกจากผลิตผลที่เกิดขึ้นมาจากตัณหาเองทำให้มนุษย์สูญเสียอำนาจที่จะควบคุมมัน และกลับถูกมันควบคุมโดยที่เขาขึ้นยอมตนให้กับตัณหาของคนบางคนยอมให้คนอื่นเหล่านั้นอ้างกรรมสิทธิ์ในส่วนเกินที่เหลือจากการอุปโภคบริโภคว่าเป็นของตนและ

คนเหล่านั้นก็ใช้สิ่งเหล่านั้นมาเป็นเครื่องมือในการบีบบังคับ ควบคุมสภาพการณ์ต่างๆ ให้เป็นไปตามความต้องการของตน มนุษย์จึงเป็นสัตว์เสรี เป็นผู้สร้างสรรค์ เป็นสัตว์ที่มีความสามารถที่ผลิตปัจจัยที่สนองตอบต้นเหตุหรือความต้องการพื้นฐานของตนเมื่อปัจจัยขั้นพื้นฐานถูกผลิตขึ้นมาอย่างเพียงพอแล้วมนุษย์จึงสามารถผลิตศิลปะวิทยาการต่างๆ ขึ้นมาได้ และผู้ที่ทุกซึกยกเหล่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ใช้แรงงานซึ่งทำการผลิตโดยตรงไม่เข้าใจเขาจึงต้องตกอยู่ในสภาพเป็นทาสของทุกสิ่งทุกอย่างที่เขาสร้างขึ้นมา เครื่องจักร ศาสนา ปรัชญา การเมือง การบริหาร วัฒนธรรม รัฐ กฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้มีอำนาจที่พยายามเอารัดเอาเปรียบ พยายามใช้ทุกสิ่งทุกอย่างซึ่งมีอยู่ดำรงอยู่ได้ด้วยอำนาจทางการผลิตปัจจัยขั้นพื้นฐานของพวกเขาตั้งกล่าว เป็นเครื่องมือในการรักษาสภาพได้เปรียบของตนไว้ ซึ่งมาร์กซ์เห็นว่าสภาพการณ์ดังกล่าวมันมีความขัดแย้งอยู่ในตัวมันเอง มันจะดำรงอยู่ไม่ได้ซึ่งสภาพดังกล่าวในทางพุทธปรัชญานี้ เราก็คงพิจารณาได้ด้วยความคิดเชิงกตัญญู กตเวทิตะเป็นอกตัญญู อกตเวทิตะ หรือขาดความเมตตา กรุณา ซึ่งมันก็จะอยู่ไม่ได้ (เมื่อเมตตาถือเครื่องค้ำจุนโลก สถานภาพของสิ่งต่างๆ แต่เมื่อขาดไปแล้วสถานภาพนั้นๆ ก็ไม่มีอะไรจะดำรงอยู่ได้)

อย่างไรก็ตามวิภาษวิธีภาวะปัญหาของมาร์กซ์ด้วยวิภาษวิธีทางประวัติศาสตร์นั้นทำให้มาร์กซ์เห็นว่าสภาพการณ์เอารัดเอาเปรียบในลักษณะดังกล่าวมันเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาในประวัติศาสตร์มนุษย์โดยมันมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบ ปริมาณหรือคุณภาพของการเอารัดเอาเปรียบจนถึงปัจจุบัน สภาพสังคมแบบทุนนิยมอุตสาหกรรม ซึ่งการเอารัดเอาเปรียบได้พัฒนามาถึงขั้นสุดยอดซึ่งผู้ใช้แรงงานการผลิตถูกกำหนดแน่แท้ว่าควรได้รับปัจจัยที่จำเป็นกับการดำรงชีวิต ในปริมาณเท่าใด ซึ่งสภาพการเอารัดเอาเปรียบนี้จะดำรงอยู่ต่อไปไม่ได้ เมื่อพลังการผลิตตระหนกถึงพลังอำนาจของตัวเองสำหรับมาร์กซ์พลังนั้นก็จะก่อการเปลี่ยนแปลงอันทำให้สังคมเปลี่ยนไปสู่สังคมนิยม ซึ่ง

สรรพสิ่งที่ถูกก่อกำเนิดขึ้นมาจากการผลิต ทั้งปัจจัยขั้นพื้นฐานและโครงสร้างส่วนบนของสังคมจะถูกรวมมาใช้เพื่อชีวิตที่ดีของทุกคน ขณะที่พุทธปรัชญามองโลกและชีวิตด้วยหลักไตรลักษณ์ และปฏิเสธอุปาทานทำให้มองข้ามลักษณะเฉพาะของแต่ละสิ่งไป สรรพสิ่งล้วนเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป ไม่แน่นอน ไม่คงทน ไม่มีตัวตนแท้จริง ในส่วนที่เกี่ยวกับมนุษย์ไม่มีความแน่นอนจะพอใจ ไม่พอใจ ปราปรณา ไม่ปราปรณาในสิ่งเฉพาะ หรือภาวะใด ๆ านส่วนสืบเนื่องมาจากอวิชชา (ความรู้ไม่หรือความรู้อันผิด ๆ เกี่ยวกับชีวิต ปฏิเสธอุปาทาน) อันทำให้การแก้ปัญหาในขั้นสุดยอดของมนุษย์ พุ่งสู่ที่ตัวมนุษย์แต่ละคนเอง โดยไม่เกี่ยวเนื่องกับสิ่งที่อยู่เป็นอยู่ อย่างไม่รู้หรือไม่รู้ว่ามีอยู่ เป็นอยู่ แล้วนั้น พระพุทธองค์ทรงชี้ว่ามนุษย์จะดำรงอยู่ต่อไปได้อย่างไร (เมตตา เป็นเครื่องค้ำจุนโลก) เพียงแต่เอาดีสิ่งนั้นแล้วรีบก็จะต้องกำจัดไปแต่การกำจัดของพระองค์นั้นอยู่ที่การกำจัดมันออกไปจากทรรสณะที่จะเห็นว่ามันเป็นสิ่งที่ต้องกำจัดต้องแล้ว (ดังเช่นทรรสณะเกี่ยวกับพรหมอันเป็นภพหรือบ่อเกิดของสรรพสิ่งรวมทั้งชั้นวรรณะของพวกปกครองทั้งหลายนั้น พระพุทธองค์ก็โจมตีโดยชี้ถึงการเกิดขึ้นของสังฆฆวตรวมทั้งตพรหมณวามันเกิดขึ้นมาตามธรรมชาติ ดังที่เราได้เห็นกัน ถ้าพรหมจะมีอยู่นั้นก็เกิดขึ้นจากการบุคลาธิษฐาน คุณธรรมบางประการที่มีอยู่ในตัวมนุษย์คือพรหมวิหาร เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา สิ่งเฉพาะต่างมันเกิดขึ้นมาได้ก็ด้วยอิทธิบาท (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) พระองค์ไม่ทรงเห็นด้วยกับการที่จะแก้ไขด้วยการทำลายสิ่งภายนอก ซึ่งเป็นเพียงผลสืบเนื่องมาจากทรรสณะ สำหรับพระองค์แล้วสภาพต่าง ๆ จะเปลี่ยนไปเมื่อความคิดเปลี่ยนไป การเปลี่ยนแปลงสภาพที่ปรากฏต้องเปลี่ยนแปลงที่ความคิด แม้ว่ามันบังอยู่ในอำนาจของพระองค์ซึ่งเป็นลักษณะพิเศษ ซึ่งมีปัจจัยต่าง ๆ ที่สามารถจะนำไปใช้เพื่อจัดสิ่งที่พระองค์ไม่เห็นด้วย แต่ด้วยความเมตตาความเคารพในการดำรงอยู่ของชีวิต และตลอดชีวิตของพระองค์ก็ทรง

ดำเนินตามแนวความคิดและเผยแพร่ความคิดของพระองค์ออกไปด้วยความเชื่อมั่นในความเป็นเอโนยสตีวของมนุษย์

ขณะที่วิธีการ คล้ายปัญหาของมาร์กซ์ยังสับสนด้วยความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาภาวะแปลกแยกของมนุษย์ และวัตถุนิยมวิทยาศาสตร์ เมื่อมาร์กซ์มองเห็นว่าภาวะแปลกแยกของมนุษย์ จะก้าวไปสู่จุดจบเมื่อมนุษย์ตระหนักถึงภาวะดังกล่าวแล้วอย่างไร มาร์กซ์ไม่อาจจะชี้ให้เห็นตัวอย่าง ในเชิงปรัชญาจริงๆ ในทางประวัติศาสตร์ว่าในช่วงใดเป็นภาวะตั้ง (thesis) ช่วงใดเป็นภาวะแย้ง (antithesis) และภาวะสังเคราะห์ (synthesis) นอกจากจะกล่าวถึงมันอย่างทั่วไป อันทำให้วิทยาศาสตร์มีลักษณะเป็นกฎทั่วไป ซึ่งอาจจะใช้อธิบายปัญหาในช่วงใดของประวัติศาสตร์ก็ได้ และนั่นมันก็ทำให้แนวความคิดแบบวัตถุนิยมทางประวัติศาสตร์ไม่เป็นแนวคิดแบบนิยตินิยม (determinism) หรือ กลไกนิยม (mechanism) อันทำให้การพัฒนาของสังคมหนึ่งต้องเป็นไปตามขั้นตอนอย่างตายตัวเสมอไป สังคมนิยมไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นมาจากทฤษฎีอุตสาหกรรมที่ถูกทำลายลงไป ด้วยความขัดแย้งภายในของมันเอง คือ ความขัดแย้งระหว่างทุนกับแรงงาน หรือนายทุนกับกรรมกร และความรุนแรงก็ไม่ใช่สิ่งที่จำเป็น อย่างไม่รู้หรือไม่รู้ถึงแนวความคิดสังคมนิยมแบบของมาร์กซ์ซึ่งไร้ภาวะแปลกแยก นั่นกลับได้ พยายามหรือพยายามความขัดแย้งให้สูงขึ้น ในสังคมที่ยังไม่ถึงสภาพสังคมนิยม ด้วยการก่อตั้งพรรคชนเป็นแกนนำการปฏิวัติอันทำให้ความรุนแรงกลายเป็นสิ่งที่จำเป็นขึ้นมา ไม่ไว้วางใจหรือเชื่อมั่นในความจริงใจของผู้อื่น

สำหรับมาร์กซ์นั้น ความรุนแรงจะเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ต่อเมื่อผู้ปกครองผู้เอาเปรียบยังคงยืนกรานที่จะรักษาสภาพเอาเปรียบนั้น ซึ่งหากพิจารณาตามแนวพุทธปรัชญานั้น มันก็คือการยึดมั่นในอหังการ มมังการ อย่างรุนแรงของผู้เอาเปรียบ โดยไม่ยอมรับรู้ในการดำรงอยู่แห่งตัวตนของบุคคลอื่น ๆ (เมื่อยอมรับการมีตัวตนอยู่ในทางโลก) ซึ่งดำรงอยู่ร่วมกับตน ซึ่งทั้งมาร์กซ์และพระพุทธองค์

(ในแง่โลกุตตร) ต่างก็ไม่ยอมรับว่ามีความสัมพันธ์กันเพียงโดยบังเอิญหนึ่ง โดยเฉพาะดังที่เราอาจจะเคยได้ยิน คำกล่าวในทางพุทธศาสนาที่กล่าวถึงการเป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตายหรือเมตตากรุณา อันปราศจากจากการเลือกที่รักมักที่ชัง ให้ในสิ่งที่บุคคลสมควรจะได้รับและมาร์กซ์ซึ่งมองเห็นมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งแห่งพัฒนาการของธรรมชาติมีชีวิตอยู่ในโลกสร้างโลก (เมื่อย้อนกลับไปเปรียบเทียบสภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์ในยุคต่างๆ ผู้ที่สนใจอาจจะศึกษาได้จากผลงานของมาร์กซ์ ซึ่งรวบรวมโดย Bottomore และ Rubel ในหนังสือ Karl Marx : Selected Writings in Sociology and Social Philosophy ในบท "Existence and Consciousness"

อย่างไรก็ตามแม้การแก้ปัญหาทางมาร์กซ์และพระพุทธองค์จะต้องตั้งต้นที่การทำความเข้าใจในความเป็นจริงของโลก และชีวิตนั้น สำหรับพระพุทธองค์แล้วปัญหาอยู่ที่ต้นตอเป็นสภาพทางด้านจิตใจของมนุษย์ ขณะที่มาร์กซ์กล่าวถึงคุณค่าที่ผูกแปรสภาพให้เป็นตัวตนอันอาจจะรับรู้ได้ในบางระดับ เช่น ปรัชญา ศาสนา กฎหมาย ศิลปะ วัฒนธรรม การเมือง รัฐ และในปัจจุบัน ซึ่งเรายอมรับว่าคุณค่าเหล่านั้นของมนุษย์อาจจะสร้างสรรคชีวิตที่ดี เราจะไม่อาจจะมองข้ามแนวความคิดของมาร์กซ์ไปได้

อนุมิตร จันทรประภาพ
บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สัญญาชัย สุวังบุตร,

ทรอตสกี : ๑๙๓๕-๑๙๓๗

สำนักพิมพ์กอไม้, กรุงเทพฯ ๒๕๒๔,

๑๙๖ หน้า ราคา ๒๔ บาท

หนังสือเล่มนี้จะเป็นหนังสือภาษาไทยเล่มแรกที่เขียนเกี่ยวกับเรื่องราวของนาย ลีออน ทรอตสกี โดยตรงในรอบ ๑๐ ปีที่ผ่านมา อาจจะเป็นเพราะนายทรอตสกี ได้ถูกลบเลือนหายไปจากความทรงจำของปัญญาชนของโลก ไม่ว่าจะในโลกเสรีหรือโลกคอมมิวนิสต์ก็ตาม ในโลกคอมมิวนิสต์นั้นผู้นิยมลัทธิทรอตสกี ถูกถือว่า เป็นผู้บ่อนทำลายขบวนการคอมมิวนิสต์ และควรจะถูกกำจัดไปโดยเร็ว หากข่าวไว้พียงร้าย ของลัทธิทรอตสกี จะแทรกซึมขบวนการ ก่อให้เกิดความกระด้างกระเดื่องของมวลชนต่อแกนนำ (Vanguard) ของขบวนการ ดังนั้นพวกนิยมทรอตสกีควรที่จะถูกกำจัดก่อนพวกนายทุนหรือพวกสังคมนิยมอื่นๆ เพื่อคุ้มกันมวลชนและแนวร่วมอื่นๆ ไม่ให้สับสนไปจากแนวทางที่ถูกต้อง ของขบวนการคอมมิวนิสต์

หนังสือเล่มนี้ เขียนขึ้นมาให้ผู้อ่านอย่างสบายๆ พร้อมๆ กับแทรกเกร็ดทางประวัติศาสตร์ ของการปฏิวัติรัสเซียเข้าไปไว้ด้วย แต่ขาดการวิเคราะห์อันเป็นหลักเป็นเกณฑ์เกี่ยวกับแนวความคิดของนายทรอตสกี และรู้สึกว่าจะเป็นการไม่เป็นธรรมต่อนาย ทรอตสกี ในการที่จะเล่าแต่เรื่องเกร็ดต่างๆ และบทบาทของชีวิตของเขา โดยไม่ได้พิจารณาถึงตัวทฤษฎี และแนวทางต่างๆ ที่เขาตั้งใจว่าจะตกทอดให้เป็นมรดกแก่นักชนรุ่นหลัง ดังนั้น ผมจึงขอฉายโอกาสสนสรุปข้อคิดของทรอตสกี พร้อมกับวิเคราะห์และวิจารณ์ แนวความคิดทางการเมืองของทรอตสกีที่มีต่อขบวนการคอมมิวนิสต์สากล และสหภาพโซเวียต

โดยทั่วไปแล้วหลักการของทรอตสกี มีดังนี้

๑. เน้นการปฏิวัติของมวลชนโดยตรง และพยายาม ลดบทบาทของแกนนำลงให้น้อยที่สุดเท่าที่จะน้อยได้

๒. หลังการปฏิวัติแล้ว ประชาธิปไตยทางตรงควรจะนำมาใช้ทันที โดยพรรคพยายามโอนอำนาจ การตัดสินใจให้มหาชนให้มากที่สุด ลดบทบาทของหน่วยงานบริหาร (Bureaucracy) ในการกำหนดนโยบายลง มอบอำนาจให้มวลชนให้มากที่สุด

๓. ในการปฏิวัติสากล ทุกชาติควรก้าวกระโดดเข้าสู่การปฏิวัติสังคมนิยมทันที เลิกชั้นตอนระดับกลาง (Intermediate Stage) ในการปฏิวัติ ตัวอย่างเช่น ทฤษฎีของสตาลิน เชื่อว่าจีนต้องผ่านการปฏิวัติชนประชาธิปไตย (National Democratic Revolution) โดยขับไล่จักรวรรดินิยมทางตะวันตกและญี่ปุ่นไปก่อน แล้วสร้างรัฐชาตินิยมแบบรัฐก๊กมินตั๋งขึ้นมาแทนที่ เสร็จแล้วหลังจากนั้นชวระยะเวลาหนึ่งจึงค่อยพัฒนาการมาเป็นรัฐสังคมนิยม ในขณะที่ทรอตสกีเห็นว่า ชั้นตอนต่างๆ ดังกล่าวนั้นไม่จำเป็น จีนสามารถสร้างรัฐโซเวียตขึ้นมาทันทีโดยปราบพวกจักรวรรดินิยมและพวกนักชาตินิยม โดยพร้อมเพรียงกัน แล้วยกพวกกรรมกรและชาวนาที่ยากไร้ขึ้นมาแทนที่

๔. การปฏิวัติอันต่อเนื่อง ไม่หยุดยั้ง (Permanent Revolution) ทรอตสกีเห็นว่ารัฐสังคมนิยมที่เกิดขึ้นมาใหม่ ยังไม่อาจจะขจัดความขัดแย้งระหว่างชนชั้นใหม่ ก่อผู้บริหารในกระทรวงต่างๆ (Bureaucrate) และประชาชนให้หมดไปได้ แม้ว่า ชาวนาและกรรมกร

อาจจะได้สิทธิทางเศรษฐกิจ การเมือง และสวัสดิการดีขึ้นกว่าเดิม แต่ความขัดแย้งของแกนนำและมวลชนยังมีอยู่ ดังนั้นการต่อสู้ระหว่างชนชั้นผู้นำใหม่และประชาชนยังมีต่อไป ประชาชนจะต้องโค่นผู้นำคอมมิวนิสต์ลงไป และยึดอำนาจทางการเมืองกลับคืนมาสู่ประชาชนโดยสมบูรณ์และประชาชนมีสิทธิโดยชอบธรรมที่จะทำเช่นนั้น ทรอตสกีที่ความขัดแย้งของแกนนำและประชาชนยังมีอยู่

๕. การก้าวกระโดดสู่ระบบอุตสาหกรรมหนักโดยทันที ในทางเศรษฐกิจทรอตสกีก็เชื่อเช่นเดียวกับทางการเมือง โดยเชื่อว่ารัฐสังคมนิยมถึงแม้ว่าจะยังด้อยพัฒนา ก็ไม่บังควรที่จะวิวัฒนาการ โดยอาศัยกลไกของตลาดก่อนแล้วค่อยๆ เปลี่ยนเป็นอุตสาหกรรมอย่างทันสมัย

นิโคลัย บูคาริน (Nikolai Bukharin) สนับสนุนในทางตรงข้าม ฝ่ายสังคมนิยมควรจะยกเลิกลักษณะการของระบบทุนนิยมที่แฝงอยู่ในระบบสังคมนิยมให้หมดไปโดยสิ้นเชิง รัฐควรจะมีโอนกรรมสิทธิ์เอกชนทุกอย่างเป็นของรัฐ ใช้ค่าส่วนเกิน (Surplus Value) ที่ได้จากระบบเศรษฐกิจมาลงทุนสร้างโรงงานและโครงสร้างพื้นฐานของระบบอุตสาหกรรมหนักที่เพื่อบริการประชาชนชนชั้นกรรมกรขึ้นมาเอง โดยไม่ต้องพึ่งกลไกของพวกนายทุน ในการสร้างชนชั้นแรงงานขึ้นมา ส่วนการเกษตรนั้นก็ควรที่จะจัดตั้งนารวม (Collective Farm) หรือคอมมูนชนชั้นที่เพื่อสะดวก ในการสร้างอุตสาหกรรมทางเกษตร (Agro-Industry) ให้ประสานควบคู่กันไปกับอุตสาหกรรมในเมือง นโยบายนี้ สตาลิน ได้นำมาใช้กับแผนพัฒนาเศรษฐกิจแผนแรกของโซเวียตในปี ค.ศ. ๑๙๒๘-๑๙๓๓

๖. การตีความหมายของนโยบายต่างประเทศของโซเวียตในแง่ของความขัดแย้งระหว่าง Bureaucracy และประชาชน ผลงานของทรอตสกีที่สำคัญอันหนึ่งซึ่งต่อโลกเสรีก็คือการศึกษานโยบายต่างประเทศของโซเวียตในแง่ที่ว่าพวกชนชั้นปกครองของโซเวียตเป็นตัวแปรที่สำคัญในการกำหนดทิศทางของนโยบายต่างประเทศ และพวกชนชั้นปกครองนั้นมุ่งที่จะแสวงหาและรักษาผลประโยชน์ของตน มากกว่าการปฏิวัติสากลของชนชั้นกรรมกรชีพและมากกว่าผลประโยชน์ของ ประชากร โซเวียต

Leon Trotsky

ดังนั้นนโยบายต่างประเทศของสหภาพโซเวียต จึงเป็นแต่เพียงการตอบสนองต่อคตินิยมของกลุ่มผู้นำในแง่ของอำนาจ ผลประโยชน์และเกียรติภูมิ มากกว่าการตอบสนองเจตนารมณ์ของประชาชนโซเวียต หรือ เจตนารมณ์ของการปฏิวัติกรรมทางสากล

หลักใหญ่ ๆ ของทรอตสกี ๖ หลักนี้ ยังมีอิทธิพลพอสมควรในขบวนการคอมมิวนิสต์สากล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกลุ่มหัวรุนแรงของขบวนการ เราจะเห็นได้ว่าประธานเหมาเจ๋อตงก็เห็นด้วยกับความคิดหลายอย่างของทรอตสกี อย่างเช่นการสนับสนุนให้พวกยูเวนเร็ดการ์ด นำพวกผู้นำจีนที่พึ่งรับบัพทูนิยม หรือที่มุ่งแสวงผลประโยชน์ส่วนตัวมาประจาน สนับสนุนให้มวลชนยึดอำนาจรัฐจีนจากสมาชิกบริหาร (Party Bureaucrats) ตลอดจนจนความเชื่ออย่างเพื่อสันในพลังของมวลชน (The Mass line) ทั้งทางการเมืองเศรษฐกิจและการทหาร แม้ว่าประธานเหมาจะมีความเห็นหลายอย่างแตกต่างไปจากทรอตสกีบางอย่าง เช่นการพัฒนาเศรษฐกิจ ทรอตสกียังเชื่อในการให้รัฐวางแผนและบริหารการพัฒนาอุตสาหกรรมเป็นการทำจากเบื้องบนคือรัฐ ไปสู่เบื้องล่างคือประชาชน ในขณะที่ประธานเหมาเชื่อว่าประชาชนสามารถสร้างเตาถลุงเหล็กขนาดย่อม ในรั้วหลังบ้านมาประกอบกัน ทดแทนโรงงานถลุงเหล็กขนาดใหญ่ได้ และจะเป็นการพัฒนาอุตสาหกรรมจากเบื้องล่างคือประชาชนไปสู่เบื้องบนคือรัฐ ซึ่งจะเป็นผู้ขอผลิตภัณฑ์ทั้งหมด แล้วมา Process ให้เป็นผลิตภัณฑ์และขนาดต่าง ๆ ที่ต้องการได้ แต่ว่าโดยทั่วไปแล้ว ประธานเหมาเน้นแนวความคิดทางสากลนิยมชายจัดเหมือน ๆ กับทรอตสกีหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทฤษฎีของการปฏิวัติถาวร (Permanent Revolution) ซึ่งประธานเหมา และพวกแก๊งส์คน ยืนกรานว่า จะต้องทำต่อไปเรื่อย ๆ ควบไปกับพวกผู้นำซึ่งถืออภิศักต่าง ๆ ในรัฐสังคมนิยมยังไม่ยอมเคารพต่อแนวทางมหาชน (Mass line) และยังคงดำเนินการไปตามอำเภอใจของตน

ประธานเหมาซึ่งคล้ายคลึงกับนายลีออนทรอตสกี ในความพยายามที่จะจัดตั้งขบวนการคอมมิวนิสต์สากลขึ้นใหม่ แข่งกับขบวนการ

สากลของสหภาพโซเวียต นายทรอตสกีเรียกขบวนการของเขาว่าขบวนการสากลที่ดี ในขณะที่ประธานเหมาประกาศทฤษฎีสากลขึ้นและชักชวนประเทศและพรรคคอมมิวนิสต์ต่าง ๆ ให้ต่อต้านความเป็นเจ้าทั้งจากสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต

อย่างไรก็ตาม ประธานเหมาก็ยังเชื่อมั่นในบทบาทของแกนนำ (Vanguard) ในการปฏิวัติ และเชื่อว่าพรรคคอมมิวนิสต์จีนควรจะมี ความชอบธรรม ในการประสานงานและชักนำแนวร่วมต่าง ๆ ให้มุ่งไปสู่เป้าหมายที่ต้องการในทฤษฎีสากล ซึ่งหลักการอันนี้เอง ทำให้จีนเพิกเฉยต่อเจตนารมณ์ของมวลชนในประเทศอื่น ๆ และไม่ยอมสนับสนุนการปฏิวัติต่าง ๆ ในแต่ละประเทศ ถ้าการปฏิวัตินั้น ๆ ขัดแย้งกับเป้าหมายของตนเอง ดังนั้นนายทรอตสกีกับประธานเหมาจึงขัดแย้งกันใน

เรื่องบทบาทของแกนนำ โดยนายทรอตสกีถือว่าเจตนารมณ์ของมวลชน (The General Will) สำคัญที่สุด มาก่อนเรื่องอื่นทุกอย่าง ในขณะที่ประธานเหมาให้ความสำคัญกับยุทธศาสตร์ระดับโลกของจีน ว่า มีมากกว่าเจตนารมณ์ของมวลชนในประเทศอื่น

โดยสรุปแล้วชีวิตของ ทรอตสกี นับได้ว่าเป็นชีวิตประวัติศาสตร์ของโลกชีวิตหนึ่ง โดยเป็นชีวิตที่อุทิศให้แก่การเมืองของขบวนการกรรมกรสากลตั้งแต่ยุวชนจนถึงวัยชรา และเขาก็เสียชีวิตไปโดยการฆาตกรรมทางการเมืองในปี ค.ศ. ๑๙๔๐ ในประเทศเม็กซิโก ทรอตสกีเสียชีวิตไปอย่างไร้เกียรติ แต่แนวความคิดของเขาซึ่งเป็นมรดกทางการเมืองมาถึงคนยุคปัจจุบัน ตั้งแต่คนงานในโปแลนด์ จนถึงพวกเร็กซ์การ์ด และพวกแก๊งส์คนในจีน ความคิดของทรอตสกียังคงถือเป็นทฤษฎีภายในขบวนการคอมมิวนิสต์สากล และยังเป็นลัทธิที่น่างเกียดสำหรับประเทศคอมมิวนิสต์ทั้งหลาย ที่ยังไม่ยอมให้ประชาธิปไตย โดยแท้จริงแก่มวลชนของตน

ถาวร สุขากันยา
คณะรัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อัวร์ บีเรน ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและสังคม ยุโรปสมัยกลาง ฉัตรทิพย์ นาถสุภาและคณะแปล สำนักพิมพ์สร้างสรรค์, ๒๕๒๔, ๑๕๐ หน้า, ๔๘ บาท

เพียงเดินเข้าไปใกล้แผงหนังสือที่มีประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและสังคมยุโรปสมัยกลาง ตั้งอยู่คำว่า "คลาสสิก" "คลาสสิก" ก็อึ้งกึ่งवाल อออง คนขายบอกคนซื้อ เพื่อนบอกเพื่อน แม้กระทั่งปกหลังของหนังสือก็พราซ ให้ผู้สนใจได้ทราบถึงความยิ่งใหญ่ของหนังสือเล่มนี้จะอ่านหรือไม่อ่านไม่สำคัญ อย่างน้อยควรขอเก็บไว้ประดับห้องหนังสือ

ความเป็น "คลาสสิก" ของหนังสือเล่มนี้มีใช้เกิดจากการโฆษณาชวนเชื่อทั้งมายไว้

พื้นฐานที่หนังสือเล่มนี้เป็น "คลาสสิก" เพราะได้ตราตั้งจากนักประวัติศาสตร์ผู้รื่องนามระดับ

มาร์ค บล็อก ในการตีพิมพ์ครั้งแรกเพื่อตลาดอเมริกา (๑๙๓๕) และผ่านการ "ขมขำ" โดยผู้อื่น ๆ ทุกครั้งที่ถูกตีพิมพ์ใหม่ หรือแปลเป็นภาษาอื่น จนกลายเป็นประเพณีสืบทอดมาที่จะต้องนำคำตัดสินของนักประวัติศาสตร์ทุกคนที่เกี่ยวข้องมาตีพิมพ์พร้อม ๆ กันไป เพื่อให้ทุกคนตระหนักถึงคุณค่าแห่งความเป็น "คลาสสิก" ของหนังสือเล่มนั้น มากพอ ๆ กับเนื้อหาที่โดดเด่น เรื่องของเศรษฐกิจที่เป็นปัจจัยหนึ่งเบื้องหลังความเป็น "คลาสสิก" ของหนังสือเล่มนั้น เป็นเครื่องวัดความถูกต้องขององรี บรอนน์ ที่ระบุว่า การแสวงหากำไรเป็นแรงผลักดันอันสำคัญ ที่สามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนานาประการนับแต่อดีต คือยุโรปสมัยกลาง จนถึงปัจจุบัน แรงผลักดันนี้เป็นพลังอัน "อมตะ" หรือ "คลาสสิก" จริง ๆ แต่การแสวงหากำไรไม่ใช่แรงผลักดันประการเดียว หรือไม่ใช่แม้กระทั่งแรงผลักดันที่สำคัญที่สุดต่อพฤติกรรมของมนุษย์ และต่อการตีพิมพ์หนังสือเล่มนั้น ข้อมูล ความคิด วิจัยเขียน ตลอดจนจรรยาบรรณของประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและสังคมยุโรปสมัยกลาง ต่างเป็น "คลาสสิก" จริง ๆ ทั้งสิ้นเช่นกัน ผู้สนใจในวิชาประวัติศาสตร์ทุกคน ควรได้อ่านและวินิจฉัยคุณค่าของหนังสือเล่มนี้ด้วยตนเอง "การวิจารณ์" ในที่นี้หมายถึงเพื่อชี้แจงการอ่าน ให้เห็นถึงลักษณะโครงสร้างทางความคิด และข้อควรระวังในขณะอ่าน โดยมิได้มีเจตนาที่จะย่อความบทต่อบท ซึ่งจะเป็นการหมิ่นคุณค่าความหมายของความหมาย "คลาสสิก" ของหนังสือเล่มนั้น ไม่มากนัก

ในแง่ของรูปแบบและเนื้อหา ความเป็น "คลาสสิก" ของหนังสือเล่มนี้พอจะแยกออกได้หลายประเด็น ประเด็นหนึ่งคือหนังสือเล่มนี้ได้รับการเขียนขึ้นอย่างพิถีพิถัน มีข้อมูลสำคัญ ๆ ของยุโรปยุคกลางอย่างพร้อมพรั่ง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการสลายตัวของอารยธรรมกรีกโรมัน การกำเนิดของสังคมแบบยุโรปแท้ ๆ ตลอดจนพัฒนาการของสังคมเศรษฐกิจ และการปกครองของยุโรปถึงศตวรรษที่ ๑๕ ทั้งหมดต่างรวมอยู่ในหนังสือเล่มเดียวกัน และภายในเนื้อที่ไม่ถึง ๒๐๐ หน้ากระดาษ ซึ่งเป็น

ปรากฏการณ์พิสดารในการเขียนหนังสือเชิงเศรษฐกิจเช่นนั้น เพราะนับแต่อดัม สมิท มาร์กซ และฮอบส์บอมของปัจจุบัน นักเขียนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของฝรั่ง ต่างเป็นผู้ไม่ค่อยคำนึงถึงหลักเศรษฐศาสตร์ของการตีพิมพ์เลย ถ้าไม่ขยายขนาดถึง ๓๐๐-๔๐๐ หน้า มักจะไม่หยุดเขียน แม้กระทั่งซูมาร์เคอร์ เจ้าตำหรับ "จีวี่แจ้ว" (Small is Beautiful) ก็ไม่แน่ว่าจะทำหนังสือของตนให้สั้นกว่านี้ เพราะฉะนั้นความกระตือรือร้นอ่านของหนังสือถึงจะดีแค่ไหน ๆ ว่าไม่สำคัญ ก็เป็นประเด็นที่สำคัญซึ่งประเด็นหนึ่งที่จะช่วยให้หนังสือเล่มนี้แพร่หลาย เนื้อประวัติศาสตร์เศรษฐกิจเล่มอื่น ๆ ในประเทศไทย

ถึงจะเป็นที่รู้กันว่า ความ "จีวี่" มักนำไปสู่ความ "เจ้ง" มากกว่าความ "แจ้ว" ในการแข่งขันของตลาดเสรีแต่ความ "จีวี่" ของหนังสือเล่มนี้กลับ "แจ้ว" จริง ๆ เพราะได้รวบรวมเอาข้อคิดข้อเขียนของบรอนน์ที่สำคัญ ๆ ทั้งหมดไว้ให้เล่มเดียว และพร้อมกันแต่ละเรื่องยังผูกพันต่อกันจนเป็นภาพใหญ่ในตอนต้นจะชี้ให้เห็นถึงเบื้องหลังวิวัฒนาการของยุโรปสมัยใหม่ ที่มีลักษณะการก้าวแบบทุนนิยมเป็นพื้นฐานในเรื่องของการทดลองปกครองตนเองแบบเสรีประชาธิปไตยของพวกเขาพ่อค้าและช่างฝีมือตลอดไปอยู่ตรงกลางเดิม และความล้มเหลวของการทดลองนั้น อันจะนำไปสู่ระบบการปกครองแบบราชาธิปไตยในบทสุดท้าย ขบวนการทั้งหมดต่างบรรจุอยู่ในหนังสือเล่มนี้ อย่างพร้อมมูล จะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยเป็นเรื่องนอกประเด็นแต่ครบบนนี้ครบแน่

ในบทแรก ๆ บรอนน์ เริ่มหนังสือของเขา โดยการให้ความคิดเกี่ยวกับจุดกำเนิดของยุโรป (ที่แยกจากอารยธรรมเมดิเตอร์เรเนียน) โดยชี้ให้เห็นว่าอิทธิพลของโรมันต่อทวีปยุโรปมิได้สลายตัวในปลายศตวรรษที่ ๕ จากการรุกรานของอนารยชนเยอรมันเลย แต่เกิดขึ้นจากการสลายตัวของเศรษฐกิจการค้าในศตวรรษที่ ๘ คือ เมื่อพวกอิสลามสามารถผูกขาดการเดินทางในทะเลเมดิเตอร์เรเนียน และทำลายการค้าทางทะเลของพวกคริสเตียนอย่างสิ้นเชิง จนเมืองซังครังหนึ่งเคยเป็นศูนย์กลางทางการค้าทั้งหมดขาดความสำคัญ และค่อย ๆ สลายตัวลง

จะคงไว้ได้ก็เฉพาะความเป็นศูนย์กลางทางการปกครองของสังฆมณฑล (diocese) เท่านั้น เศรษฐกิจของยุโรปย้อนกลับไปสู่เกษตรกรรมระบบการปกครองและความสัมพันธ์แบบฟิวดัล และแมนเนอร์ ที่มีแกนกลางอยู่ที่ที่ดิน (แทนการค้า) ก็เกิดขึ้นแทนที่ และจากจุดที่ต่ำต้อยด้วยความหมายชน ยุโรปจะเริ่มก่อตัวขึ้นใหม่

เพราะความเชื่อของบรอนน์ว่าการสลายตัวของอารยธรรมเมดิเตอร์เรเนียน และการกำเนิดของยุโรปเป็นผลจากการผูกขาดสิทธิเหนือทะเลเมดิเตอร์เรเนียนของพวกอิสลาม ทำให้แนวคิดนี้เมื่อเริ่มเสนอครั้งแรกราว ๕๐-๖๐ ปีมาแล้วเรียกกันว่า "ทฤษฎีทะเลสาบมุสลิม" (Moslem Lake Theory) แต่เพราะมีการถกเถียงกันมากในเรื่องนี้ และมิใช่เสนอทฤษฎีอื่น ๆ ขนมาเรื่อย ๆ ในภายหลัง เพื่อแยกให้เห็นชัดว่าทฤษฎีไหนเป็นของใครแน่ ในปัจจุบันจึงไหลเรียกกันใหม่ว่า "ทฤษฎีบรอนน์" (Pirrene Thesis) ทั้ง ๆ ที่องรี บรอนน์ มีทฤษฎีอื่น ๆ ที่สำคัญกว่านี้มาก

หนึ่งในหลาย ๆ ทฤษฎีที่สำคัญ ๆ ของบรอนน์ คือ ทฤษฎีที่ว่าด้วย "อิทธิพลของการแสวงหากำไร" ที่จะกระตุ้นให้การเคลื่อนไหวทางการค้าเริ่มต้นขึ้นใหม่ ซึ่งในความคิดของบรอนน์ ความเจริญก้าวหน้าทางมวลของยุโรปเริ่มจากจุดนี้ เศรษฐกิจการค้าที่ปรากฏอยู่ในช่วงแรกก่อนการก่อตั้งนั้น ไม่มีส่วนช่วยในการสร้างยุโรปเลย เพราะถ้ายังปราศจากเมืองซึ่งเป็นศูนย์กลางทางการค้า เศรษฐกิจการค้าจะเป็นเพียงเศรษฐกิจที่ปราศจากตลาด" (หน้า ๑) ที่จะต้องรอการกระตุ้นจากภายนอก คือการค้าแบบส่งออก โดยผ่านทางเมืองเป็นตัวกำหนด และถ้าจะเกิดการการค้าที่กว้างขวางระดับนี้ได้ต้องมีผู้กล้าพอที่จะเผชิญอุปสรรคนานาประการ และทะลวงผ่านขอบเขตจำกัดของศาสนาและสังคม ถึงจะนำยุโรปไปสู่ความเป็นปึกแผ่นเข้มแข็งได้สำเร็จ

ชาวเวนิสเป็นพวกที่บรอนน์ระบุว่า เป็นวีรบุรุษผู้ริเริ่มอย่างแท้จริงของยุโรป เพราะเขาเท่านั้นเป็นผู้ "จัดใจกล้าได้กล้าเสีย และการแสวงหากำไร มีพลังและความจำเป็นกว่าที่จะยอมให้ความศรัทธาต่อศาสนาเป็น

เครื่องคิดเลข” (หน้า ๑๓) จากความกล้าหาญ ความจำเป็นเพราะไม่มีที่ดินอุดมสมบูรณ์ และความ ต้องการ จะแสวงหากำไร เป็น ทด่ง ทำให้ชาวเวนิสต้องนำผ้าอุปสรรคไปหาทางค้าขายกับจักรวรรดิไบเซนไทน์ (ไบซันทีน) และแม้กระทั่งดินแดนในเขตอิทธิพลของพวกอิสลามในแอฟริกาเหนือก็ได้รับการละเว้น ซึ่งความสำเร็จของชาวเวนิสเป็นการปูพื้นฐานทางการค้าส่งออกและเข้าให้กับยุโรปในเวลาต่อ ๆ มา

เพราะ “ความปรารถนาในผลกำไร (เป็นส่วนหนึ่งของ) ธรรมชาติของมนุษย์ การค้าจึงเสมือนโรคติดต่อ” (หน้า ๒๐) คือคำอธิบายของบรันเนตต่อการฟื้นฟูและการขยายตัวของการค้าของยุโรปในช่วงระหว่างศตวรรษที่ ๑๐ ถึง ๑๓ อุปสรรคสำคัญที่สุดต่อการแสวงหากำไรในช่วงนี้คือคริสตศาสนา ที่ประนามความปรารถนาในกำไรของพวกพ่อค้าว่าเป็นบาปอันร้ายแรง บรันเนตนำเรื่องความขัดแย้งระหว่างหลักการทางศาสนาและการค้ามากล่าวในตอน นี้ ก็เพราะในประเด็นนี้เป็นประเด็นที่บรันเนตต้องการชี้ให้เห็นชัดว่า ศาสนา ไม่มีส่วนช่วยใด ๆ ต่อการก่อร่างสร้างตัวของยุโรปในตอนแรก ทั้ง ๆ ที่สถาบันทางศาสนามีเงินสะสมมากที่สุดแต่เงินเหล่านั้นก็ไม่ได้ถูกใช้เพื่อทุนเพื่อฟื้นฟูการค้า ชำรายขัดขวางพ่อค้าไม่ให้แสวงหากำไรอันชอบธรรมตามธรรมชาติของมนุษย์ ความเจริญก้าวหน้าของยุโรปทั้งหมดในขั้นต้นเป็นผลจากการที่พวกพ่อค้าบุกเบิกฝ่าฟันชนมาด้วยตนเองโดยตลอด

ถ้าการฟื้นฟูการค้าของยุโรปสมัยกลางเป็นเรื่องพ่อค้ากระทำขึ้นกันเองอย่างโดดเดี่ยว ประเด็นสำคัญที่บรันเนตจะต้องตอบคำถามต่อตนเองและผู้อ่านว่า พวก “พ่อค้า” เหล่านี้ คือใครมาจากไหน ถึงกล้าหาญชาญชัยนัก ซึ่งในประเด็นนี้บรันเนตก็จะพาดพิงถึงเป็นระยะ ๆ ตลอด ๕ บทแรก ว่าพ่อค้าของยุโรปสมัยกลางมาจากบุคคล ๒ จำพวก พวกแรกคือพวกสติโตไวโกลด์ ที่ถูกรานปล้นสะดมก็ทั่วไปในขณะนั้น จากสิ่งของที่ขโมยมาได้ประกอบกับความเชี่ยวชาญในการเดินเรือ ทำให้พวกนี้มีโอกาสพบ

ปะกับชุมชนในท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งถ้าไม่มีโอกาสที่จะปล้นกันนำของปล้นได้มาขาย พดง่าย ๆ คือ “การปล้นสะดมคือก้าวแรกของการค้า” (หน้า ๑๓) ถึงคำชี้แจงนี้จะดูเด็ดโหดโผนไปบ้าง แต่ก็ไม่ก่อให้เกิดปฏิกิริยาอะไร ในวงการประวัติศาสตร์ เพราะไม่มีข้อมูลพอที่จะขัดแย้ง จึงเท่ากับเป็นการยอมรับโดยปริยาย แต่การยอมรับก็ยอมรับแค่ที่ว่า การค้าของพวกไวโกลด์นั้นมีปริมาณจำกัด และไม่เป็นระบบพอที่จะฟื้นฟูการค้าได้จริงๆ

ส่วนพ่อค้าพวกที่ ๒ ของบรันเนต คือทีมของทฤษฎีหัวด้วย “ผู้ระเห่ร้อน” (foot-lonse adventurer) บรันเนตได้เสนอไว้ว่า เป็นผู้ฟื้นฟูการค้าและก่อตั้งเมืองที่แท้จริงของยุโรปโดยส่วนรวม ซึ่งถ้าจะพิจารณาจากการเรียงลำดับของบทต่าง ๆ ในหนังสือ ก็คงพบว่าบทที่ ๖ ด้วย “ผู้ระเห่ร้อน” นี้ จะมาก่อนบทที่ ๖ ด้วยเรื่องเกี่ยวกับชาวชนบทผู้หมกมุ่นอยู่กับการเกษตร ทั้ง ๆ ที่ชนบทและการเกษตรนั้นมาก่อนในยุโรปและการค้ากับเมืองนั้น เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายหลัง แต่ที่นำเรื่องหลังมากกล่าวก่อนเพราะบรันเนตต้องการขจัดพื้นฐานความเป็นไปได้ของความสัมพันธ์ระหว่างการค้ากับเจ้าที่ดิน (เชื้อพระวงศ์และขุนนาง) โดยการนำเอาทฤษฎีการแสวงหากำไรของมนุษย์มาทดสอบกลับกับที่เขากล่าวไว้ก่อนว่า พวกมีที่ดินเป็นพวกที่ผิดแยกจากคนอื่น ๆ เพราะเป็นพวกที่ไม่อยู่ในฐานะที่จะแสวงหากำไรได้ เพราะการมีที่ดินนั้นทำให้ชนกลุ่มนี้ต่าง “พอใจที่จะจำกัดความต้องการของตนเอง” (หน้า ๔๖) ไม่ว่าความปรารถนา “อันดีมากับธรรมชาติของมนุษย์” ในเรื่องของแสวงหากำไร ที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้นจะเป็นอย่างไรก็ตาม

เรื่องต้นตอของการค้าและเมืองซึ่งเกิดจาก “พวกระเห่ร้อน” นี้คือ หัวใจของทฤษฎีทั้งหมดของบรันเนต ในหนังสือเล่มนี้ เพราะการระเห่ร้อนคือการลอยตัว ที่ปราศจากข้อผูกมัดทางสังคมและการเมืองที่เป็นอยู่ขณะนั้น ทำให้ชนกลุ่มนี้มีเสรีภาพพอที่จะสร้างระบบเศรษฐกิจ สังคม และการปกครองขึ้นใหม่ ที่เป็นอิสระและเอกลักษณะจากระบบเดิม และจากความเป็นผู้ระเห่ร้อนของคนพวกนี้ ทำให้การก่อตั้งศูนย์กลางทางการค้าของเขาคือเมือง

(bourgs หรือ borgs) เป็นแหล่งแห่งเสรีภาพด้วย ซึ่งถึงแม้เมืองเพื่อการค้านั้น จะเป็นเมืองที่ประเทศเขตเมืองเก่า ที่อยู่ในการขยายการ

ปกครองแบบฟิวดัลแมนเนอร์ก็ตาม แต่ผู้ครองนครก็เอาเอาใช้สิทธิตามกฎหมายแก่กับเขาได้ เพราะเมื่อเจ้าเมืองทำส่งใดที่พวกพ่อค้าไม่พอใจ พวกพ่อค้าเหล่านี้ก็เก็บข้าวของและระเห่ร้อนต่อไป ผู้ซึ่งผลประโยชน์ในแบบปลายก็จะเป็นตัวเจ้าเมืองเอง การที่พ่อค้าสามารถระเห่ร้อนได้ คือสิทธิและอำนาจของพ่อค้า

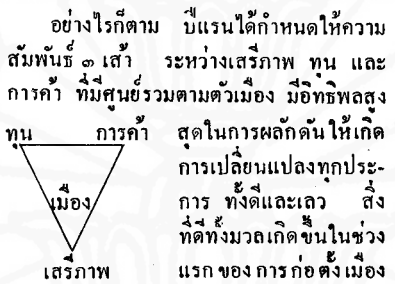
ไม่ว่าจะเป็นเรื่องฟื้นฟูการค้าหรือก่อตั้งเมืองของยุโรปสมัยกลาง อิสระเสรีภาพของพ่อค้าคือแกนกลางที่จะส่งผลให้เกิดการเคลื่อนไหวในส่วนอื่น ๆ ของสังคม และเพราะเหตุนี้ความสัมพันธ์ระหว่างอิสรภาพ ทุน (ที่จะรวมทั้งเงินจริง และเงินเชื่อ) และความกล้าได้กล้าเสียของพวกพ่อค้า จะได้รับการพิจารณาอย่างละเอียดละออที่สุด จนผู้อ่านทุกคนถ้ายอมรับในขั้นพื้นฐานถึงทฤษฎีของบรันเนตที่ว่าด้วยเรื่องของ “ผู้ระเห่ร้อน” ก็จะสามารถติดตามส่วนอื่น ๆ ของวิวัฒนาการของยุโรปตาม โครงสร้างที่บรันเนตกำหนดให้ไว้ได้อย่างสะดวก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการค้าระดับเล็ก เช่นเรื่องเกี่ยวกับ “ตลาดนัด” หรือในระดับใหญ่ เช่น การค้าระหว่างประเทศก็ตาม

ปัญหาใหญ่เพียงประการเดียวในการศึกษาประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ และสังคมยุโรปสมัยกลาง คือความคลุมเครือ ในการใช้ศัพท์ว่า “ชนชั้น” ของบรันเนต ที่ดูเหมือนว่าจะใช้ในความหมายของกลุ่มคนที่มีอาชีพลักษณะเดียวกันเป็นข้อกำหนด เขาทำนองว่าถ้าคนอาชีพชนิดเดียวกัน เช่น พ่อค้า ข่างฝีมือ หรือกรรมกร ถ้ารวมกันเป็นจำนวนมากแล้วนั้นคือ “ชนชั้น” หนึ่ง ๆ ของสังคม เช่นในเรื่องของ “ชนชั้นกรรมกร” ที่อยู่ดี ๆ ก็ผิดขึ้นมาอย่างไม่เป็นขลุ่ย สิ่งเดียวที่ใหม่มาพร้อม ๆ กับคำนี้คือการแยบพรายว่า “พ่อค้า” กับ “คนเมือง” เป็นคำที่ชี้แทนกันได้ ในสมัยนั้น (หน้า ๓๖) ซึ่งถ้าบรันเนตจะจำกัดตัวเองเฉพาะในเรื่องนี้ก็ไม่พบปัญหาอะไร แต่บรันเนตกลับนำคำว่า “ชนชั้น” ไปผนวกเข้ากับคำว่า “ระดัภูมิ” แล้วระบุให้ “พลังจิตทุนนิยม (หน้า ๑๒๐) เป็นนำประสานให้ “พ่อค้า” หรือ “คน

เมือง” เขาเป็นนาหนังใจเดียวกัน เป็น “ชนชั้น” ที่ต่างจาก “ชนชั้น” อื่นๆ ทั้งๆ ที่เคยกล่าวเป็นมั่นเหมาะว่าการแสวงหากำไรเป็นธรรมชาติของมนุษย์ทุกคน และโดยไม่ได้พิจารณาถึงเรื่องค่านิยมและโลกทัศน์ของพวกเขา พ่อค้าเหล่านี้ร่วมกับคำว่า “พลังจิตทุนนิยม” จึงเป็นเรื่องยากแก่การเข้าใจ เพราะตราใบที่พวกเขาถือคือค่านิยมอันยังไม่ที่สันคติดัดต่างไปจากคนอื่น ๆ ในสังคม ซ้ำยัง “ยอมรับอำนาจทางการของคูครองแคว้น ยอมรับอิทธิพลของขุนนาง และที่ยอมรับมากที่สุดคืออำนาจของฝ่ายศาสนา” (หน้า ๑๘) พวกเขาถือค่านิยมเหล่านี้ก็ยังไม่ควรมี “ชนชั้น” ใดๆ ทั้งสิ้น ประการเดียวที่คนพวกนี้เป็นอยู่ในขณะนั้นคือความเป็นคน นอก ระบบของยุโรปสมัยกลาง และนั่นก็คือเป็น “ปู้รชน” ตามรากศัพท์ของคำว่า “bourgeois” เท่านั้นยังไม่ใช่ “bourgeoisie” ของศตวรรษที่ ๑๘ และของปัจจุบัน

นอกเหนือไปจากกลุ่มของพวกเขา “กรรมกร” แล้ว คำว่า “ชนชั้น” ยังถูกใช้อย่างอิสระทั่วไป ราวกับว่าต้นกำเนิดของทุกชนชั้นของสังคมปัจจุบันมีรากเหง้ามาจากศตวรรษที่ ๑๓ ดังเช่นในบทสุดท้ายของหนังสือ เราจะพบกับคำว่า “ชนชั้นเกษตรกร” (หน้า ๑๔๕) ที่มีความหมายคล้ายกับ “คนงานและชนชั้นกรรมกร” (หน้า ๑๔๘) ความแตกต่างระหว่างคน ๒ “ชนชั้น” นี้ ในความคิดของบ็แรนมีมากมายจน “ดูประหนึ่งอยู่คนละโลก” (หน้า ๑๕๑) ทั้งๆ ที่ลักษณะของ “กรรมกร” ตามโรงงานของยุโรปขณะนั้นไม่ได้ต่างจากคนงานตามโรงงานโดยทั่วไปของไทยเราในช่วงที่ผ่านมาเท่าใดเลย คือมาจากครอบครัวชาวนาชาวไร่ และที่เขาเมืองมาทำงานก็เฉพาะเวลาว่างจากนา หรือเป็นครอบครัวที่มีสมาชิกมากพอจะทำการหว่านไถอยู่แล้ว และต้องการเงินสด หรือถึงจะมีผู้ทำงานเฉพาะว่างอยู่ แต่ก็ไม่ได้หมายถึงว่าโครงสร้างทางความคิดค่านิยมและจุดมุ่งหมายของชีวิตของคน ๒ อาชีพนั้นในขณะนั้นจะต้องแยกจากกันอย่างชัดเจน จนเป็นคนต่าง “ชนชั้น” กัน ความล้มเหลวของพวกเขา “กรรมกร” ที่จะตั้ง “ชาวนา” เข้าร่วมในการเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ ในศตวรรษที่ ๑๔-๑๕

ก็ไม่น่าจะเป็นเรื่องของ “ความแตกต่างของพลังจิต” แต่ควรเป็นความแตกต่าง “ความต้องการและผลประโยชน์” ที่บ็แรนไม่เห็นความจำเป็นจะต้องแยกออกจากเรื่อง ของจิตมากกว่า (ดูหน้า ๑๕๑) พร้อมกันสิ่งที่พวกคนงานช่างฝีมือเรียกเรื่องนี้ จริงๆ แล้วก็จำกัดในรูปแบบที่เองเกิดขึ้น ถากถางว่าเป็นลักษณะของ Trade Unionism และการก่อความวุ่นวายของคนพวกนี้อย่างมากก็พ้องกับการกระทำที่มาร์กซ์เหยียดว่าเป็น “infantile disorder” เท่านั้น โดยไม่มีเรื่องเกี่ยวกับ “พลังจิตของชนชั้น” ประปนอยู่เลย

คือ ในขณะที่ “คนเมือง” ทั้งหลายต่างมีฐานะทางสังคมใกล้เคียงกัน และต่างต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการต่อต้านภัย อิทธิพลและการเอาตัวแปรี่ยงจากภายนอก กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค และลักษณะการปกครองแบบประชาธิปไตยเป็นตัวอย่างสำคัญ ๒ ประการที่บ็แรนเน้นให้เห็นถึงความเด่นของรูปแบบของสังคม และการปกครองแนวใหม่ ซึ่งเป็นผลผลิตของเศรษฐกิจการค้าที่ก่อตัวขึ้นในช่วงนั้น แต่ในขณะเดียวกันบ็แรนก็ ไม่ละเลยที่จะชี้ให้เห็นถึงความสมบูรณ์ของบรรพบุรุษ และนามธรรมเช่นนั้น ไม่สามารถคงอยู่ไม่ยาวนานก็เพราะสภาวะเช่นนั้น จะดำรงอยู่ได้ก็แต่ราบเท่าที่ธุรกิจการค้าขยายตัวออกอย่างไร้ขอบเท่านั้น ด้วยเหตุนี้บ็แรนจึงระบุว่าความก้าวหน้าของยุโรปดำเนินไปอย่างรวดเร็วในช่วงแรกก็เพราะ “ในระยะต้นๆ อุปสงค์ (มี) มากกว่าอุปทานเสมอ” (หน้า ๑๒๑)

แต่พอถึงศตวรรษที่ ๑๓ ต้นตอของปัญหาต่าง ๆ ก็เริ่มปรากฏ การขยายตัวของการค้ากระตุ้นให้เกิดสมาคมอาชีพของช่างฝีมือ (gilds) อันจะมีบทบาทในการควบคุมบังคับ

พวกช่าง และผูกขาดการผลิตซึ่งจะมีส่วนได้บ้างที่ก่อให้เกิดเสถียรภาพทางการค้า แต่ก็ทำให้ผู้บริโภคกลายเป็น “ลูกไก่ในรังมือ” (หน้า ๑๓๓) ของฝ่ายผลิต และผลเสียร้ายแรงของการผูกขาด คือ “ความพินาศของความคิดริเริ่ม” (หน้า ๑๓๕) คุณภาพของสินค้าลดลง ราคาสูงขึ้น แต่เพื่อให้ขายสินค้าได้ ฝ่ายผลิตจึงเน้นในการผูกขาดตลาดแทนการปรับปรุง

เมื่อตลาดชะงักการเจริญเติบโตจากการระบาดครั้งใหญ่ของกาฬโรค (Black Death) ภัยพิบัติทางการเมืองของอิตาลีในศตวรรษที่ ๑๕ ความยุ่งเหยิงต่างๆ อันเกิดจากการผูกขาดการผลิต ก็เริ่มส่งผลที่ชัดเจนและทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ นายทุนพยายามสกัดกั้นหรือปฏิเสธการเลื่อนฐานะและสิทธิที่จะร่วมบริหารเมืองของพวกเขาช่างฝีมือ พวกเขาจึงออกกวดกวดคนงานไม่ให้มีโอกาสเชยชมฐานะชนเท่าเทียมตน การปฏิบัติทั้งหมดนั้นเป็นการทำลายเสรีภาพ ซึ่งเป็นรากแก้วของความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ สังคม และการปกครองที่รวมกันอยู่ในเมือง เมื่อเสรีภาพสลาย ส่วนอื่นๆ ก็เสื่อมตาม “ลักษณะเห็นแก่ตัว” ของผู้ค้าผู้ผลิตนั่นเองจะเป็นชนวนที่ทำลายทุกสิ่งทุกอย่างที่เหล่า “คนเมือง” ได้ร่วมกันสร้างขึ้นในระยะต้น “ทรัพย์สินของพวกเขาโดนจำกัดโดยกำแพงเมือง” (หน้า ๑๕๒) จนผลประโยชน์ของส่วนรวมลบละเลยไปที่ละน้อยๆ เมื่อการค้าเสื่อมมากจนและเพื่อปกป้องผลประโยชน์ส่วนตนขั้นสุดยอด “คนเมือง” ผู้เคยรักความเสรีและเป็นอยู่อย่างอิสระพวกนี้ ต่างหันมาสนับสนุนกษัตริย์ (ผู้ซึ่งคอยโอกาสอยู่แล้ว) ให้แผ่อำนาจเข้าปกครองเมืองและอิทธิพลทั้งหมดเพื่อแลกมาซึ่งการคุ้มครองผลประโยชน์ทางการค้าแบบผูกขาดเท่านั้น

การสร้างรูปเชาคณิต ที่นิยมสามเหลี่ยมด้านเท่าของบ็แรน จะนำข้อถ้อยคำน้อยหรือไม่มีเพียงใดนั้นไม่เป็นสิ่งสำคัญในทันที แต่อย่างน้อยที่สุด โครงสร้างทางความคิดของบ็แรนที่ปรากฏอยู่ในประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและสังคมยุโรปสมัยกลาง ก็เป็นโครงสร้างที่ผ่านการค้นคว้าและวิเคราะห์ข้อมูลเท่าที่มิชเชอร์เขียนอย่างถ่องแท้ ซึ่งถึงจะมีจุดอ่อนข้อบกพร่องพอจะหยิบยกมาชี้ให้เห็นได้ไม่ยากนัก แต่งานชิ้นนี้เป็นผลงานที่บุกเบิกการค้นคว้าทางประวัติศาสตร์

ศาสตร์เศรษฐกิจและสังคมที่สำคัญซึ่งชนชั้นสูงที่ไม่มีผลงานชิ้นนี้ เราอาจจะไม่สามารถคิดเลยมาถึงประเด็นที่ยังเป็นปัญหาในปัจจุบัน เช่น เรื่องจิตสำนึกของชนชั้น หรือแม้กระทั่งเรื่องอิทธิพลของกาฬโรค (ศตวรรษที่ ๑๓-๑๔) ต่อความยึดมั่นทางศาสนา ซึ่งก็อาจส่งผลต่อเนื่อง ไปยังการปฏิรูปศาสนา (ศตวรรษที่ ๑๖) และวิวัฒนาการของการปกครองระบอบราชาธิปไตยในเวลาต่อมา ดังนั้นจุดอ่อนข้อบกพร่องต่างๆ ของทฤษฎีที่บรันเสนอไว้เมื่อกึ่งศตวรรษมาแล้ว จึงเป็นเครื่องกระตุ้นการศึกษาให้ค้นคว้าเพิ่มเติม ซึ่งเป็นคุณไม่ใช่โทษ ประโยชน์ทางความคิดนับเป็นสิ่งสำคัญ ที่บรันได้ให้ไว้กับวงการประวัติศาสตร์เหนือความรู้เกี่ยวกับข้อมูลของยุโรปสมัยกลางเสียอีก

ความเป็น "คลาสสิก" ของหนังสือเล่มนี้คงไม่มีใครโต้แย้ง อิทธิพลของทฤษฎีต่างๆ ของบรันต่อวงการประวัติศาสตร์ของประเทศไทยนั้นก็มีมาก และมีมาก่อนหนังสือนี้จะได้มีการแปลด้วยซ้ำ ที่เห็นได้ง่ายๆ ก็คือทฤษฎีที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่าง การค้ากับแนวการปกครองแบบราชาธิปไตย ที่ถูกนำไปประยุกต์ใช้โดยทั่วไป แม้กระทั่งวิวัฒนาการของราชาธิปไตยของกรีกโบราณ ก็ยังดูเสมือนว่าเกิดจากผลกระทบของ การค้าทางทะเลต่อชุมชน ที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคอันเป็นเทือกเขาใหญ่น้อยชากแก่การเพาะปลูกของกรีก แนวคิดนี้ไม่ได้ถ่ายทอดโดยตรงจากบรัน แต่ผ่านทางคัมภีร์อารยธรรมตะวันตกชื่อ *Main Streams of Civilization* ที่แพร่หลายในบ้านเมืองเรา นอกจากนั้นความรู้ขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชนเมือง (Urban History) ของยุโรปสมัยกลางเกือบทั้งหมดก็มาจากอิทธิพลของบรันต่อวงการตะวันตกศึกษาของเราเช่นกัน

ดังนั้น จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจว่าการแปล *ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและสังคมยุโรปสมัยกลาง* เป็นสิ่งต่อดวงวิชาการของไทยที่มีหนังสือมาคุณค่าเพื่อการศึกษาเพิ่มขึ้นอีกเล่มหนึ่ง แต่ก็น่าเสียดายความอู้อ้อวิวิธของคณะผู้ทรงคุณวุฒิผู้จัดแปล ที่ไม่ใช่โอกาสของการแปลนี้ช่วยวางมาตรฐานในการใช้ศัพท์ต่างๆ

เกี่ยวกับยุโรปสมัยกลาง ซึ่งจะจัดความสับสนในการศึกษาได้มากถ้า เช่น Byzantine (ไบซันไทน์) Ibn Kaldun (อับนุหรืออบบัน คาลดูน) และ Estate (เอสเตท) ที่มีการออกเสียงตามอำเภอใจกันมานานว่า "ไบเซนไทน์" "อับคาลดูน" และ "เอสเตด" ควรได้รับการแก้ไขในการแปลระดับมาตรฐาน เช่นหนังสือเล่มนี้ ความแตกต่างระหว่างสำเนียงยุโรป อเมริกา ไม่เป็นอุปสรรคอะไร แต่คำพ้องผสม เช่น "เซนต์ ฟรานซิส แห่ง อัสซีซี" (หน้า ๒๓) และ "กุยเบิร์ต เดอ โนเจน" (หน้า ๔๐) ที่คงจะเกิดจากความผิดพลาดในการเรียงพิมพ์นั้น ไม่ควรให้หลุดหลุดตาในการตีพิมพ์ครั้งที่สองอย่าง ยิ่ง และในประการหลัง คำเช่น "สินเช่" กับ "เครดิต" หรือ "ดีมานด์ ซัพพลาย" กับ "อุปสงค์อุปทาน" นั้น ทางบรรณาธิการควรกำหนดลงไปเสียว่าในหนังสือเล่มนี้จะใช้อะไร ไม่ใช่ต่างคนต่างแปล จนศัพท์ไทยศัพท์เทศ ดังในกรณีของอุปสงค์ก็ตีความต่ออยู่ห่างกันไม่กี่หน้า (๑๒๑, ๑๒๒) ราวกับว่า ผู้แปลต้องการสื่อความหมายที่ต่างกันกระนั้น

สิ่งที่ถูกละเลยและมีความสำคัญกว่าเรื่องของศัพท์แสงมาก คือหน้าที่ของผู้แปลหรือบรรณาธิการที่จะต้องแจ้งให้ผู้อ่านได้ทราบถึงความเป็นมาของหนังสือผู้แต่ง และเจตนารมณ์ของคณะผู้จัดแปล ข้อมูลเช่น ความสัมพันธ์ระหว่างหนังสือกับ *Medieval Cities* โดยส่วนรวม และกับบทความทางวิชาการอื่นๆ ของบรันเช่นเรื่อง "The Stages of the Social History of Capitalism" ใน *American Historical Review* (ปี ๑๙๑๑ เล่มที่ ๑๕ หน้า ๔๕๔-๕๕๕) และของ Bryce Leon ชื่อ "Medieval Real Estate Development and Freedom" ในหนังสือเดียวกัน (ปี ๑๙๕๑ เล่มที่ ๖๓ หน้า ๔๗-๖๑) หรือบรันมาจากครอบครัวของนักอุตสาหกรรมขนาดย่อมในเวอวีเอส์ ซึ่งอาจมีผลต่อการเน้นถึงความสำคัญของพวกพ่อค้านายทุนของเขา หรือมีการชี้แนะในการศึกษาหนังสือเล่มนี้ในประการอื่นๆ ซึ่งโดยส่วนรวมจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาศาสตร์ตะวันตก และประวัติศาสตร์นี้พันธุควบคู่กันไป

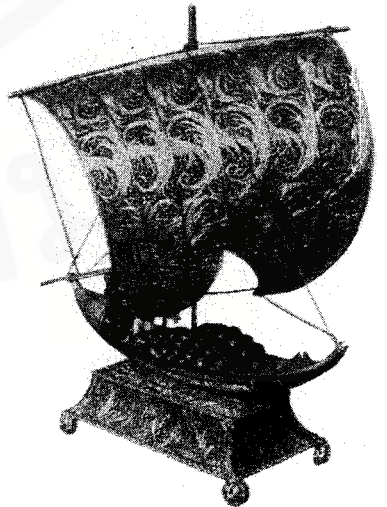
การ "แปลลูกเดียว" ในลักษณะนี้ เป็นการบั่นทอนคุณค่าของหนังสือ "ระดับรางวัล"

อย่างมาก และก่อให้เกิดความคลาดเคลื่อนในการตีความได้ง่าย ๆ ว่า ผู้แปลยึดมั่นในอิทธิพลของเศรษฐกิจต่อพฤติกรรมของมนุษย์มากจนกระทั่งต้องหากันกับความเป็น "คลาสสิก" ของหนังสือซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรกกว่า ๕๐ ปีมาแล้ว ทั้งที่ในช่วงกึ่งศตวรรษนี้มีการเปลี่ยนแปลงทางวิชาการมากมาย จนการศึกษา "ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ" ใด ๆ แบบของบรันนั้นได้พบขอบเขตจำกัดและเป็นอัมพาตหรือมรดกภาพมานานแล้ว

ดังนั้น เมื่อเห็นข้อความว่า "ชุดประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ" ตรงปกหน้าด้านขวาของหนังสือ ก็อยากให้ผู้นิยมองรี บรัน (ดังเช่นคณะผู้จัดแปล) ระวังถึงคำกล่าวของบรัน ต่อบลิออค คราวไปทัศนจารจรสต็อกโฮล์มและถูกบลิออคถามว่า ทำไมถึงชอบชุดแต่งของใหม่ๆ คำตอบของบรันที่นำมาแล้วแต่ก็เป็น "คลาสสิก" ว่า "If I were an antiquarian, I would have eyes for only old stuff, but I am a historian. Therefore I love life." (Marc Bloch, *The Historian's Craft*, 1953 หน้า ๔๓)

เรามาแปลของใหม่ๆ ที่ยังคิดคัดกระชุ่มกระชวยกันบ้าง จะไม่ดีกว่าหรือ?

ราวดี สุขพานิช
คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

พลศักดิ์ จิรไกรศิริ (บรรณาธิการ),
ทัศนะจากต่างแดน; ไทยมองไทย
 (กรุงเทพฯ, สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, ๒๕๒๔),
 ๓๗๕ หน้า, ราคา ๓๘ บาท

“ปลายทศวรรษ ๒๕๒๐ แนวหน้าของการเปลี่ยนแปลงครั้งใหม่คือกลุ่มนักศึกษาไทยที่ได้รับการศึกษาจากต่างประเทศ นักศึกษาเหล่านี้กลับมาจากต่างประเทศด้วยเจตจำนงแน่วแน่ที่จะเป็นอิสระจากการปกครองระบบสมบูรณาญาสิทธิราช” สิ่งนี้ได้สะท้อนให้เห็นว่านักเรียนนอก หรือปัญญาชนไทยที่มีโอกาสศึกษาต่างประเทศ มีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมไทยตลอดมานับแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ และมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ซึ่งเป็นบทบาทของกลุ่มนักเรียนนอกอย่างชัดเจนแม้ตราจบปัจจุบัน

ไทยมองไทย เป็นผลงานที่รวบรวมบทความของนักเรียนไทย ในอเมริกาใต้ เรียนรู้และเห็นภาพของตะวันตกที่เจริญแล้วกลับมามองไทยอย่างพิถีพิถันว่าสังคมไทยควรจะเป็นไปอย่างไร จึงจะเหมาะสมกับสภาพของประเทศคือพัฒนาอย่างไร ในอดีตเคยมีนักเรียนไทย ในต่างแดนได้ทำหน้าที่ทวงถามของมองไทย แต่ไม่ได้เป็นเชิงวิชาการที่หนักแน่นเช่น **ไทยมองไทย** ซึ่งมีชื่อว่า “คิดถึงเมืองไทย”

บรรยากาศของความคิดถึงสังคมไทยคล้ายกัน คือจะเป็นช่วงที่เผด็จการมีอำนาจเช่นกัน บทความใน **ไทยมองไทย** นี้เป็นช่วงบรรยากาศสมัย ธานินทร์ ซึ่งส่งผลเรื่อยมาถึงสมัยเกรียงศักดิ์ เผด็จการผู้เปลี่ยนใจ (มิใช่กลับใจ) ส่วนคิดถึงเมืองไทยเป็นช่วงเผด็จการถนอมประภาส มีคำกล่าวที่ว่า เมื่อใดที่ยังต้องพูดถึงเสรีภาพ ทรานนั้นแสดงว่า ณ ที่นั้นยังไม่มีสิทธิเสรีภาพ คุณจะเป็นข้อเท็จจริงสำหรับสังคมไทยตลอดมา และ **ไทยมองไทย** ก็เกิดจากการขาดสิ่งเหล่านี้ในสังคม

ไทยมองไทย แบ่งออกเป็น ๔ ภาค คือ ทัศนะทางการเมือง, เศรษฐกิจ, ทางสังคม, และทัศนะทางศาสนา ในแต่ละภาคจะถูกแบ่งเป็นบทย่อย ๆ หรือทำนองกลับกัน การนำบทย่อย ๆ มาผนวกเข้าด้วยกันเป็นภาคหนึ่งนั่นเอง

ทำให้ขาดความประสานกลมกลืนกัน แต่สิ่งที่เหมือนกันคือการวิเคราะห์และแนวคิดที่ใช้หลักการและวิธีการวิภาษวิธี (DIALECTIC) เป็นส่วนสำคัญในการมองและวิเคราะห์ปัญหา

ใน ทัศนะทางการเมือง แบ่งเป็น ๓ บทว่าด้วยความขัดแย้งระหว่างอุดมคติไทยเดิมและอุดมคติใหม่, ทหาร, พรรคการเมือง และกลุ่มพลัง, และประชาธิปไตยในรัฐธรรมนูญและรัฐสังคมนิยม ในภาคแรกเรื่องที่ดินจะอยู่ในบทที่ ๑ ทฤษฎีหรือมองสภาพสังคมไทยปัจจุบันจากความขัดแย้งที่เกิดขึ้น เป็นการขัดแย้งระหว่างอุดมคติเก่ากับใหม่ ซึ่งชัดเจนว่าสิ่งใดเป็นอุดมคติเก่า และความเจริญพัฒนาการแบบตะวันตก หรือประชาธิปไตยเป็นอุดมคติใหม่ เป็นการบอกทางวิชาการอย่างตรงไปตรงมากับคนในสังคมไทย และเป็นสิ่งหนึ่งที่เป็นตัวชี้ว่าประชาธิปไตยของไทยนั้นคนไทยส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจชัดเจนความขัดแย้งจึงเกิดขึ้นคือคนรุ่นใหม่เป็นผู้แสวงหา คนรุ่นเก่าเป็นผู้ดำรงรักษาและให้ดำเนินไปตามเส้นทางและได้ยกกรณี ๑๔ ตุลา, และ ๖ ตุลาเป็นตัวอย่างของความขัดแย้ง ส่วนในบทที่ ๒ เกี่ยวกับทหาร พรรคการเมืองและกลุ่มพลัง ได้มองแนวโน้มไปที่ทหารว่าจะมีส่วนทำให้การเมืองไทยวนเวียนเช่นที่ผ่านมา และการเมืองทางรัฐสภายังไม่มีอะไรเป็นหลักประกันที่ไม่ให้ทหารเข้ามามีได้:

“หากมีการตั้งก็จะสามารถคลี่คลาย

ความตึงเครียดทางการเมืองได้ชั่วคราวระยะหนึ่ง แต่ปัญหาเศรษฐกิจยังนานทีชั่งแน่น ยิ่งแก่กลับยิ่ง อาทิ ปัญหาความยากจน, ปัญหาความแตกต่างของรายได้, ปัญหาการกดขี่ขูดรีด, ฯลฯ (น. ๕๖)

“การเลือกตั้งจะมีขึ้นนั้นจะอยู่ได้ไม่นานพอถึงจุดทหารก็จะยึดอำนาจอีก การพัฒนาการเมืองก็จะหยุดชะงักอีก พรรคการเมืองเกิดขึ้นแล้วก็ตายไปอีก หากเรียดหลักการการเมืองไทยก็จะเป็นแบบวัฏจักรนั่นเอง” (น. ๕๗)

ภาคที่สอง ทัศนะทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นเรื่องที่มีองตามความเป็นจริงของสภาพความยากจนของประเทศไทย อันเกิดจากระบบทุนนิยมและกรณีบริษัทข้ามชาติ ในภาคนี้ได้พูดถึงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นการวิเคราะห์ที่หม่อมมูลพร้อมแม้จะถอยหลังนานไปบ้างก็ตาม

ภาคที่สาม เป็นทัศนะทางสังคม ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าสนใจอีกแง่มุมหนึ่งของคนไทยในต่างประเทศที่มองปัญหาและร่วมตัวกันทำงานเพื่อสังคมไทย และผลงานของคนไทยในต่างแดนทำให้บางปัญหาที่เกิดขึ้นในไทยได้ลดความรุนแรงลง เช่นกรณีผู้ต้องหาคดี ๖ ตุลา และสิทธิมนุษยชนของไทย ซึ่งให้เห็นความสัมพันธ์อันหลากหลายในต่างแดนที่จะหนุนช่วยกันแก้ปัญหาสังคมไทย

สามภาคจะเป็นสังฆธรรมดา แต่ภาคที่เด่นน่าจะอยู่ที่ในภาคที่สี่ คือการเมืองพุทธศาสนา หรือ ทัศนะทางศาสนา ซึ่งมีบทเด่นทั้ง ๒ บท คือ พุทธศาสนา มาร์กซิสม์ และสังคมไทย กับ พุทธศาสนา ทุนนิยม ความยากจน และแนวทางในการพัฒนาประเทศ ซึ่งบทที่ ๑๐ นี้จะเป็นบทสรุปเส้นทางของไทยมองไทยและสังคมไทยที่เดิน โดยได้นำเอาหลักทางพุทธศาสนา และลัทธิมาร์กซิสม์มาใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาสังคม เป็นการทดลองสร้างรูปแบบใหม่ว่าจะเป็นไปได้เพียงใดโดยวิเคราะห์ว่าระบบเศรษฐกิจเป็นมรดกของปัญหาต่างๆ ซึ่งเป็นระบบทุนนิยมเป็นแกนกลาง ประชาธิปไตยก็ไม่เกิด และทำให้หลักการศาสนาพุทธต้องแปรไปไม่เป็นพุทธที่แท้จริงด้วย

“การที่สังคมไทยมีระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเป็นแกนกลางเช่นนี้จะไม่นำไปสู่ระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย และจะไม่เอื้ออำนวยให้ชาวพุทธประพฤติปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า แต่ในทางตรงกันข้าม กลับจะทำให้สังคมเดินหน้าไปสู่ระบบเผด็จการ ทำให้พุทธศาสนาอ่อนเปลี้ย กลายเป็นศาสนาที่มุ่งส่งเสริมให้คนหลงมงายและมัวเมาแต่ในกิเลสตัณหา” (น. ๒๘๑)

ส่วนการมองที่ว่าไม่นำไปสู่ระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย แต่จะเป็นเผด็จการมากขึ้นก็เพราะระบบเศรษฐกิจที่ของเขามุ่งฐานะเป็นบริวารของระบบทุนนิยมสากล ซึ่งมหาอำนาจเป็นแกนกลางต้องการคงความเป็นทุนนิยมของมหาอำนาจไว้ ประเทศบริวารจึงต้องเป็นเผด็จการเพื่อส่งผลให้มหาอำนาจได้มากกว่าประชาธิปไตย

เปรียบเทียบให้เห็นว่าแก่นแท้พุทธศาสนากับทุนนิยมขัดแย้งกันและทุนนิยมทำลายมนุษยธรรมและคุณธรรม เปรียบเทียบพุทธศาสนากับ มาร์กซิสต์ ในส่วนที่คล้ายคลึงกันและน่าจะนำมาปรับใช้กับสังคมไทยได้

“จุดมุ่งหมายของพระพุทธเจ้าและมาร์กซ์ก็ไม่ได้ขัดแย้งกัน กล่าวคือต่างก็มุ่งหวังที่จะให้คนมีลักษณะไม่เห็นแก่ตัวเช่นเดียวกัน ฝ่ายหนึ่งให้สละใจก่อน อีกฝ่ายหนึ่งให้สละทรัพย์สินและจัดระบบใหม่เท่านั้น” (น. ๓๐๑) หลักการดูจะไม่ต่างกันในกรณีนี้ ต่อการจัดระบบเท่านั้นที่น่าจะมีปัญหาเกี่ยวกับสังคมไทย ซึ่งก็ยอมรับว่ามีปัญหา เพียงแต่บอกว่า ความขัดแย้งของพุทธศาสนากับทุนนิยม จะทำให้มีผลในทางลบต่อสังคมมากกว่า

แม้จะเป็นการนำเสนอแนวทางใหม่ให้ลองนำมาปรับใช้กับสังคม แต่ก็ยังยืนยันไว้ด้วยว่า เส้นทางทุนนิยมที่เดินอยู่นั้นผิดทางที่จะทำให้เป็นสังคมพุทธและอยู่อย่างสันติสุข

“หากเราต้องการ สังคม ที่มี คุณ ธรรม การพัฒนาประเทศแบบทุนนิยมเป็นการเดินผิดทาง” (น. ๓๕๖)

โดยสรุป *ไทยมองไทย* เป็นการมองสังคมไทยจากคนไทยด้วยกันที่มีโอกาสไปเรียนต่างประเทศ ด้วยความจริงใจ และเป็นอารมณ์

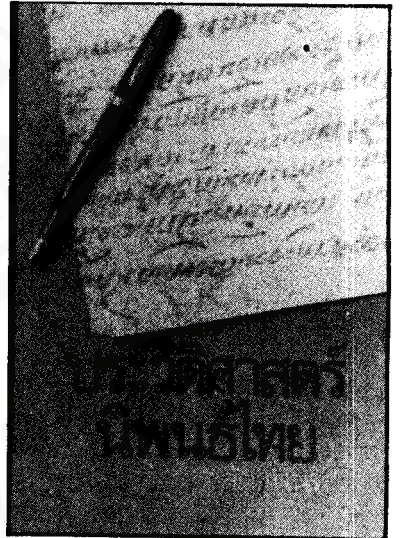
หาทางออกให้กับสังคมไทยของเราทางหนึ่ง แม้จะมีข้อบกพร่อง ในการรวบรวมทำให้ขาดการประสานกลมกลืน และซ้ำซ้อนกันในบางเรื่อง กรณีของเศรษฐกิจทั้งที่ภาคเศรษฐกิจและส่วนอื่น ๆ เช่นที่คณะทางศาสนาก็มีอยู่ มากทำให้เกิดความซ้ำเรื่องราวอยู่บ้าง แต่ก็ทำให้ใจให้อยอมรับว่า เป็นที่ค้นคว้ากรรมต่างวาระมาถูกร้อยกัน อีกสิ่งหนึ่งที่ทำให้หนังสือขาดความกระชับหนักแน่นก็คือ เรื่องพิสูจน์อักษร ทำให้เสียบรรยากาศทางวิชาการพอสมควร โดยทั่วไปแล้ว *ไทยมองไทย* เป็นที่รวมแนวทางการมองสังคมไทยที่รูปแบบหนึ่งค่อนข้างเน้นในการนำมาวิเคราะห์ มาลองปรับกับสังคมไทย และมองเชิงวิภาษวิธี ข้อข้อดีอีกอันหนึ่งก็คือจะเป็นการบันทึกบรรยากาศของวันเวลาที่ผ่านเลยมา คือปัญหาส่วนใหญ่เป็นช่วงสมัยรัฐบาลเกรียงศักดิ์ ทำให้เข้าใจความเป็นจริง บรรยากาศชัดเจน แม้ว่าปัญหาหลายอย่างของสังคมไทยจะเป็นอภิปรัชญา ไม่ขึ้นอยู่กับกาลเวลา คือมองเมื่อใดก็เจอเมื่อนั้นก็ตาม ก็เป็นส่วนดีใน

แง่ได้สะท้อนบรรยากาศของช่วงสมัยนั้นไว้ได้ด้วยข้อมูลและทางออก บางครั้งการมองอาจจะผิดพลาดบ้าง เช่นกรณีกลุ่มพลัง เรื่องพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ช่วงสมัยนั้นได้บัญญัติไปสมทบมาก แต่ปัจจุบันเปลี่ยนไปก็ตาม *ไทยมองไทย* ก็ทำหน้าที่ของความเป็นไทย ที่ต้องการเห็นสังคมไทยเป็นไปตามอุดมคติและเป็นทฤษฎีที่น่าจะแปรเป็นการปฏิบัติจริงจึงได้ และทำให้เราเห็นหลายมุมของเพื่อนไทยในต่างแดน คือ ที่ชนะต่อมากฎมี และทำให้เห็นความหวังเหมือนกันว่า ถ้าเพื่อนไทยเหล่านี้ไม่สูญหายไปกับ ระบบ อัน ผิด ของปัจจุบันที่หลายคนหายไปตามกาลเวลา อนาคตที่ดีกว่าย่อมบังเกิด และ *ไทยมองไทย* ก็เป็นหลักฐานการมองอนาคตของไทยที่น่าสัมผัส เพื่อทำความเข้าใจในการหาแนวทางสานสังคมไทยต่อไป

สปรอง ควงไสว
โรงเรียนวัดสังเวช กทม.

นาฏวิภา ชลิตานนท์,
ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย.
มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ และสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ร่วมกันจัดพิมพ์, ๒๕๒๔
๓๕๖ หน้า. ราคา ๒๕ บาท

“ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย” ซ่อนคงจะดึงดูดความสนใจจากนักเขียน ประวัติศาสตร์ และผู้สนใจทั่วไปได้ไม่น้อย ระดับของความสำคัญของ “บัญชี” นี้ มีมากแค่ไหน น่าจะดูได้จากข้อพิงสังวรของ อ.เอช.คาร์ร์ ที่ได้กล่าวไว้ว่า เราควรจะศึกษาประวัติศาสตร์ และสภาพแวดล้อมทางสังคมของคนเขียนประวัติศาสตร์ ก่อนที่จะศึกษา “ประวัติศาสตร์” (E.H. Carr, *What is History?* Vintage Books, 1961. p. 54) และดูเหมือนว่า ผู้ศึกษาเรื่องนี้ โดยทั่วไปก็จะตระหนักถึงข้อพิงสังวรอันนี้เป็นอย่างดี (ดู อาทิ เช่น งานเขียน ของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ ชาวลาวีชัย เกษตรศิริ สมเกียรติ

วันทะนะ) โดยนัยดังกล่าวนี้ หนังสือของคุณ นาฏวิภา ชลิตานนท์ จึงเป็นหนังสือที่อยู่ในระดับ นักเขียนประวัติศาสตร์ที่ทุกคนควรจะอ่าน ในเงื่อนไขที่ในปัจจุบันเรามาหนังสือใน

ท่านองุ่นไม่มากนัก และยังมีหนังสือเรื่องหนึ่งที่คุณภาพมากกว่าหนังสือเล่มนี้

แต่อย่างไรก็ตาม เราก็คงจะอ่านหนังสือเล่มนี้อย่างมีวัตถุประสงค์พอสมควร ผู้วิจารณ์แลเห็นข้อท้วงติงหลายประการ ซึ่งจะขอแลกเปลี่ยนทัศนะในทันที โดยที่ทั้งหมดยังวิจารณ์คิดว่า เป็นปัญหาพื้นฐานจาก “ประวัติศาสตร์นิพนธ์ และปรัชญาประวัติศาสตร์” ของหนังสือ “ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย” เอง ซึ่งมีข้อสังเกตต่อหนังสือเล่มนี้ โดยทั่วไปในเบื้องต้น ๓ ประการดังต่อไปนี้

ประการแรก ผู้เขียนมีข้อสมมติพื้นฐานเกี่ยวกับการเขียนประวัติศาสตร์ไทย ว่ามีความต่อเนื่อง ในคำนำของหนังสือผู้เขียนก็ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่าเป็นความพยายามที่จะเข้าใจถึง ความต่อเนื่อง และวิวัฒนาการของการเขียนประวัติศาสตร์ไทย (ผู้เขียนจำกัดระยะเวลาศึกษาตั้งแต่ สมัยโบราณจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น) ผู้วิจารณ์ขอให้ชัดเจนไว้ที่คำว่า “ความต่อเนื่อง” เพราะในตลอดทั้งเล่ม ผู้เขียนก็พยายามเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย โดยอาศัยสื่อความคิด (concept) ดังกล่าว การเขียนประวัติศาสตร์ไทยทั้งในแบบจารึก ตำนาน และพงศาวดาร “...แม้ว่าจะมีสภาวะแวดล้อมทางประวัติศาสตร์ จะทำให้แนวทางการเขียนประวัติศาสตร์ไทยแตกต่างกันอย่างไรก็ตาม” (หน้า ๓๐๕) แต่ทั้งหมดก็ถึงความต่อเนื่องเป็นความสืบเนื่อง (หรือต่อเนื่อง?) ในสิ่งที่ผู้เขียนเรียกว่า ความสืบเนื่องของวัฒนธรรมเก่า (หน้า ๓๐๕) และนั่นคือ บทสรุปของผู้เขียน โดยที่ผู้เขียนอธิบายจาก ๔ ลักษณะ คือ เนื้อหา ความเชื่อ วัฒนธรรม พุทธศาสนา และลักษณะของชนมรรชา (หน้า ๓๐๕-๓๐๕) กล่าวคือ ทั้งจารึก ตำนาน และพงศาวดาร มีความต่อเนื่องทางด้านเนื้อหาตรงที่ต่างมี ลักษณะของการจัดบันทึกลำดับเชื้อสาย และวงศ์วาน เพื่อยืนยันสิทธิบางอย่างทางสังคมการเมือง ในแง่ของความเชื่อ ก็มีความต่อเนื่องตรงที่ต่างมีเรื่อง ไชยกลาง ปาฏิหาริย์และปรากฏการณ์ผิดธรรมชาติ ส่วนวัฒนธรรม พุทธศาสนา ก็พบว่ามีการรับเอาแนวความคิดและเรื่องราวพุทธศาสนาเข้ามาเป็นเค้าโครงเรื่อง หรือเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ไทย เป็นการใช้สิ่งที่ผู้เขียนเรียกว่า

ระเบียบวิธีการบันทึกประวัติศาสตร์แบบพุทธศาสนาของลังกา และในที่สุดท้าย ก็คือลักษณะของชนมรรชา จะนำมาโดยตลอดนับตั้งแต่การบันทึกประวัติศาสตร์ไทย ครั้งแรกในจารึก ต่อมาก็คือตำนานและพงศาวดาร ประการที่สอง ผู้เขียนมีความพยายามที่จะเข้าใจแนวความคิด คำนิยม สำนักทางประวัติศาสตร์ และสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมของคนในแต่ละยุค กล่าวคือ เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ความคิดไทย ผ่านการศึกษาประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยในเวลาเดียวกัน ด้วย สิ่งนี้เป็นประเด็นสำคัญที่ผู้วิจารณ์เห็นด้วยอย่างยิ่ง (ตัวอย่างที่เด่นชัดมากในกรณีของไทย ได้แก่ งานเขียนของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ เรื่อง *ประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์ ในพระราชพงศาวดารอยุธยา*) แต่ในทางปฏิบัติเป็นอย่างไรบ้าง เราจะต้องพิจารณากัน ในรายละเอียดอีกทีหนึ่ง ซึ่งจะได้อีกกล่าวต่อไป

ประการที่สาม ผู้วิจารณ์สังเกตว่า ผู้เขียนไม่ได้รับัดระวังเรื่องการใช้คำนามธรรมจัดแบบ หรือแบ่งประเภทประวัติศาสตร์นิพนธ์ ซึ่งย่อมต้องมีรากฐานความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ (historical categories) ทำไฉนก็เลยที่สำคัญในที่นี้ คือ คำว่า จารึก ตำนาน และพงศาวดาร ผู้เขียนใช้คำอธิบายหลายลักษณะ ซึ่งสื่อความหมายได้ในหลายนัยด้วยกัน นับตั้งแต่เป็น งานเขียนทางประวัติศาสตร์, การเขียนประวัติศาสตร์, วิธีการเขียนประวัติศาสตร์, แนวทางการเขียนประวัติศาสตร์ และลักษณะของการเขียนประวัติศาสตร์ การขาดความวิตรววิจารณ์ในเรื่องนี้ ดูออกจะไม่เป็นเรื่องสำคัญสำหรับนักประวัติศาสตร์โดยทั่วไป แต่อย่างไรก็ตาม ถ้าเราเคร่งเครียดกับมันสักเล็กน้อยก็จะพบว่ามันเป็นปัญหาที่เดียวต่อการศึกษาความเป็นมาของประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหนังสือของคุณ นาฏวิภา เล่มนี้

ผู้วิจารณ์จะขอย้อนกลับมาในรายละเอียดของหนังสือเล่มนี้สักเล็กน้อย เริ่มต้นจากสถานภาพของหนังสือ ซึ่งแต่เดิมเป็นวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทมาบัดนี้ ขาดทิศทาง ประวัติศาสตร์ของผู้เขียน ข้อเดิมของเรื่องคือ วิวัฒนาการของการเขียนประวัติศาสตร์ไทย ตั้งแต่สมัย

โบราณจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

หนังสือเล่มนี้แบ่งเนื้อหาออกเป็น ๔ บทด้วยกันคือ ถัดจากคำนำมากจะเป็นบทที่ ๑ ด้วยปรัชญาประวัติศาสตร์ ซึ่งมีเรื่อง ประวัติศาสตร์คืออะไร สำนักและขอบเขตของประวัติศาสตร์ และวิธีการทางประวัติศาสตร์ (บทที่ ๑ หน้า ๑-๑๖) บทที่ ๒ ชื่อว่า จารึก (หน้า ๑๗-๑๐๕) ประกอบด้วยเรื่อง ความหมายของจารึก ข้อจำกัดในการศึกษาจารึกในฐานะงานเขียนทางประวัติศาสตร์ จารึกที่ค้นพบในประเทศไทย ลักษณะและวิวัฒนาการของการเขียนจารึกไทย สาเหตุความเสื่อมของจารึกหน้าแรกของจารึก ลักษณะทั่วไปของการเขียนประวัติศาสตร์แบบจารึก และการประเมินคุณค่าของจารึกในฐานะเป็นเอกสารชั้นต้น บทที่ ๓ ว่าด้วยตำนาน (หน้า ๑๐๖-๒๐๕) ซึ่งมีเรื่องความหมายของตำนาน เนื้อหาของตำนาน ปรัชญาประวัติศาสตร์ในตำนาน ลักษณะทั่วไปของการเขียนประวัติศาสตร์แบบตำนาน และคุณค่าของตำนาน บทที่ ๔ เป็นเรื่อง พงศาวดาร (หน้า ๒๐๖-๓๐๓) ประกอบไปด้วยเรื่องความหมายของพงศาวดาร การจำแนกพระราชพงศาวดาร พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา เนื้อหาของพงศาวดาร ปรัชญาประวัติศาสตร์ในการเขียนพงศาวดาร ลักษณะทั่วไปและการนำเสนอพระราชพงศาวดาร และคุณค่าของพงศาวดาร หลังจากนั้นก็จะเป็นบทสรุป (หน้า ๓๐๔-๓๐๕) ซึ่งมี ๒ ส่วน ส่วนแรกกล่าวถึงลักษณะของการเขียนประวัติศาสตร์ที่แตกต่างกันสามชนิด คือ จารึก ตำนาน และพงศาวดาร ส่วนที่สองกล่าวถึง ความสืบเนื่องในงานเขียนประวัติศาสตร์ไทย แบบ จารึก ตำนาน และพงศาวดาร

เมื่อพิจารณาจากเนื้อหาของหนังสือ จะพบว่า ผู้เขียนได้ให้ความสำคัญ แก่ บทที่ ๒, ๓ และ ๔ เป็นอย่างมาก ซึ่งเป็นกรณีวิเคราะห์การเขียนประวัติศาสตร์ แบบจารึก ตำนาน และพงศาวดาร ในชั้นรายละเอียด และนี่ก็เป็นจุดเด่นอีกประการหนึ่งของหนังสือเล่มนี้ ความเข้มข้นของสิ่งที่เรียกกันว่า “ความเป็นประวัติศาสตร์” มีอยู่ตลอดเวลาในบทที่ ๒, ๓ และ ๔

นี้ มีการใช้เอกสารอ้างอิง และคัดลอกข้อความ ในเอกสารต่างๆ ในจารึกตำนาน และพงศาวดาร มาเขียนกันด้วยความหนักแน่น มีการใช้ทัศนวิพากษ์กับเอกสาร จารึก ตำนาน และพงศาวดาร พร้อมกับให้ข้อคิดต่างๆ มากมาย อาทิเช่น การเข้ามาของพุทธศาสนา ลัทธิลังกาวงศ์ทำให้การเขียนจารึกเปลี่ยนแปลงไปทั้งในส่วนที่เป็นโครงเรื่องและส่วนที่เป็นความสำคัญทางประวัติศาสตร์ (หน้า ๕๒-๕๕) ส่วนการอ่านตำนานก็พบว่า ผู้ประพันธ์ตำนานมีความเข้าใจพื้นฐานในเรื่อง “ความจริง (Reality)” ของเหตุการณ์ตามระบบความคิดที่แตกต่างกับปัจจุบัน ซึ่งส่งผลให้ผู้อ่านตำนานในปัจจุบันไม่อาจเข้าใจและติดตามเนื้อหาของตำนานได้อย่างง่าย ๆ (หน้า ๑๑๕) และ ความเข้าใจเรื่องกาลเวลาสำหรับการเขียนประวัติศาสตร์แบบพงศาวดารเป็นไปในทำนองเดียวกับจารึก กอปรองประวัติศาสตร์คือเหตุการณ์ซึ่งกำลังเกิดขึ้น ไม่มีทั้งจุดเริ่มต้นและจุดจบ ในขณะที่ประวัติศาสตร์ในตำนานเป็น กระบวนการที่มีจุดเริ่มต้นและจุดจบ (หน้า ๒๕๐)

แต่อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่า ข้อคิดเห็นต่างๆ ดังกล่าวซึ่งเป็นเรื่องธรรมดาที่ย่อมต้องมองเห็นด้วยและผู้ไม่เห็นด้วยนั้น เป็นเพียงแต่ข้อคิดเห็น “เฉพาะส่วน” ที่จะต่างกันไปที่ละเรื่อง การรวมข้อคิดเห็นทั้งหมดเข้าด้วยกันเพื่ออธิบายประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยทั้งหมดมีปัญหา (ซึ่งจะกล่าวต่อไป) ซึ่งส่งผลให้คำอธิบายของผู้เขียนถูกจำกัดในตัวของมันเอง

ผู้วิจารณ์ขอให้สังเกตตั้งแต่บทที่ ๑ ซึ่งผู้วิจารณ์คิดว่ามีความสัมพันธ์กับสิ่งที่ตามมาในบทที่ ๒, ๓ และ ๔ น้อยมาก การอ้างคำกล่าวของท่านผู้ทรงหลายเป็นแบบผิวเผิน และครั้งหนึ่งอาจผ่านงานเขียนของคนอื่น และหรืองานแปลและเก็บความของคนอื่นอีกที่หนึ่ง ผู้เขียนดูเหมือนจะแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย ด้วยการกล่าวแต่เพียงว่า เพื่อดูหลักฐานการถอดอดีตตามตำราใหม่ที่สุด (หน้า ๑๓) การกล่าวถึงข้อมูลต่างๆ ในทางประวัติศาสตร์ไม่อาจนำมาใช้ได้ทันที หากต้องทำอย่างมีจิตสำนึก

และมีการวิเคราะห์หัวจารณเพราะข้อมูลต่างๆ อาจไม่บริสุทธิ์ในตัวของมันเอง (หน้า ๑๓) เราก็น่าจะตั้งคำถามกันต่อไปอีกใหม่ว่า คำว่าบริสุทธิ์ หมายความว่าอะไร? ผู้วิจารณ์คิดว่า ผู้เขียนเองก็พยายามตอบ ด้วยการวิเคราะห์ที่จารึก ตำนาน และพงศาวดาร ในบทที่ ๒, ๓ และ ๔

ผู้เขียนเริ่มต้นศึกษาการเขียนประวัติศาสตร์ไทยในแต่ละส่วนแยกเป็น จารึก ตำนาน และ พงศาวดาร โดยที่ไม่ได้แสดงเหตุผลให้เห็นเลยว่า ทำไมต้องจัดแบบประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยออกเป็น จารึก ตำนาน และ พงศาวดาร ผู้วิจารณ์เข้าใจว่าจะเพราะเราใช้คำว่า จารึก ตำนาน และพงศาวดาร กันมานานจนคุ้นเคยกันโดยทั่วไปแต่อย่างไรก็ตามการที่ผู้เขียนไม่ได้วางพื้นฐานความเข้าใจเรื่องการจัดแบบ (categories) นี้ไว้เลย ทำให้ผู้เขียนใช้คำว่า จารึก ตำนาน และพงศาวดารไว้ในหลายความหมาย (ในทัศนะของผู้วิจารณ์) เป็นทั้ง งานเขียน, การเขียน, วิธีการเขียน แนวทางการเขียน และลักษณะของการเขียนประวัติศาสตร์ไทย ซึ่งทั้งหมดจะก่อให้เกิดการสื่อความหมายที่คลุมเครือ และสับสน

ยกตัวอย่างเช่น ในเรื่องจารึก ผู้เขียนกล่าวว่า จารึกไม่ได้เป็นเพียงแต่เอกสารทางประวัติศาสตร์ แต่ยังเป็นงานเขียนทางประวัติศาสตร์โดยที่เรื่องราวที่จารึกลงนั้น ได้ให้ความหมายต่อบุคคลในยุคนั้น โดยผ่านการคัดเลือก ได้ตรงตรง ถึงความสำคัญและจำเป็นของอดีตต่อเขา จารึกจึงเป็นงานเขียนเกี่ยวกับอดีตอย่างมีสำนึก แบบอย่าง เบ้าหมาย และหน้าที่เฉพาะตัว (หน้า ๑๘) ข้อความในตอนนี้ส่งความหมายไปในทางที่ผู้เขียนต้องการบอกว่า ย่อมต้องมีระบบความคิดอยู่เบื้องหลังการจารึกในแต่ละกาลแต่ละยุค แต่ครั้นมาถึงขั้นวิธีการศึกษา ผู้เขียนกลับกลับกันจารึกบางหลักออกไปด้วยเหตุผลที่ว่า “... เพราะจารึกเหล่านั้นจัดทำขึ้นด้วยเหตุผลหรือหน้าที่ทางศาสนา หรืออย่างอื่นอย่างชัดเจน เช่น จารึกลานนา หลักที่ ๖๕ กล่าวถึงการปฏิสังขรณ์วัดของเจ้าหมื่นคำเพชรผู้ครองนครลำปาง...” (หน้า ๑๘) และ “... ขณะเดียวกันบางครั้ง

จารึกเหล่านั้นก็ไม่ได้กล่าวถึงเรื่องราวต่างๆ ในระยะเวลาซึ่งสืบเนื่องกัน” (หน้าเดียวกัน) ความคลุมเครือจะยังปรากฏเมื่อผู้เขียนจัดลักษณะและวิวัฒนาการการเขียนจารึกไทยออกเป็น จารึกพิเศษรุ่นแรก จารึกยุคกลาง และ จารึกยุคหลัง โดยที่การจัดแบ่งขึ้นกับ “... สมัยเวลาที่เข้าใจว่าได้จัดทำจารึกกัน ๆ ขึ้น เป็นตัวกำหนด เพราะพิจารณาเห็นว่า เป็นวิธีที่จะศึกษาลักษณะและวิวัฒนาการของการเขียนจารึกได้ชัดเจนยิ่งกว่าใช้ตัวกำหนดอย่างอื่น เช่น ภูมิภาค เนื้อหา ฯลฯ...” (หน้า ๒๘)

ตัวอย่างที่สองได้แก่เรื่องตำนาน ผู้เขียนกล่าวว่า “คุณค่าแท้จริงของตำนานปรากฏอยู่ในส่วนที่เป็นจุดประสงค์ ความคิด ทัศนคติโลกทัศน์ และความหมายของตำนานต่อสังคมและสมัยของเขา” (หน้า ๒๑๓) และยังอ้างอีกว่า “ตำนานจึงมีค่าเป็นตำราทางประวัติศาสตร์ ความคิด ความเชื่อของมนุษย์อย่างที่จะหาจากที่ไหนไม่ได้ หรือทำขึ้นใหม่ก็ไม่ได้ (หน้าเดียวกัน) ผู้เขียนเริ่มต้นวิเคราะห์จากเนื้อหาของตำนาน และอ้างว่าอาจ ซึ่งได้แบ่งตำนานออกเป็น ตำนานที่มีเนื้อหาหลักคำบรรพ์ ตำนานที่มีเนื้อหาแบบประวัติศาสตร์สากล และ ตำนานปรัมปรา และปรัมปราชีวิต (หน้า ๑๒๔) แต่กรณีศึกษาในรายละเอียดจริงๆ ซึ่งเป็นแก่นของสิ่งที่ผู้เขียนจะนำเสนอ ผู้เขียนกล่าวว่า “จากการแบ่งเนื้อหาของตำนานออกเป็นสามประเภทข้างต้นทำให้แยกศึกษาที่มาของตำนานในแนวทางประวัติศาสตร์นิพนธ์ ได้สองแนวทางคือ ตำนานฝ่ายวัด และตำนานฝ่ายเมือง” (หน้า ๑๒๕-๖) โดยที่ตำนานฝ่ายวัด เป็นผลงานการบันทึกของพระภิกษุ หรือ นักบวชในพุทธศาสนา ส่วนตำนานฝ่ายเมือง เป็นการจดบันทึกเรื่องราวปรัมปราถิ่นพื้นบ้านกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ในลักษณะของการคัดลอกกันต่อ ๆ มา

จากสองตัวอย่างข้างต้น น่าจะสังเกตเห็นได้ว่า ผู้เขียนมีความคลุมเครือ เรื่องการใช้คำว่าจารึก ตำนาน และพงศาวดาร ในการจัดแบ่งประเภทของประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย การไม่เคร่งครัดต่อ ความหมาย และ สันทีเป็นพื้นฐานของการจัดแบ่ง ประเภทประวัติศาสตร์

นิพนธ์ไทยว่าขึ้นอยู่กับอะไร? ทำให้แนวความคิดของผู้เขียนที่นำเสนอออกมามีความสับสน การที่ผู้เขียน เริ่มต้น ตัดขวาง ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย (ผู้วิจารณ์ใช้ในความหมายที่ ทั้ง จารึก ตำนาน และ พงศาวดาร มีจุดเหลื่อมทางเวลากันอยู่มาก) ออกเป็นส่วนๆ อาจจะทำให้ผลดีในแง่ที่สามารถพิจารณารายละเอียด “เฉพาะส่วน” ได้อย่างหนักแน่น และสมบูรณ์ในตัวเอง แต่อย่างไรก็ตามการปะติดปะต่อภาพตัดขวางเข้าด้วยกันก็ยังเป็นปัญหาอยู่ อย่างที่ ได้ตั้งข้อสังเกตไว้แล้ว นั่นก็คือ ทั้งหมัดเป็นภาพของความต่อเนื่อง กระนั้นก็ตาม ความคิดที่มองประวัติศาสตร์แบบต่อเนื่องในตัวของมันเองแล้ว น่าจะมีผลดีต่อการศึกษาประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยเสียด้วยซ้ำ แต่การฉกฉวยไม่เป็นเช่นนั้น เพราะภายใต้กรอบความคิดใหญ่ของความต่อเนื่อง ผู้เขียนมิได้ระมัดระวังความไม่ต่อเนื่องของประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยเลย ที่สำคัญยิ่งกว่านั้นก็คือ ผู้เขียนเองพยายามทำภาพของความต่อเนื่อง ให้เป็นไปแบบราบเรียบผสมกลมกลืน และเป็นอันหนึ่งอันเดียว โดยปราศจากความขัดแย้งและการปะทะกันทางความคิดระหว่างการเขียนประวัติศาสตร์ไทยแบบต่างๆ ผู้วิจารณ์ขอขุดเสี้ยนใต้ไว้ที่ พยายามทำภาพของความต่อเนื่อง ทั้งนี้เพราะจากการศึกษาในชั้น รายละเอียดของผู้เขียนเอง ได้ให้ภาพที่พองว่า ผู้เขียนได้บีบบังคับข้อมูลให้เข้ากับกรอบความคิดคร่าวๆ ของตนเอง

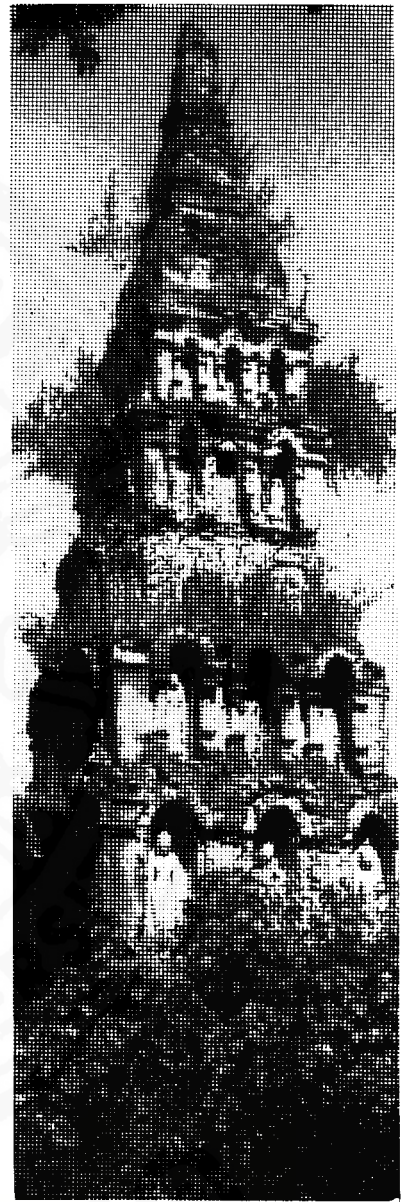
ยกตัวอย่างเช่น การเปลี่ยนแปลงทางภาษาในการเขียนประวัติศาสตร์ ผู้เขียนเองก็ได้ชี้ให้เห็นว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงจากภาษาที่เรียบง่าย ไปสู่ภาษาที่รูปประโยค และการเรียบเรียงถ้อยคำ ตลอดจนการใช้ศัพท์ซับซ้อนขึ้นตามระบบความคิด เพื่อรับใช้โครงสร้างทางสังคม การเมือง และการปกครอง (ดูอาทิเช่น หน้า ๑๐๕) สิ่งดังกล่าวมานี้ ผู้เขียนได้กล่าวไว้ในหลายบทหลายตอน แต่เหตุใดจึงกลายเป็นเรื่องของเพียงแค่ “ภาษา” ความไพเราะ อรรถรส และอิทธิพลของวรรณคดี มันไม่ได้มีการปะทะกันทางความคิดเลยหรือ?

ตัวอย่างที่สอง การเปลี่ยนแปลงในเนื้อหาของตำนานจากเรื่องราวปรัมปรา เกี่ยวกับ

กำเนิดของมนุษย์ และบ้านเมือง ในขอบเขตที่เป็นเรื่องของท้องถิ่นของตนจริงๆ ไปสู่เนื้อเรื่องที่เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์พุทธศาสนา เป็น ประวัติศาสตร์สากล (Universal History) การเปลี่ยนแปลงของสิ่งนี้จะควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงในเรื่อง การรับรู้ (Perception) เรื่องราวในอดีตของตนเอง อาทิเช่น แต่เดิมอาจจะอ้างว่าความเสื่อมสลายของบ้านเมืองเกิดจากการทำผิดกฎธรรมะ เป็นต้น เรื่องดังกล่าวนี้จะพบได้เป็นตอนๆ ไป ในหนังสือเล่มนี้ มันไม่มีความขัดแย้งกันหรือมีการปะทะกันทางความคิด ระหว่างสิ่งใหม่กับสิ่งเก่าเลยหรือ?

ตัวอย่างที่สาม ได้แก่ การบันทึกลำดับเชื้อสาย และวงศ์วาน ซึ่งเป็นลักษณะร่วมกันทั้งในจารึก ตำนาน และพงศาวดาร แต่อย่างไรก็ดี ผู้เขียนเองก็กล่าวว่า “ลักษณะร่วม” ดังกล่าว ก็ยังมีความแตกต่างกันพอสมควร กล่าวคือ ในจารึกจะเป็นแบบแคบๆ ชั่วสองสามชั่วคน ในตำนานจะมีการลำดับตระกูลวงศ์กันอย่างยาวนาน และแอบอิงกับลักษณะความเชื่อ ส่วนในพงศาวดาร เน้นทฤษฎีอย่างเคร่งครัด ซึ่งถึงแม้จะมีการเปลี่ยนราชวงศ์ แต่ก็ยังมีลำดับกันลงมาได้ว่าเป็นตัวแทนของเทวะเหมือนกัน ผู้เขียนเองได้ลดความสำคัญของความแตกต่างลง โดยถือเอาลักษณะการบันทึกลำดับเชื้อสายและวงศ์วาน ว่าเป็นจุดเด่น ซึ่งส่งผลให้ผู้เขียนไปสรุปว่า การเขียนประวัติศาสตร์ไทยมีความสับสนเนื่องในสิ่งที่ผู้เขียนเรียกว่าความสับสนของวัฒนธรรมเก่า แต่ผู้เขียนไม่ได้ชี้ให้เห็นเลยว่า การที่ ทั้งจารึก ตำนาน และพงศาวดารต่างก็เขียนขึ้นเพื่ออ้างสิทธิ์ทางสังคมการเมืองนั้น มีการขัดแย้ง หรือมีการปะทะกันทางความคิดต่อกันหรือไม่? เพียงใด? ในเมื่อทั้ง จารึก ตำนานและพงศาวดาร ต่างก็มีความคาบเกี่ยวกัน และทับซ้อนกันอยู่

ปัญหาอาจจะอยู่ที่ผู้เขียน ไม่ได้ทำการวิเคราะห์เนื้อหา ของ จารึก ตำนาน และ พงศาวดาร รวมกันทั้งหมด ได้ในตัวของมันเอง จึงไม่อาจมองผ่านจุดเปลี่ยนแปลงทางความคิดและการรับรู้ในขั้นตอนต่างๆ ของประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย แต่สิ่งนี้อาจไม่ใช่ประเด็น เพราะผู้เขียน ไม่ได้ศึกษาประวัติศาสตร์ความ

คิดไทยโดยตรง กระนั้นก็ตาม การพิจารณาจารึก ตำนาน และพงศาวดาร ที่ละส่วน โดยทำการพิจารณาการหน้าทและปรัชญาที่อยู่เบื้องหลัง การเขียน จารึก ตำนาน และพงศาวดาร ขึ้นกับการให้เหตุผลทางประวัติศาสตร์ตามสภาวะการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ที่รับรู้กันโดยทั่วไปนั้น ผู้วิจารณ์ขอสงวนความสงสัยในความน่าเชื่อถือของการให้เหตุผลทางประวัติศาสตร์ในแต่ละส่วนนั้นไว้ ตัวอย่างที่

ได้แก่การอธิบายปรัชญาประวัติศาสตร์
ในตำนานของผู้เขียน (หน้า ๑๕๒-๑๕๕) ซึ่ง
ผู้เขียนอธิบายจากตัวกำหนด ในประวัติศาสตร์
กาลและเทศะ เราจะพบว่า แทนที่ผู้เขียน
จะเริ่มต้นวิเคราะห์จากเนื้อหาและแนวคิดใน
ตำนานเอง ผู้เขียนกลับไปแสวงหา “ไม้บรร
ทัด” ที่ว่าด้วยโลกทัศน์และแนวความคิด
เรื่องชีวิตถูกกำหนดตามแนวทางพุทธศาสนา
ว่ามีอะไรบ้าง เช่น ความเชื่อในเรื่องกรรม
และการเวียนว่ายตายเกิด เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือ
ที่น่าอ่านเล่มหนึ่ง และ ควรจะอ่าน ถ้าเป็นนัก
เรียนประวัติศาสตร์ ขอบอกพร่องของหนังสือ
จากที่ได้กล่าวมา เป็นเรื่องของกรอบความคิด
และวิธีการศึกษาซึ่งวางอยู่บนพื้นฐานทางปรัชญา
ประวัติศาสตร์ และประวัติศาสตร์นิพนธ์
ของผู้เขียนเอง ทัศนะของผู้วิจารณ์คงไม่ใช่ข้อ
ยุติหากแต่ควรจะเป็นแรงกระตุ้นใหม่การวิพากษ์
วิจารณ์เรื่องนี้ต่อไป เพื่อให้สมคุณค่าแก่
หนังสือ และ คำเตือนของ อี. เอช. คาร์ร ที่ว่า
“...ไม่มีเอกสารใดที่สามารถบอกเราได้
มากกว่าสิ่งที่ผู้เขียนเอกสารนั้นคิด สิ่งที่เกิดขึ้น
ว่าเกิดขึ้นแล้ว สิ่งที่เขาคิดว่าควรเกิดขึ้นหรือ
ว่าจะเกิดขึ้น หรือบางทีก็เป็นเพียงสิ่งที่เขาต้อง
การให้ก่อนคิดอย่างที่เขาคิด หรือบางทีก็เป็น
เพียงสิ่งที่เขาคิดด้วย ตัวเองว่าเขาเกิดเสียด้วยซ้ำ
สิ่งต่างๆ เหล่านี้จะไม่มีความหมายอะไรจนกว่า
นักประวัติศาสตร์จะเข้ามาใช้ และอ่านมันให้
ออก...” (E.H. Carr, What is History ?
p.16)

ก่อนจะจบ จะขอฝากข้อคิดเห็น ไปยังผู้
จัดพิมพ์สักเล็กน้อย ถ้าการจัดรูปเล่ม หน้าปก
และการพิมพ์ มีความประณีตขึ้นสักหน่อย ก็
คงจะทำให้หนังสือเล่มนี้ มีคุณค่าอันจับต้อง
มากขึ้น ส่วนสนนราคา ๒๕ บาท นั้น ขอบชม
จริงๆ ว่าไม่แพงเลย หวังว่าคงจะขึ้นหยัก
นโยบายที่ให้นักศึกษาและ ประชาชน ได้มี
โอกาสยืมหนังสือตำราในราคาอ่อมเยากันต่อไป
นรินทร์ เมฆไตรรัตน์
แผนกวิชาประวัติศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Anthony Smith,
**The Geopolitics of Information How
Western Culture Dominates the World)**
London: Feber & Feber, 1980, 192 หน้า
ราคาประมาณ 320 บาท.

ความปริวิตกเกี่ยวกับข่าวการ ท้ายหนังสือพิมพ์
ในสิงคโปร์ ได้เข้ามาขอหุ้น หนังสือ
พิมพ์ภาษาอังกฤษฉบับหนึ่งในกรุงเทพฯ คงจะ
ทำให้คนไทยหลายๆคนเกิดความตื่นตัว สนใจ
บทบาทของสื่อมวลชน โดยเฉพาะ ของต่างชาติ
ที่มีอิทธิพลในเมืองไทยมากขึ้น และความ
รู้สึกนึก น่าจะถูกกระตุ้นให้ตระหนักกันอย่าง
กว้างขวางเมื่อข่าวการจี้กดดันประเทศไทย
ว่ามีความเสี่ยงต่อการลงทอนฉบับ ๘ ของโลก
โดยใช้เกณฑ์ท้าย “ปฏิกริยาต่อเรื่อง” ใน
ไทยได้ว่า “เลือนลอบ และมีหลายประเทศที่
รอดไปจากการจี้กดดันน้อยอย่างเหลือเชื่อ” ดัง
รายละเอียดเป็นบททราบกันโดยทั่วไป

ประเทศในกลุ่มที่สาม หรือประเทศกำลัง
พัฒนาทั้งหลายก็มีความรู้สึกต่างๆ ตั้งแต่
น้อยไปจนถึงเกรี้ยวกราดไม่พอออกพอใจ
ที่ภาพพจน์ของตัวเองที่ปรากฏออกไปสู่สายตา
ประชาคมโลกโดยผ่านเงื้อมมือของ ๔ “ผู้กำกับ
ข่าว” ใหญ่ของโลกคือ AP, AFP, Reuters และ
UPI นั่นกลายเป็นบท “ผู้ร้าย” ไป กลุ่มประเทศ
โลกที่สามซึ่งมี อินเดีย, กิอานา, อินันดา,
แซร์ (ซาอ์) และแทนซานี เป็นประเทศ
ที่กระตือรือร้นมากที่สุด จึงพากันเรียกร้องให้
มีการจัดระเบียบระบบข่าวสารของโลกเสียใหม่
ที่เรียกว่า New International (or World)
Information Order (NIO-เลียนแบบ ‘การ
จัดระบบเศรษฐกิจของโลกใหม่’ หรือ New
International Economic Order) โดยให้เหตุผล
ว่าเพื่อให้เกิดความยุติธรรมในด้านการไหลของ
ข่าวสาร (flow of Information) หรืออีกนัย
หนึ่งเพื่อให้ตนได้รับบท ‘พระเอก’ บ้าง
Smith ได้วิเคราะห์ที่วิกฤตการณ์ ดังกล่าวนั้น
โดยทำการศึกษาความเป็นมาของปัญหา ดังนี้
แต่อดีตถึงปัจจุบัน และมาสรุปลง
ที่แนวโน้มของ “กลุ่มพลัง” ต่างๆ ที่เป็นตัว
แปรสำคัญในการ “ชกตะเยื่อ” สิ่งที่เขาเรียกว่า

สงครามคำพูด (war of words) ทั้งนี้อาจเป็น
เพราะ การอภิปราย ถกเถียงกันถึงเรื่องใน
ระดับนานาชาติไม่ว่าจะเป็นในการประชุมของ
UNESCO หรือกลุ่ม Non-alignment หรือการ
ประชุมกลุ่ม North-South ล้วนแต่ยังไม่อาจ
หาข้อยุติ หรือลงความเห็นในมติสำคัญๆ ของ
เรื่องนั้ได้อย่างง่ายๆ โดยเฉพาะการที่ทัศนคติ
ทางฝ่ายตะวันตกที่มองว่า แทนที่โลกที่สามจะ
ร่วมมือกับตนกลับกลายเป็นต้องการมาแทนที่
ตน (Supplant) รวมทั้งเห็นว่าโลกที่สามต้อง
การกลบข่าวการบีบบังคับข่าว ในประเทศของตน
เองและยังไปบีบบังคับรัฐบาลของประเทศที่มีค่านิยมแบบ
Laissez-faire ให้จัดการกับนักข่าว
ของตนอย่างชอบธรรมภายใต้ภาคี “NIO”
นี้ ส่วนโลกที่สามก็มองว่าฝ่ายตะวันตกไม่มี
ความจริงใจในการถ่ายทอดเทคโนโลยีทางด้าน
นี้ให้แก่ตน รวมทั้งใช้ ‘การขูดรีดทางด้านข่าว
สาร’ นี้มาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจ
ของตนเอง เช่นการใช้ดาวเทียมสำรวจหา
ทรัพยากรได้ก่อนเจ้าของประเทศเป็นต้น ยิ่ง
กว่านั้น ปัญหาที่ยังยึดติดด้วยการผสมโรงของ
อุดมการณ์ทางการเมือง อีกด้วย

สาระสำคัญในหนังสือ **The Geopolitics
of Information** นี้ Anthony Smith ได้แบ่ง
เนื้อหาออกไปเป็น ๖ ตอนรวมทั้งบทสรุป
ตอนแรก ชื่อ The Old International
Information Order เป็นถาวรกล่าวถึงศตวรรษ
ต้นๆ ของการสำรวจแสวงหาดินแดนใหม่ ๆ

ซึ่งแน่นอนย่อมรวมถึงการส่งข่าวสาร การอธิบายความเป็นไปในดินแดนต่างๆ นอกไปจากดินแดนของชาวยุโรป นั่นเท่ากับเป็นการส่งสมมติความคิดใหม่ ๆ ขึ้น โดยเฉพาะสำหรับชาวยุโรปแล้วนั่นเท่ากับเป็นการกลับตาลปัตรความเชื่อ ในทางโลกของพวกเขาก็จะอย่างไรก็ตามข่าวสารความรู้เหล่านั้น นอกจากจะต้องคำนึงถึง 'รสนิมย' ความต้องการของผู้กระหายข่าวสารตะวันตกแล้ว ยังมีปัญหาเรื่องความถูกต้องตรงกับความเป็นจริงด้วย ซึ่งก็เป็นปัจจัยแรก ๆ ของการขัดแย้งด้านข่าวสารนั่นเอง นอกจากนี้ในระยะต่อมาการหาข่าวสารความรู้ ยิ่งค่อย ๆ แพร่ขยายออกไปในหมู่ชาวตะวันตกในลักษณะครอบงำแบบจักรวรรดินิยมมากขึ้น กล่าวคือ 'นักข่าว' มองตนเองและอารยธรรมของตนเป็นใหญ่ และใช้ 'อัตวิสัย' ของตนเองนั้นเป็น 'แก่น' มองโลกหรือดินแดนอื่น ๆ นอกเขตของตน อย่างไม่คิดเมื่อประเทศต่าง ๆ ในโลกที่สาม ที่แม้จะได้รับอิสรภาพทางการเมือง แต่ประสบความล้มเหลวในการพัฒนา โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจ ในระยะทศวรรษที่ ๑๙๖๐ ประเทศเหล่านี้ก็พากันตระหนักถึงการที่ตนเองไม่อาจมีอิสระพึ่งพาตัวเองได้ ในด้านการควบคุมข่าวสารความรู้ โดยสรุปแล้วปัญหาที่ประเทศกลุ่มโลกที่สามต้องเผชิญคือ การครอบงำทางข่าวสารของประเทศพัฒนาแล้ว, การต่อสู้กับรัฐบาลกดขี่ในประเทศของตนเอง และการต่อสู้เพื่อเป็นอิสระจากวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มั่งงายบางอย่างซึ่งบับรัดความรู้ สกนิกคิดของคนรุ่นใหม่เกินไป

ตอนสอง ชื่อ Cultural Dependence กล่าวถึงอุตสาหกรรมภาพยนตร์หรือ จักรวรรดินิยมในวงการบันเทิงอันเป็นรูปแบบที่สำคัญอันหนึ่งของจักรวรรดินิยมทางการสื่อสาร Smith ได้ยกตัวอย่างการครอบงำของภาพยนตร์อเมริกันในหลายประเทศ โดยเฉพาะตัวอย่างหนึ่งที่คนไทยเรารู้จัก "เฉย ๆ" ก็ได้กล่าวคือ Smith อ้างว่า ภาพยนตร์ที่ฉายในไทยนั้นร้อยละ ๕๐ เป็นภาพยนตร์อเมริกัน (ในแง่ของภาพยนตร์ต่างประเทศ) นอกจากนี้ Smith ยังกล่าวถึงอิทธิพลของภาษาอังกฤษ ที่ทำให้สหรัฐฯ และสหราชอาณาจักร ครอบงำข่าวสารของโลกไม่ว่าจะเป็นข่าวงานคมนาคมด้าน

ขนส่ง โทรศัพท โทรเลข การกระจายเสียง และหนังสือพิมพ์ ซึ่งเติบโตมาจากเส้นทางแสวงหาและล่าอาณานิคมดั้งเดิมของประเทศมหาอำนาจและตกทอดมาจนปัจจุบัน เขาชี้ว่า การไหลเข้าของ "สินค้าด้านสื่อสาร" นั้นเป็นเสมือนลักษณะสำคัญก่อนหน้าที่จะมีการไหลเข้ามาของสินค้าประเภทอื่น ๆ ต่อไปในบทนี้ Smith เปรียบเทียบว่า ปัญหาการครอบงำข่าวสารของ Reuters เห็นดินแดนอเมริกัน (ก่อนจะมี AP และ UPA หรือ UPI ในภายหลัง) มีลักษณะคล้ายกับการผูกขาดของห้าสำนักข่าวใหญ่ในโลกปัจจุบัน (รวมทั้ง Tass ของโซเวียตและ AFP ของฝรั่งเศส) ยิ่งกว่านั้น อเมริกันยังครอบงำวงการอุตสาหกรรมโฆษณาของโลกด้วย Smith เห็นว่าลักษณะการเสนอ "ผลงาน" ของสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ รวมทั้งช่างภาพที่คำนึงถึงหรือทำราวกับมุ่งจะ 'บ่อน' ให้สภาพแวดล้อมของวัฒนธรรมตะวันตก การฝักใฝ่รรมกับข่าวหรือหนักหนังสือพิมพ์ให้เตรียมเนื้อหาข่าวราวกับว่าจะสะท้อนภาพของวัฒนธรรมต่างชาติ จึงมีกลไกเกณฑ์ตะวันตกเป็นมาตรฐาน ในงาน Smith ก็ยกกรณีตัวอย่างที่พาดพิงถึงไทยอีกเช่นกัน หลังจากนั้นเขาก็ได้พูดถึงสื่อมวลชนแขนงวิทยุที่จะเข้างมวชนได้กว้างขวางที่สุด แต่หลายประเทศของโลกที่สามก็ประสบปัญหาอยู่นั่นเองไม่ว่าจะเป็นด้านอุปกรณ์ การติดตั้ง สัญญาณวิทยุที่แปรเป็น Spectrum ตามข้อตกลงของ ITU (International Telecommunication Union) และที่สำคัญดูเหมือนจะ

ได้แก่ความเชื่อถือได้ของข่าวสารที่พึงได้จากวิทยุ ตัวอย่างที่น่าสนใจ ๆ ของการพึ่งพาทางด้านวัฒนธรรม ในบทนี้เห็นจะได้แก่การมองถึงประเทศในกลุ่มที่พัฒนาแล้วด้วยตนเอง นั่นคือ การพึ่งพาทางอากาศต่อสหรัฐอเมริกา ซึ่งอาจกล่าวได้ถึงขนาดว่าการพึ่งพาทางด้านวัฒนธรรมนั้น ยากที่จะหลุดพ้นเสียยิ่งกว่าการตกเป็นอาณานิคมเสียอีก ซึ่งเรื่องนี้ Mort Rosenblum วิจารณ์ว่า ทวีจรนั้นเป็นความอิสระของชาวคาเนดาเองที่จะตัดสินใจอะไรเป็นผลประโยชน์ที่กว่าของตนเพราะคาเนดาเป็นชาติที่มีประชาธิปไตย อย่างไรก็ตามการพึ่งพาทางวัฒนธรรมอาจกล่าวได้ว่า พัฒนามาสู่ขั้นสูงสุดในยุคของการพึ่งพาทาง Electronic

โดยเฉพาะด้านคอมพิวเตอร์ การสื่อสารผ่านดาวเทียม ก่อให้เกิดสิ่งที่ Smith เรียกว่า "Electronic Culture" (น.๕๖) อาจสรุปได้ว่าการพึ่งพาของต่างชาติในบทนี้มีประเด็นสำคัญที่สุดอยู่ที่ "การพัฒนา" ซึ่งเป็นเรื่องที่ Smith เห็นว่า ทางเดียวที่จะให้ความขัดแย้งสองทางนี้ดำเนินไปได้ก็คือ "การเสียสละบางส่วน" ในการรับและให้ระหว่างเทคโนโลยีกับผลประโยชน์บางอย่าง ซึ่งแน่นอนว่ามีอีกหลายฝ่ายเห็นว่า "การปฏิวัติ" เสียเสียดูจะเหมาะสมกว่า

ตอนสาม เป็นเรื่องของจักรวรรดินิยมทางด้านข่าวสาร เป็นการชี้ให้เห็นถึงบทบาทของหนังสือพิมพ์ฉบับสำคัญ ๆ และสำนักข่าวที่สำคัญ ๆ ของโลกทั้งค่ายเสรีประชาธิปไตยและค่ายสังคมนิยม Smith ได้เล่าประวัติความเป็นมาของแต่ละสำนักข่าว รวมทั้งเป้าหมายในการเน้นการเสนอข่าวด้านต่าง ๆ ลักษณะและสถานะรวมทั้งการติดต่อกับภูมิภาคต่างๆ ทั้งด้านการ "ขายข่าว" และการมี "ผู้สื่อข่าวประจำ" อยู่ Smith กล่าวชัดเจนถึงการ 'เล่นข่าว' ของสำนักข่าวต่างๆ และการที่โลกที่สามถูกผูกมัดให้รับข่าวของตนเองในลักษณะที่ต้องผ่านการ 'ย้อย' หรือ 'การจัดทำ' ข่าวของมือข่าวในตะวันตกแล้ว กรณที่ขัดและเป็นตัวอย่างอันดีคือ การวิพากษ์การทำข่าวเรื่องการให้เอกราชแก่ Surinam ในอเมริกาใต้ ซึ่งอ้างว่า 'แม้จะรณรงค์ความช่วยเหลือที่ค้ำนิมของชาวชนต่างๆ ถูกกำหนดขึ้นมาในสำนักข่าวสำคัญทั้งสี่ของโลก' รวมทั้งพบว่าการรายงานข่าวที่แบบ 'ปกติ' ของสำนักข่าวตะวันตกเหล่านั้นคือ ภัยพิบัติความหายนะของโลกที่ ๓ ส่วนในกรณี 'ปกติ' ของโลกที่สาม (และตัวอย่างคือการให้เอกราชแก่ Surinam กลับพบว่า ไม่มีการเสนอข่าวอย่างกว้างขวาง หรือเกือบ ไม่มีการเสนอข่าวเลย) อย่างไรก็ตาม Robert L. Stevenson ได้แย้งในการศึกษาของเขาว่าการเสนอข่าวบนชั้นอยู่กับการเน้นของสำนักข่าวแห่งชาติของภูมิภาคต่างๆ มากกว่าที่จะโทษว่า สำนักข่าวตะวันตกได้ละเลยต่อข่าวของโลกที่สาม ในบทนี้ นอกจาก Smith จะกล่าวถึงพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ของยุคล่าอาณานิคมของห้าสำนักข่าวใหญ่แล้วยังกล่าวถึง เบื้องหลังโครงสร้างระบบทุนนิยมที่เน้นระบบแห่งข่าวสารควบคุมระบบ

การเงินและการผลิตของสี่สำนักข่าวตะวันตกด้วย นอกจากนี้ เราจะได้ทราบถึงการก่อตั้งสำนักข่าวระดับภูมิภาคและระดับชาติอื่น ๆ เช่น กลุ่ม Hellcommune ของ Scandinavia และประเทศยุโรปกลางและตะวันตกบางประเทศ, กลุ่ม Inter Press Service ในอเมริกาใต้, CANA ในทะเล Caribbean, Tanjung ของยูโกสลาเวีย และกลุ่มไม้ฝักไฟสายไฟ ซึ่งมี การร่วมกันในด้านอุปกรณ์, การเสนอข่าวและแลกเปลี่ยนด้านต่างๆ ภายหลังเรียกว่า.Tanjung Pool นอกจากนั้นก็มี AZaP หรือ Agence Zaire Presse, Pars ของอิหร่าน, Mid East News Agency ใน Cairo, Kyodo ในญี่ปุ่น, Hsin-Hua ในจีน แต่น่าสังเกตว่า Smith มิได้กล่าวถึงการเสนอข่าว Deptnews ของกลุ่มประเทศบางประเทศในเอเชียโดยเฉพาะของเอเชียอาคเนย์ที่มีศูนย์กลางอยู่ที่มณฑล (โปรดดู Ali, S.M. "Improving Asian News Flow" **World Press Review**, May 1980, pp 34-36 (ข้อมูลจาก AUA Library Reference Service))

ในตอนต่อมา Smith ได้พิจารณาถึงการประเมินว่าข่าวสารความรู้อะไรบ้างที่จัดได้ว่าเป็น "ข่าว" (newsworthy) ซึ่งเป็นปัญหาวิชาการหนังสือพิมพ์ (Journalism) ซึ่งในปัจจุบันได้มีความพยายามเรียกร้องให้นักข่าวนักหนังสือพิมพ์มีความรู้สึกร่วมใน "อุดมการณ์ของการพัฒนา" นั่นคือให้นักข่าวตะวันตกยอมรับและมีความรับผิดชอบต่อสังคมโลกที่สามและความต้องการบางอย่างของโลกที่สามบ้างในการเสนอข่าวเหตุการณ์ต่างๆ ในลักษณะที่ชัดเจนต่อภาพพจน์ที่ดี ไม่ใช่วิพากษ์วิจารณ์หรือเสนอข่าวในเชิงทำให้ผู้ตกเป็นข่าวเสียหาย (ซึ่งปัญหาเหล่านี้เหมือนในโลกตะวันตกเองก็มีปัญหาอยู่ไม่น้อย เช่นกรณีการเสนอข่าวการโทรศัพท์ข้ามทวีปของมกุฎราชกุมารแห่งอังกฤษ เป็นต้น) ซึ่งปัญหาเหล่านี้คือที่มาของการเรียกร้องให้มี NIIO นั่นเอง อย่างไรก็ตามการเรียกร้องความสมดุลในการไหลของข่าวสารย่อมขัดแย้งกับการไหลอย่างอิสระของข่าวสารแน่นอน เพราะเรื่องดังกล่าวมีปัญหาระดับของการแทรกแซงขององค์กรกลางอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งอาจมาจากภายในประเทศหรือกระทั่งภายในจิตสำนึกแห่งการยับยั้งของ

นักข่าวเองก็ได้ จะเห็นว่าเมื่อขอบเขตที่ค่อนข้างกว้างขวางมากในการหาสถาบันใดสถาบันหนึ่งมาขยับยั้ง และถ้าหากมีแล้ว ก็ไม่แน่ว่า การเสนอข่าวลักษณะเป็นกลาง (Objective) ที่แท้จริงเป็นอย่างไรแน่ โดยสรุปแล้วบท Smith กล่าวถึงปัญหาที่ทำให้โลกที่สามปั่นป่วนและมีความพหุจนเสียหายแต่ตัวการของปัญหา กลับเป็นปัญหาอีกเปลวหนึ่งของการกระบวนการพัฒนาทางประวัติศาสตร์ที่ไม่มีใครควบคุมได้แม้แต่สำนักข่าวตะวันตกทั้งสี่ หรือวิชาการหนังสือพิมพ์แนวใดๆ ซึ่งส่วนหนึ่งก็อาจต้องแก่ไขที่การฝึกอบรมนักข่าว นักหนังสือพิมพ์ที่มีความรับผิดชอบและสนใจในปรากฏการณ์ "อันไม่สมดุล" นั้น

ตอนที่ ๕ ใช้ชื่อว่า "And a New International Electronic Order?" บทนี้ Smith กล่าวถึงพัฒนาการทาง Electronic อย่างกว้างขวางและเน้นเป็นพิเศษทางการผลิตวัสดุอุปกรณ์อันทันสมัยที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารการเก็บรวบรวมข้อมูลข่าวสารความรู้ต่างๆ นั่นคือ "Informatics" เขาแบ่งออกเป็น ๔ ส่วนด้วยกัน ในส่วนแรก Smith กล่าวถึงการส่งข่าวสาร การติดต่อสื่อสารกันในรูปแบบใหม่คือแปรสภาพเป็น 'พลังงาน' แทนที่จะใช้วิธีการทางกายภาพหรือประรมที่ชัดเจนอย่างปัจจุบันมีการทำสังคมใหม่ลักษณะเป็น "Information Society" ซึ่งเป็นลักษณะของการเปลี่ยนแปลงที่ยิ่งใหญ่ โดยทั้งสองคำต่าง ๆ ย่อมอยู่ได้และอยู่บนพื้นฐานของข่าวสารความรู้ (Information) ซึ่งสังคมในลักษณะนี้ คำนึงถึงความสัมพันธ์ของสถาบันต่างๆ ในรูปของการหน้าที่ (function) ของผู้ถ่ายแนวโยกย้ายข่าวสารความรู้ นอกจากนั้นยังพิจารณาว่า ข่าวสารความรู้ เป็นทั้งสินค้าที่มีลักษณะหลากหลายและเป็นทั้งทรัพยากรอันมีค่าคือเป็นทรัพยากรที่เป็น "วัตถุดิบ" ของสินค้าอื่น ๆ ต่อไปอีกด้วย Smith ได้กล่าวถึงขนาดว่าในอนาคตระบบวงจรการไหลของข่าวสารความรู้โดยใช้ความทันสมัยของเทคโนโลยีนั้น จะสามารถติดตั้งในบ้านและสำนักงานราวกับเป็นระบบวงจรไฟฟ้าในปัจจุบันนี้ได้ทีเดียว อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาถึงการที่ "ทรัพยากรข่าว

สาร" ตกอยู่ในมือของประเทศผู้เจริญทางอุตสาหกรรมกลุ่มเล็ก ๆ ประกอบกันมีความจำเป็นต้องรีบ 'ตัดดวง' ทรัพยากรข่าวสารดังกล่าวมาใช้พัฒนาประเทศแล้ว ความขัดแย้งจึงย่อมจะมีมากขึ้น

ในส่วนที่สองของตอนสั้น Smith พิจารณาถึงสภาพทางภูมิศาสตร์การเมืองของโลกในการแบ่งช่องสัญญาณคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้า (electro-magnetic spectrum) ซึ่งมีประโยชน์แก่ประเทศที่สามารถทางเทคโนโลยีในการใช้ส่งข่าวสารความรู้ การพุดติดต่อระยะทางไกล ๆ แบบ "ข้ามทวีป" หรือแม้แต่การติดตั้งโทรศัพท์ในรถยนต์ส่วนบุคคล จากกรที่ช่องสัญญาณดังกล่าวเป็นสมบัติของมนุษยชาติ จึงต้องมีการแบ่งสรรกันอย่างยุติธรรม และแน่นอนที่ต้องมีการ สงวน 'ที่ว่าง' ไว้ให้ประเทศที่ยังไม่มีความสามารถในการใช้ประโยชน์องค์การที่มีบทบาทในด้านนี้คือ ITU นอกจากนี้ยังมีการพิจารณากันถึงการแบ่งปันช่องความถี่ของสัญญาณวิทยุ (bandwidths) ของโลกด้วย แต่ที่ปัญหาหนักที่สุดเห็นจะได้แก่การไหลข้ามพรมแดนของข่าวสารความรู้และข้อมูลต่างๆ โดยเฉพาะในกรณีการใช้ Computer ปฏิบัติการที่ทำให้ข้อมูลของประเทศหนึ่งไปเก็บอยู่ในประเทศแม้ข้างงานด้านคอมพิวเตอร์ จะต้องมีการจัดระเบียบของอุปกรณ์เครื่องมือนำเพื่อให้บริการทางข่าวสารข้อมูลใหม่ ๆ เพื่อให้สังคมหนึ่งๆ มีแนวทางการวางแผนการรวบรวมและแจกจ่ายข่าวสารข้อมูลที่จะนำเข้ามาเป็นจุดเดียวกัน (ซึ่งเรียกว่า "Informatics" นั้นได้มีการตั้ง Intergovernmental Bureau of Informatics เพื่อหาหลักข้อตกลงสากลใน "การไหลของข้อมูลข่าวสารข้ามพรมแดน" ถึงขนาดมีบางประเทศเสนอให้เก็บ 'ภาษี' กับข่าวสารที่จะข้ามพรมแดนนี้ เพราะถึงว่าการสูญเสียข้อมูลข่าวสารแบบนั้น เป็นการสูญเสีย "ดุลการชำระเงินและดุลการจ้างงาน" อย่างไรก็ตามปัญหานานาประการที่เกี่ยวข้องกับ Informatics นี้ อาจเรียกรวมๆ กันว่าเป็น Information Problem

ส่วนที่สามของตอนสั้น Smith พุดถึง ศูนย์กลางของ Information Problem ก็คือการให้บริการคอมพิวเตอร์ โดยเฉพาะของ IBM ที่อ้างว่าครองตลาดถึงร้อยละ ๖๐ ของการติดตั้ง computer ในโลก เรืองนองให้เกิดปฏิกริยาใน

กลุ่มตลาดร่วมยุโรป (EEC) มาก เพราะเห็นว่าจะอย่างน้อยควรมีลักษณะของ 'เอกราช' อยู่ในภูมิภาคตนเองบ้าง ประเทศกลุ่ม EEC นี้ได้ก่อตั้ง EURONET ขึ้นเพื่อดำเนินการพึ่งพาตนเองในด้านนี้ อย่างไรก็ตาม สิ่งที่น่าจับตามองในวิวัฒนาการของตลาดคอมพิวเตอร์ และการสื่อสารดาวเทียมของสหรัฐอเมริกาคือ Satellite Business System (SBS) ซึ่งร่วมดำเนินการโดย IBM, Comsat (US Communication Satellite) และบริษัทประกันชีวิต Aetna ซึ่ง SBS นี้ ถึงแม้จะช่วยลดค่าใช้จ่ายในการคมนาคมระยะไกล ๆ ของบริษัทข้ามชาติต่าง ๆ โดยเฉพาะในด้านการบริหารงานข้ามทวีป และมีความเป็นเอกเทศในตัวเองรวมทั้งประหยัดเวลาได้มากนั้น แต่ SBS ก็เป็นการใช้เพื่อต่อต้านคู่แข่งของ IBM ที่เกิดขึ้นทั้งในยุโรปและญี่ปุ่น รวมทั้งประเทศกำลังพัฒนาบางประเทศด้วย เพราะบริการของ SBS มีลักษณะเป็นการพึ่งพาภายในบริษัทต่าง ๆ ที่รวมอยู่ใน SBS (intra-Corporate) โดยเฉพาะอาจเป็นการช่วยหรือกระตุ้นให้โลกที่สามหันมาพึ่งพาบริการที่มีราคาถูกและน่าไว้วางใจมากขึ้น นอกจากนี้ SBS ยังเพิ่มความยุ่งยากแก่หน่วยงานควบคุมกฎข้อบังคับของทางการ (FCC) ที่จะแบ่งแยกความแตกต่างระหว่าง ภาระงาน การติดต่อสื่อสารคมนาคมที่ต้องอยู่ภายใต้กฎระเบียบ กับ ภาระงานการจัดทำข้อมูล (data processing) ซึ่งไม่ต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์นั้นด้วย

ส่วนที่สี่ เป็นการพูดถึงแนวโน้มคอมพิวเตอร์ อาจก่อให้เกิดช่องว่างระหว่างชาติต่าง ๆ และภายในชาติคือพัฒนาทั้งหลายในแง่ความทันสมัยที่เกินกว่าวัฒนธรรมของบางชาติจะปรับตัวได้ทันหรือมีความไม่เข้าใจระหว่างกลุ่มผู้นำและมวลชนในประเทศโลกที่สาม ซึ่งช่องว่างทางเทคโนโลยีนั้นต้องกลับมาพัฒนาที่ปัญหาความเป็นเอกราชอยู่นั่นเอง เพราะถ้าหากไม่มี "Informatisation of Society" เพื่อต่อต้านการครอบงำของ IBM ทางด้าน Informatics แล้ว ภาระงานอื่น ๆ ทั้งทางการปกครอง การเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมที่ต้องพึ่งพาระบบ หรือสถาบันเหล่านี้ก็ย่อมถูกบีบบังคับให้เข้าร่วมเป็น 'พันธมิตร

โดยความจำใจ' ซึ่งไม่มีใครต้องการ เพราะผลประโยชน์ของประเทศชาติ ประชาชน ของตนเองย่อมได้ไม่เป็นกอบเป็นกำเท่ากับการแยกตัวเป็นเอกเทศ นี่ย่อมก่อปัญหาตามมาคือ ทำอย่างไรจึงจะหาความสมดุลระหว่างการใช้เทคโนโลยีโดยที่ต้นทุนต่ำ และมีการจ้างงานสูงและก็ต้องตกอยู่ในมือของคนในท้องถิ่นมากขึ้นด้วย (indigenization) ซึ่งก็ถือเป็นปัญหาอคติในการพัฒนาโลกที่สามที่เน้นการร่วมมือทางด้านเทคนิคระหว่างกัน (TCDC) นอกจากนี้ เทคโนโลยีที่ก้าวหน้าในอนาคต ก็ยังทั้งปัญหาสำคัญแก่มนุษย์คือ ความสัมพันธ์ส่วนบุคคลที่ถูกทำลายไปนั้น คู่กับการปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ในแนวนั้นหรือไม่

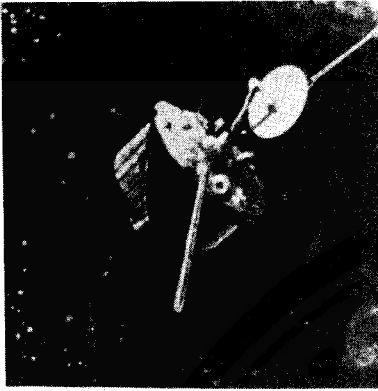
ตอนที่ห้า ว่าด้วยเรื่อง "Double Standards of Freedom" Smith กล่าวถึง วิชาการหนังสือพิมพ์ ๒ แนวทางคือ แบบที่เน้นการชานาหรือรับข่าวสารจากรัฐบาล หรือมีส่วนช่วยในการพัฒนาประเทศซึ่งส่วนมากปรากฏในโลกที่สามกับแบบซึ่งความเป็นอิสระของหนังสือพิมพ์เองหรือเป็นผู้ที่แยกออกจากฝ่ายรัฐบาลเพื่อพร้อมที่จะปะทะกับความผิดพลาดของรัฐบาลหรือคอยเป็น "ฝ่ายค้าน" ถ่วงดุลกับรัฐบาล แต่ Smith ก็เสริมว่าในแบบแรกนั้น ยังมีความแตกต่างระหว่าง การที่รับข่าวมาจากรัฐบาลง่าย ๆ ตรง ๆ เลขที่การรับข่าวมาอย่างมีความสำนึกและเข้าใจว่าตนยังมีส่วนร่วมอยู่ในขั้นตอนพัฒนาการของประเทศ ซึ่งดูจะชาว Smith ให้ความสำคัญแก่แนวทางของวิชาชีพหนังสือพิมพ์แบบที่คล้ายกับในสังคมโปรโมคกว่า แนวทางของประเทศเผด็จการในโลกที่สามอีกหลาย ๆ ประเทศ (และอาจรวมถึงเผด็จการในค่ายสังคมนิยมส่วนมากด้วย) Smith เห็นว่าวิชาชีพหนังสือพิมพ์นั้นในตะวันตกยังไม่เห็นว่าเป็น "อาชีพ" อย่างเต็มขั้นก็เพราะขาดลักษณะบางอย่างของ "อาชีพ" และว่าในประเทศโลกที่สามส่วนมากการกำเนิดของวิชาการหนังสือพิมพ์ก็มีลักษณะการ "ย้าย" (transplant) วิชาของตะวันตกมาใส่จนทำให้เข้าใจแต่ด้านเทคนิคในโลกที่สาม โดยปราศจากวิญญานการปฏิบัติที่แท้จริงนั้นคือการไหลของแนวความคิด จากสิ่งแวดล้อมของสังคม

หนึ่ง ไปยังสังคมใหม่ ซึ่งในแง่ก็เป็นภารกิจปัญหาให้หนักหนังสือพิมพ์และนักข่าวรุ่นใหม่ ๆ ที่จะเรียนรู้และเสริมสร้างแนวทางของตนเองในการตระหนักถึงวิชาการหนังสือพิมพ์แบบรับผิดชอบในตัวเอง Smith เน้นว่าให้หนักหนังสือพิมพ์อิสระได้เลือกแนวทางของตนเองอย่างรับผิดชอบ อาจกล่าวได้ว่า สอมวลชนจะเป็นผู้ตัดสินถึง เสรีภาพแบบใหม่ในวิชาการหนังสือพิมพ์เอง และผลักดันให้มาตรฐานใหม่เป็นที่ยอมรับทั่วไปทั้งในสังคมกำลังพัฒนาเองและสังคมที่พัฒนาแล้ว

ในบทสรุป Smith ได้แสดงความเห็นในแง่ที่ว่า เส้นใยแห่งจักรวรรดินิยมที่ถูกบีบขมตั้งแต่ยุคล่าอาณานิคมนั้น ทำให้สื่อข่าวสารต่าง ๆ มีอำนาจแทรกตัวลึกลงไปในวัฒนธรรมของประเทศโลกที่สามได้มากก็จริง เขาก็ได้หวังว่า ขบวนการสื่อสารที่ตนตัวแล้วนั้นจะทำให้มีการร่วมมือและการพึ่งพาอาศัยกันมากขึ้นในรูปของหุ้นส่วน นอกจากนั้นลักษณะของ "Information Society" ก็อาจเป็นแนวทางหรือโอกาสของงานเริ่มต้นใหม่ ในทศวรรษต่อไป

* Informatisation of Society เป็นคำที่ถอดมาจากภาษาฝรั่งเศสว่า "L'Informatisation de la Société" จากการศึกษากระบวนการทางการปกครอง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ต่างต้องพึ่งพาบริษัท สถาบัน หรือส่วนต่าง ๆ ที่เป็นสื่อให้เกิด Information ขึ้น ทำให้ต้องมีการวางแผนในด้านนี้ ซึ่งแต่เดิมนั้นเราเคยชินกับการวางแผน แต่ทางด้านภาคเกษตรกรรมหรืออุตสาหกรรม แต่เนื่องจากภาคข่าวสารความมรดานต่าง ๆ ทวีความสำคัญและเพิ่มมากขึ้น ในอัตราที่รวดเร็วกว่าภาคอื่นอีก ๒ ภาคดังกล่าว ทำให้ต้องมีนโยบายทาง Information ที่เหมาะสมทันกันขึ้น คำว่า Information of Society นี้ มีความหมายกว้างกว่า Information Society ซึ่งคำหลังนี้ ญี่ปุ่นเป็นชาติแรกที่นำมาใช้ในการกล่าวถึงขั้นตอนในความเจริญเติบโตทางยุคอุตสาหกรรม ในภาษาไทย คำทั้งสองยังไม่มีการบัญญัติศัพท์เป็นการแน่นอนนัก

(ขอขอบคุณ อ.ดร. ศิริชัย ศิริภายะ แห่งแผนกวิชาการสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่กรุณาให้คำอธิบายบางส่วนในเรื่องนี้)

ซึ่งอาจหมายถึงการไหล “ของข่าวสารความรู้อันข้ามพรมแดนของสังคมหนึ่ง ๆ อาจต้องอยู่ในข้อจำกัดมากขึ้น อย่างไรก็ตาม Smith ได้แสดงความเห็นไว้แล้วว่า ในสังคมที่สลับซับซ้อนนั้นการควบคุมการไหลของข่าวสารความรู้ความแบบเนียบมากกว่าที่กฎเกณฑ์หรือกฎหมายของรัฐบาลใด ๆ จะจัดการได้ Smith กล่าวว่า “ความเนียบของสังคมต่างหากที่ควบคุมสังคมนั้น และทำให้สังคมมีเสถียรภาพอยู่ได้มากกว่าความอึดที่ทศกรีกโครม (น. ๑๕๑)

เนื่องจากผู้วิจารณ์ความรู้คือ ข้างจำกัดมาก ภารกิจของ Geopolitics of Information ของ Smith จึงค่อนข้างจะเป็นการแนะนำหนังสือมากกว่า และถือยากจะเสริมด้วยข้อสังเกตของนักเขียนคนอื่นอีก ๒ ท่านคือ Karmel และ Rosenblum ที่กล่าวไว้ข้างต้น

ในความเห็นของ Rosenblum นั้นซึ่งผู้วิจารณ์เห็นด้วยคือ เรื่องที่ Smith แสดงความคิดเห็นนั้นหลายตอนที่ไม่มีชัดเจนว่า ความคิดนั้นเป็นของ Smith เองหรือเพียงแต่ยกข้อโต้แย้งของผู้อื่นมาอ้างอิง Rosenblum เห็นว่าการที่โลกที่สามโจมตีการเสนอข่าวภัยพิบัติต่าง ๆ ของโลกที่สามในแหล่งข่าวตะวันตกนั้นเป็นเรื่องน่าแปลก เพราะโลกที่สามเองอยากให้โลกตะวันตกส่งความช่วยเหลือและให้ความเห็นแก่โลกที่สามเอง นอกจากนี้ Rosenblum ยังเห็นว่าเป็นการยุติธรรมที่จะเปิดโปงความชั่วร้ายของผู้นำโลกที่สามพอ ๆ กับการเปิดโปงความผิดของ Nixon ในคดี Watergate แต่ที่ Smith ได้เขียนไว้และ Rosenblum ได้พบมาด้วยตนเองอย่างชัดเจนคือ กรณีการตั้งสำนักข่าวในโลกที่สาม ซึ่งปรากฏว่านักข่าวผู้หนึ่งถูกฆ่าไปแล้ว แต่ข่าวในสำนักข่าว AZAP ของ

Zaire กลับบอกว่ากำลังรอคำตัดสิน นักข่าวรูปให้เห็นถึง “ความเชื่อถือได้” ของสำนักข่าว “ทั้งหลาย” ของโลกที่สาม มันก็เขียนตะวันตกหลายคนเห็นว่า ทางเดียวที่จะทำให้สำนักข่าวของโลกที่สาม “ฝังใจ” ขนมาได้คือเสนอข่าวที่ถูกถ่วงกว่า น่าเชื่อถือได้มากกว่า นั่นจะเป็นคำสบประมาทแก่นักคิดว่าเราจะมัวแต่คอยปิดข่าวสร้างภาพพจน์ หรือจะแก้ปัญหาด้านต่อของความเลวร้ายต่าง ๆ แทนที่จะมา “ตัดจรีต” (hypocrisy) อ้างว่าเป็นการเสนอข่าวแบบช่วยพัฒนาการ (developmental reporting)

ส่วน Karmel เห็นว่า การที่ Smith ชี้ว่า ในประเทศโลกที่สามส่วนมากหนังสือพิมพ์ไม่ถูกควบคุมโดยรัฐบาลก็มักถูกควบคุมโดยต่างชาติ นั้นเป็นเรื่องน่าสงสัย นอกจากนี้ Smith ไม่ได้หาสาเหตุว่า ทำไมชนชั้นนำของโลกที่สามจึงรู้สึก “แปลกแยก” (alienated) จากวัฒนธรรมของตนเองไปหลงไหล “แสงสี” ของตะวันตก Karmel เห็นว่าส่วนสำคัญที่น่าสนใจที่สุดของหนังสือของ Smith ไม่ใช่อยู่ที่หนังสือพิมพ์ แต่อยู่ที่ “การปฏิวัติทางข่าวสารความรู้” ที่เกิดจากการคมนาคมติดต่อทางคอมพิวเตอร์ และดาวเทียม เพราะข่ายงานของมันนั้น แม้แต่กฎเกณฑ์ของชาติต่าง ๆ และกฎหมายที่พิทักษ์ผลประโยชน์ส่วนบุคคลก็ต้องยอมศิโรราบให้ Karmel ให้ข้อสังเกตว่า คำกล่าวของ Smith ในแง่ที่ว่า “electronic culture” นั้นเป็นสิ่งที่ไม่อาจอยู่ควบคู่กับประเพณีดั้งเดิมเก่าแก่ของโลกที่สาม โดยยกกรณีตัวอย่างการต่อต้าน เทคโนโลยีสมัยใหม่ของ Ayatollah Khomeini นั้น Smith คงลืมไปว่า Khomeini ปลุกระดมชาวอิหร่าน ส่วนใหญ่ (ก่อนเข้าโค่นบัลลังก์ Shah) โดยใช้ เทปคาสเส็ต

ถึงแม้ Smith จะเสนอทางออก (Solution) ในลักษณะที่มองในแง่ดีว่าจะมีความร่วมมือเกิดขึ้น แต่หลายประเทศในโลกที่สามก็อาจจะไม่พอใจ นักหนังสือพิมพ์ นักข่าวกระทรวงนักวิจารณ์ในโลกที่สามยังคงต้องต่อสู้กับรัฐบาลในประเทศของตนเองและสู้กับการครอบงำของสำนักข่าวต่างชาติที่มาในรูปแบบที่ลึกลับกว่าเดิม รูปแบบการตอบสนองต่อลักษณะดังกล่าวที่มุ่งแต่การผูกอบรมทางวิชาชีพไป

จนถึงการปฏิวัติตอน รากถอนโคนก็ดูจะกลางเลือนและไม่แน่นอนนัก สำหรับในประเทศไทยเอง ถึงแม้ผู้วิจารณ์จะไม่ใช่มุขเขวชาญทางด้านนี้ ก็พอจะมองเห็นว่าการต่อสู้กับการผูกขาดและครอบงำ ได้มีขึ้นในหนังสือพิมพ์หลายฉบับ รวมทั้งในฉบับภาษาอังกฤษด้วย แต่อย่างไรก็ตาม น่าสังเกตว่าการครอบงำทางวัฒนธรรมในหนังสือพิมพ์ภาษาไทย บางฉบับนั้นมีความรุนแรงน่าจับตามองเป็นพิเศษ เพราะขอบเขตได้ขยายไปถึงการแสดงออกในรูปของภาพยนตร์ทางโทรทัศน์ด้วย หรือกล่าวอีกทางหนึ่งก็คือความนิยมในภาพยนตร์ทางจอทีวีทำให้การตอบสนองที่กว้างขวาง ในหนังสือพิมพ์ด้วย

ผู้วิจารณ์ได้แต่ขอหวังในแง่ดีบ้าง (เหมือนที่ Anthony Smith มองไปในศวรรษหน้า) ว่า เราคงไม่ต้องทนกับการครอบงำของภาพยนตร์ “มาล้างกัน” หรือ “มีเลือดท่วมจอ” และการครอบงำทางกระดาษหนังสือพิมพ์ด้วยตัวหนังสือที่เต็มไปด้วย “คิดล่อนใจ” (ตั้งทั้งหลาย ๆ คนพูดถึง) ไปจนกว่าจะได้ตายกันไปข้างหนึ่ง

พิทยา วงศ์ไกรศรีทอง
คณะรัฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เอกสารอ้างอิง

- Karmel, Pepe. “Brief Review” *The New Republic*. November 22, 1980 p. 38
- Krauthammer, Charles, “Brave News World” *The New Republic*. March 14, 1981. pp. 21-23
- Rosenblum, Mort “Books/ ‘Information, please’” *Columbia Journalism Review*. January-February 1981. pp. 59-63
- Stevenson, Robert L. “Western News Agencies and the Third World” *Editor & Publisher*, 1980 pp. 1-6
- ผู้วิจารณ์ขอขอบคุณ แผนกบริการเอกสารอ้างอิง ห้องสมุดเอเชีย ที่กรุณาแนะนำเอกสารบางเรื่องให้โดย “บังเอิญ” ในการอภิปรายเกี่ยวกับบทบาทของผู้สื่อข่าวต่างประเทศในประเทศไทย เมื่อ ๔ พฤษภาคม ๒๕๒๔